

lingua legis

Czasopismo *Lingua Legis* ukazywało się w latach 1994-2014 sumptem Wydawnictwa Translegis (do 2005 roku Wydawnictwa TEPIS) pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Ekonomicznych, Sądowych i Prawniczych TEPIS, zaś od 2006 roku – pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS, pod opieką naukową prof. dr hab. Barbary Zofii Kielar (1930-2021), nestora teorii tłumaczenia prawniczego, oraz pod redakcją dr Danuty Kierzkowskiej, prezesa PT TEPIS w latach 1990-2014.

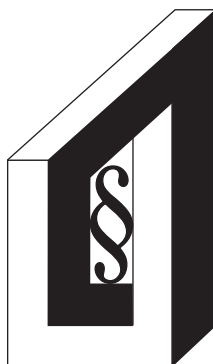
Rocznik 2024

Nr 32

lingua legis

Czasopismo Instytutu
Lingwistyki Stosowanej
Uniwersytetu
Warszawskiego
pod auspicjami
Polskiego Towarzystwa
Tłumaczy Przysięgłych
i Specjalistycznych
TEPIS

Redaktor Naczelny
Anna Jopek-Bosiacka

REDAKCJA

KOLEGIUM REDAKCYJNE (Editorial Team)

Redaktor Naczelny (Editor-in-Chief):

dr hab. Anna Jopek-Bosiacka

Zastępca Redaktora Naczelnego (Deputy Editor-in-Chief):

dr hab. Agnieszka Biernacka, prof. ucz.

Redaktorzy Tematyczni (Editorial Board):

dr hab. Ewa Gruszczyńska (dział polski), dr hab. Agnieszka Biernacka, prof. ucz. (dział hiszpański), dr Marta Czyżewska (dział niemiecki), dr Dariusz Koźbiał (dział angielski), dr Eryk Stachurski (dział francuski), dr Edward Szędzielorz (dział rosyjski),

RADA NAUKOWA (Advisory Board)

prof. UW dr hab. Krzysztof Hejwowski (Uniwersytet Warszawski),

prof. dr hab. Małgorzata Tryuk (Uniwersytet Warszawski),

dr hab. Łucja Biel, prof. ucz. (Uniwersytet Warszawski),

mgr Zofia Rybińska (prezes TEPIS),

prof. Erik Hertog (KU Leuven, Belgia),

prof. Jan Engberg (Aarhus Universitet, Dania),

prof. dr Isolde Burr-Haase (Universität zu Köln, Niemcy),

prof. Sabine Braun (University of Surrey, Wlk. Brytania),

doc. dr Marta Chromá (Univerzita Karlova, Czechy)

RECENZENCI (Reviewers)

dr Konrad Łyjak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

dr Mirosław Moczulski (Uniwersytet Warszawski),

dr Anna Nowakowska-Głuszak (Uniwersytet Śląski),

prof. Katia Peruzzo (Università degli Studi di Trieste)

dr hab. Piotr Sorbet (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej)

dr hab. prof. UR Edyta Więclawska (Uniwersytet Rzeszowski)

KONTAKT

Adres: Redakcja „Lingua Legis”, ul. Dobra 55, 00-312 Warszawa

Strona internetowa: <https://lingualegis.ils.uw.edu.pl/>

E-mail: lingualegis@uw.edu.pl

© Copyright by Instytut Lingwistyki Stosowanej UW, Warszawa 2024

PL ISSN 1231-5370

E-ISSN 2543-4357

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., www.sowadruk.pl

Nakład 30 egz.

SPIS TREŚCI

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Paweł Bielawski

O problemach tłumaczeniowych frazeologii prawniczej i jej korzyściach dla przekładu 7

Katarzyna Popek-Bernat

Pluricentryzm języka hiszpańskojęzycznych wyroków karnych na przykładzie wariantywności w obrębie najczęściej stosowanych wyrażeń przyimkowych 27

Dariusz Koźbial, Jekaterina Nikitina

Regulation of the Profession of Sworn (Legal) Translators and Interpreters in Poland and Italy in Light of Directive 2010/64/EU 47

SPRAWOZDANIA I RECENZJE

Weronika Sztorc

Sprawozdanie z konferencji przekładoznawczej z cyklu *Imago mundi* (VII) oraz *Translatio i literatura* (IV) pod tytułem *Autor, tłumacz i ich dzieło(-a?)*, 2024 77

Artur Dariusz Kubacki

Dariusz Koźbial: *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck. 2024. 232 strony. ISBN 978-83-8356-414-2 81

Emilia Wojtasik-Dziekan

On the interpretation in the law and its language – reviewing Anne Lise Kjær, Joanna Lam (eds): *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press 2022, pp. 346 + xiv. ISBN: 9780190855208, e-ISBN: 9780190855239 89

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

Paweł Bielawski

On the problems of translating legal phraseology and its benefits for translation 7

Katarzyna Popek-Bernat

Pluricentrism of Spanish-language criminal sentences on the example of variants within the most frequently used prepositional phrases 27

Dariusz Koźbiał, Jekaterina Nikitina

Regulation of the Profession of Sworn (Legal) Translators and Interpreters in Poland and Italy in Light of Directive 2010/64/EU 47

REVIEWS AND REPORTS

Weronika Sztorc

Report of the Translation Studies Conference in the series *Imago Mundi* (VII) and *Translatio and Literature* (IV) entitled *Author, Translator and their Work(s?)*, 2024 77

Artur Dariusz Kubacki

Dariusz Koźbiał: *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck. 2024. 232 strony. ISBN 978-83-8356-414-2 81

Emilia Wojtasik-Dziekan

On the interpretation in the law and its language – reviewing Anne Lise Kjær, Joanna Lam (eds): *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press 2022, pp. 346 + xiv. ISBN: 9780190855208, e-ISBN: 9780190855239 89

Paweł Bielawski

Uniwersytet Wrocławski

O problemach tłumaczeniowych frazeologii prawniczej i jej korzyściach dla przekładu

Streszczenie: Przekład frazeologii prawniczej sprawia tłumaczom wiele trudności, czego dowodzą analizy błędów. Tłumacze często nie wiedzą, kiedy mają do czynienia ze stałymi związkami wyrazowymi języka prawniczego, często nie znają też właściwych odpowiedników w docelowym języku prawniczym. W niniejszym artykule omówione są sposoby identyfikacji stałych związków wyrazowych języka prawniczego, ich typologia oraz techniki przekładu. Końcowe rozważania poświęcone są wykorzystaniu szeroko pojmowanej frazeologii prawniczej w celu ułatwienia przekładu jej samej oraz przekładu całych tekstów prawniczych.

Słowa kluczowe: frazeologia prawnicza, przekład prawniczy, przekład specjalistyczny, język prawa

1. Wstęp

Frazeologia prawnicza jest bardzo ważnym elementem komunikacji prawniczej, pod względem ilościowym oraz jakościowym. Ilościowym, ponieważ – jak dowodzą badania statystyczne – w tekstach z zakresu prawa dominują nie pojedyncze, luźno i przypadkowo związane ze sobą słowa, lecz stałe związki wyrazowe, a zatem frazeologia (Krzemińska-Krzywda 2010: 137; Pontrandolfo 2015: 148).

Aspekt jakościowy frazeologii w komunikacji prawniczej wynika stąd, iż określone stałe związki wyrazowe służą do wyrażania określonych treści prawnych (np. do opisywania znamion przestępstw), a ponadto wiążą się one z pewnymi czynnościami prawnymi, a tym samym wywołują skutki prawne. Na przykład wyrażenie *eilt sehr!* [*Bardzo pilne!*] użyte w niemieckim akcie oskarżenia sygnalizuje sędziemu, iż sprawa, w jakiej ów pismo prawa karnego

zostało złożone, jest pilna, ponieważ oskarżony przebywa w areszcie śledczym i obowiązywanie tego środka zapobiegawczego dobiega końca, powinien on zatem w krótkim czasie zdecydować o otwarciu postępowania głównego. Innym przykładem jest formuła *Oskarżonego/Oskarżoną ... uznaje za winnego/winną popełnienia zarzucanego mu/jej przestępstwa z art. ... i za to na podstawie art. ... wymierza mu/jej karę ...*, która wyraża skutek prawny.

Frazeologia prawnicza jest zatem bardzo ważnym elementem komunikacji prawniczej. Jej przekład sprawia tłumaczom jednak wiele trudności. Wynika to nie tylko z faktu, iż łączliwość wyrazów w każdym kraju jest z reguły różna – na przykład w polskim języku prawniczym apelację się wnosi albo składa (*wnieść/złożyć apelację*), w niemieckim języku prawniczym apelację się *wkłada* (*Berufung einlegen*) – wynika to również z faktu, iż stałość związków wyrazowych języka prawniczego determinowana jest przez czynniki ściśle związane z prawem – np. przez kookurencyjność wyrazową znajdującą się w ustawach albo w orzeczeniach Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. Tłumacze tekstów prawa, którzy z reguły nie są prawnikami, często nie wiedzą, kiedy mają do czynienia ze stałym związkiem wyrazowym języka prawniczego, często nie znają też właściwych odpowiedników w języku docelowym. Do tego dochodzi fakt, iż na rynku nie ma frazeologicznych słowników prawniczych, a liczba stałych związków wyrazowych w istniejących słownikach jest względnie znikoma. Dla interlingwalnej komunikacji prawniczej, której elementem jest tłumaczenie, stanowi to poważny problem, ponieważ, jak już wspomniano, określone stałe związki wyrazowe (frazeologizmy) wiążą się z określonymi działaniami, pewnymi czynnościami prawnymi i wywołują określone skutki prawne. Błędne tłumaczenie frazeologii prawniczej może zatem spowodować, iż tłumaczenie albo nie wywoła żadnej czynności prawnej albo wywoła czynność inną od zamierzonej.

W tym kontekście nasuwa się pytanie, jak tłumacz, niebędący prawnikiem, może poradzić sobie z przekładem frazeologii prawniczej. Zanim jednak odpowiemy na to pytanie, musimy ustalić, czym jest owa frazeologia.

2. Pojęcie frazeologii prawniczej

Jak każdy związek frazeologiczny, tak i związek frazeologiczny języka prawa składa się z przynajmniej dwóch – pisanych oddzielnie – słów, które w danej wspólnocie językowej używane są zawsze razem (np. *wspólnie i w porozumieniu*, *wchodzić w życie*) (Burger 2015: 11, 14; Burger, Buhofer i Sialm 1982: 3). Każdy związek frazeologiczny musi zatem spełniać przynajmniej dwa kryteria, kryterium polileksykalności (tzn. musi się on składać z przynajmniej

dwóch pisanych oddzielnie wyrazów) oraz kryterium stabilności (stałości) (tzn. musi to być połączenie nie okazyjne, lecz stałe – chodzi tutaj o reprodukcyjność związków wyrazowych, o ich powtarzalność).

Stabilność jest kryterium względnym, w rzeczywistości bowiem istnieją warianty stałych związków wyrazowych. Wariantywność ta dotyczy między innymi: liczby (np. *postawić zarzut/ zarzuty; einen Vorwurf/Vorwürfe erheben*); rekcji (np. *wyczerpać dyspozycję art. .../z art. ...; in/unter Verdacht stehen*); w języku niemieckim użycia rodzajnika (np. *den/einen Beweis führen*), składu komponentów, tzn. niektóre z nich są fakultatywne (np. *[statystyczna] karta wypadku; skazanie bez [przeprowadzenia] rozprawy; Dem Angeschuldigten wird [Folgendes] zur Last gelegt*), niektóre z komponentów frazeologizmów mogą zostać wymienione, wskutek czego powstają synonimy lub warianty semantycznie równoważeniowe (np. *drobne przestępstwo kryminalne → przestępstwo drobne; dokonać/dopuścić się kradzieży; Diebstahl mit Waffen → bewaffneter Diebstahl*).

Co ważne, stały związek wyrazowy nie musi być idiomatyczny, by mieć status związku frazeologicznego (Stein 1995: 24). W języku prawa istnieją jednak frazeologizmy idiomatyczne – w pełni idiomatyczne, czyli takie, których komponenty tracą swe znaczenie dosłowne na rzecz znaczenia przenośnego, tj. frazeologicznego (np. połączenie wyrazowe *list żelazny*, które oznacza gwarancję nietykalności osobistej (art. 281-284a k.p.k.) albo częściowo idiomatyczne, czyli takie, których przynajmniej jeden komponent zachowuje swe znaczenie dosłowne, jak na przykład *Vernehmung* w związku wyrazowym *verantwortliche Vernehmung*.

Podane kryteria spełnia każdy frazeologizm. Czym różni się zatem frazeologia prawnicza od frazeologii języka ogólnego?

Anne Lise Kjær definiuje frazeologię prawniczą jako połączenia wielowrazowe, które w specjalistycznych tekstach prawa używane są w tej samej ustalonej formie, mają one specjalistyczne, tzn. prawnicze znaczenie lub pełnią istotne w dyskursie prawniczym funkcje (Kjær 1991: 115). Oznacza to, że niektóre związki wyrazowe są stałe jedynie w języku prawniczym, w języku ogólnym jednak już nie – przykładem jest tu polskie połączenie *wspólnie i w porozumieniu*, które w polskim języku prawniczym jest stałym związkiem wyrazowym, wyrażającym współsprawstwo, w języku potocznym jest to luźny związek wyrazowy. Kolejnym przykładem jest niemiecki związek *(die) Klage ändern*, którego komponent *ändern* w języku potocznym zasadniczo może zostać zastąpiony przez czasownik *abändern* albo *verändern* – wszystkie trzy znaczą bowiem *zmieniać*. W niemieckim języku prawniczym nie ma jednak już tej dowolności: Ponieważ kombinacja wyrazowa *die Klage ändern* występuje w kodeksie cywilnym (zob. np. § 263 ZPO), to we wszystkich niemieckich tekstach

z zakresu prawa cywilnego procesowego używana jest, w celu zapewnienia jednoznaczności, kombinacja wyrazowa *die Klage ändern*. Z tego samego powodu w polskim dyskursie prawniczym *śledztwa* się nie *rozpoczyna* ani nie *zaczyna*, lecz *wszczywa* (*wszcząć śledztwo*) (zob. art. 303 k.p.k.), a współsprawstwo nie jest formą czynu zabronionego popełnionego *razem i w porozumieniu*, lecz *wspólnie i w porozumieniu* (zob. art. 18 k.k.).

W tym kontekście Kjær (1991: 117; 1992: 52) zauważa, że stabilność frazeologizmów prawniczych determinowana jest dość często przez ustawy, co oznacza, że kombinacje wyrazowe, jakie występują w ustawach, są używane również w tekstach prawniczych; a to znaczy, że bardzo często na podstawie ustaw możemy stwierdzić, czy dany związek jest stały.

Frazeologizmy prawnicze różnią się od siebie pod wieloma względami – syntaktycznym, semantycznym i pragmatycznym – dlatego mówi się o różnych ich typach. W następnej części zaprezentowana zostanie jedna z kilku zaproponowanych dotąd typologii frazeologizmów języka prawa oraz kryteria umożliwiające ich rozpoznanie (Bielawski 2022: 198-218). Umiejętność określenia klas frazeologizmów jest w przekładzie o tyle ważna, że każdy typ frazeologizmu tłumaczy się nieco inaczej.

3. Typologia frazeologii prawniczej

Skupienia terminologiczne to połączenia co najmniej dwóch słów, które w dziedzinie prawa funkcjonują jako jednostka, reprezentująca pojęcie prawne (Burger, Buhofer i Sialm 1982: 38; Gębka-Wolak i Moroz 2019: 71).

Skupienia terminologiczne mogą być tworzone przez wszystkie części mowy, wobec czego mogą one mieć charakter rzeczownikowy (np. *areszt śledczy*; *prokurator rejonowy*), czasownikowy (np. *uporczywie nękać*), przymiotnikowy (np. *warunkowo zwolniony*) oraz przysłówkowy (Felber i Budin 1989: 25; Fleischer 1997: 73).

Identyfikacja terminów prawniczych jest dość trudna, ponieważ wiele pojęć prawniczych reprezentowanych jest przez słowa używane na co dzień. Słowa takie jak *zniewaga*, *oszustwo*, *stan wyższej konieczności*, *usiłowanie* czy *zabójstwo* zna i rozumie każdy laik prawa, jednak każde z tych słów w języku prawniczym jest terminem, tzn. jest ściśle określone, ma swoją definicję i znaczenie, które różni się od pojęcia języka ogólnego: *zniewaga* (art. 216 k.k.), *oszustwo* (art. 286 k.k.), *stan wyższej konieczności* (art. 26 k.k.), *usiłowanie* (art. 13 k.k.) i *zabójstwo* (art. 148 k.k.).

Skupienia terminologiczne składające się ze słów używanych w języku potocznym łatwo można uznać za kolokacje (np. *duża wartość*), bądź w ogóle

za związek okazjonalny. Terminologię można co prawda rozpoznać na podstawie definicji, jednak w przypadku terminologii prawniczej nie zawsze się to sprawdza, ponieważ nie wszystkie terminy mają swe eksplicytne definicje. Żeby zatem stwierdzić, czy dany związek wyrazowy jest terminem, należy sięgnąć po literaturę prawniczą (są to nie tylko słowniki prawnicze, lecz także ustawy i komentarze ustaw), a czasem nawet po orzecznictwo sądu najwyższego czy konstytucyjnego.

Frazeologizmy onimiczne to takie frazeologizmy, które są nazwami własnymi, tj. nazywają pojedyncze obiekty (instytucje, osoby, produkty, utwory) i pozwalają je zidentyfikować czy wyróżnić spośród innych. W odróżnieniu od frazeologizmów apelatywnych (czyli nazw gatunkowych), które odnoszą się do wszystkich członków danego gatunku i wyróżniają je od członków innego gatunku, frazeologizmy onimiczne odnoszą się zawsze tylko do *jednego* określonego obiektu danej klasy (Harnisch i Nübling 2004: 1901; Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 17). Wobec tego związki *prokurator prokuratury rejonowej*; *sędzia sądu okręgowego*; *Richter am Landgericht*, *Erster Staatsanwalt* są frazeologizmami apelatywnymi, a połączenia *Prokuratura Rejonowa we Wrocławiu*, *Sąd Najwyższy*, *Staatsanwaltschaft Leipzig* to frazeologizmy onimiczne.

Należy tutaj zaznaczyć, że frazeologizmy onimiczne obejmują również klasy nierozróżnialnych, identycznie wyglądających obiektów (Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 48-49). Zalicza się do nich nazwy utworów, dzieł sztuki (w tym na przykład nazwy dzieł literackich, a zatem tytuły książek) oraz nazwy produktów; chociaż występują one w wielu egzemplarzach, to nie można ich od siebie odróżnić (Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 49; Brendler 2004: 528-529; Nord 1993: 212). Dlatego też w księgarni albo bibliotece z regału zapelnionego egzemplarzami jakiejś książki (kodeksu, słownika) chwytamy którykolwiek egzemplarz, bo wiemy, że w każdym treść jest ta sama. Do frazeologizmów onimicznych zaliczamy zatem nazwy kodeksów i ustaw (np. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*).

Tytuły urzędowe i funkcyjne lub służbowe, choć w pewnych sytuacjach pozwalają zidentyfikować daną osobę, nie są nazwami własnymi, ponieważ nie są one monoreferencyjne, tzn. nie odnoszą się tylko do jednego obiektu (Löttscher 1995: 451; Nübling, Fahlbusch i Heuser 2015: 17-18). Takie związki wyrazowe jak *minister sprawiedliwości* nie są zatem nazwami własnymi, ponieważ osoby, które reprezentują zmieniają się z upływem czasu. Związki tego typu są frazeologizmami apelatywnymi i jako takie mogą być zaliczone do skupień terminologicznych, bowiem wpisują się w ich definicję.

Frazeologizmy łacińskie to stałe związki wielowyrazowe używane w języku łacińskim. Występują one w różnych formach, jako łacińskie skupienia ter-

minologiczne (np. łac. *rei vindicatio* – pol. *roszczenie windykacyjne*), łacińskie zwroty (np. łac. *contra legem* – pol. *wbrew ustawie*) czy przysłowia (łac. *nulla poena sine lege* – pol. *nie ma kary bez ustawy*; łac. *lex retro non agit* – pol. *prawo nie działa wstecz*) (Munske 1996: 96-100).

Frazeologizmy z osobliwością leksykalną to stałe związki frazeologiczne, które w języku współczesnym pod pewnym względem (leksykalnym albo syntaktycznym) postrzegane są za przestarzałe, archaiczne; np. we współczesnym polskim języku prawniczym wciąż używa się takich archaicznych frazeologizmów jak *obrazić prawo* (w znaczeniu *naruszyć prawo*); *do niepodzielnej ręki* (termin oznaczający własność wspólną), *naprowadzenie wniosków* czy *naprowadzenie okoliczności faktycznych* (w znaczeniu *ustalenie wniosków* i *ustalenie okoliczności faktycznych*) czy *urządzona księga wieczysta* (w znaczeniu *prowadzona księga wieczysta*) (Häcki Buhofer 2002: 430-431; Stumpf 2015: 83-85; przykłady za Maziarz 2021: 222-236).

Wyrażenia szeregowie zwane są też zwrotami szeregowymi lub parami wyrazowymi. Wśród nich wyróżnia się **formy podwójne**, czyli konstrukcje składające się z dwóch wyrazów tej samej części mowy połączonych spójnikiem, najczęściej spójnikiem *i* (np. *alfa i omega*), oraz **formy bliźniacze**, czyli konstrukcje składające się z dwóch identycznych wyrazów połączonych przyimkiem (np. *ramię w ramię*) (Burger 2015: 55).

Kolokacja to kombinacja dwóch lub więcej pojedynczych słów tworzących jednostkę syntagmatyczną (syntaktyczną), której znaczenie wynika ze znaczeń każdego ze słów (Gläser 2007: 494; Kjær 2007: 509; Gębka-Wolak/Moroz 2019: 75-76). Kolokacje języka prawniczego odnoszą się do obiektów typowych dla komunikacji prawniczej, mają znaczenie prawnicze i pełnią w dyskursie prawnym określone funkcje (Kjær 2007: 509).

Pomiędzy składnikami kolokacji istnieje semantyczna zgodność, a współwystępowanie słów jest kwestią historycznie motywowanej konwencji (Szulc 1994: 108). Elementy danej kolokacji funkcjonują zatem w tym sensie jako jednostka, iż użycie jednego elementu determinuje użycie elementu drugiego (Szulc 1994: 108). I tak na przykład słowo *apelacja* implikuje użycie czasownika *wnieść* bądź *złożyć*.

Kolokacje bywają łączone; przykładowo z połączenia kolokacji dwuczłonowych *oddalić wniosek* oraz *oddalić prawomocnie* powstaje kolokacja trójczłonowa *oddalić wniosek prawomocnie*.

Czasem trudno jest odróżnić kolokacje (zwłaszcza te rzeczownikowe) od skupień terminologicznych. Różnica pomiędzy nimi polega na tym, iż wszystkie elementy skupienia terminologicznego reprezentują jedno pojęcie, komponenty kolokacji natomiast zachowują swe znaczenie. A zatem związki

wyrazowy *groźba karalna* to termin, ponieważ oba wyrazy reprezentują jedno pojęcie, definiowane w tym przypadku w kodeksie karnym (zob. art. 156 k.k.), związek *wyjaśnienia oskarżonego* z kolei jest kolokacją, ponieważ każde z tworzących go słów zachowuje swe znaczenie.

Orzeczenia peryfrastyczne zwane są też zwrotami werbo-nominalnymi lub konstrukcjami werbo-nominalnymi. Konstrukcja ta jest połączeniem czasownika funkcyjnego (czasownika ubogiego w znaczenie) z elementem nominalnym, pochodzącym albo od czasownika albo od przymiotnika, które tworzą wspólnie orzeczenie zdania, przy czym to element nominalny jest nośnikiem znaczenia (Helbig 2006: 166; Jędrzejko 1998: 17–21; Vetulani 2000: 59).

Semantycznym odpowiednikiem elementu nominalnego jest najczęściej pojedynczy czasownik (*udzielić pomocy* = *pomóc*) lub wyrażenie czasownikowe (np. *popęłnić przestępstwo* = *uczynić coś karalnego*, ponieważ przestępstwo w prawie karnym jest *czynem karalnym*) (Jędrzejko 1998: 18; Pottelberge 2007: 439). W przypadku orzeczeń peryfrastycznych, których element nominalny pochodzi od przymiotnika, semantycznym odpowiednikiem tego elementu jest przymiotnik (*przebywający na wolności* = *wolny*).

Odróżnienie zwrotów werbo-nominalnych od kolokacji bywa w niektórych przypadkach trudne (zob. Bielawski 2022: 212–216), dla tłumacza problematyka ta jest jednak o tyle drugorzędna, że specyfika przekładu obu tych typów jest taka sama.

Frazeologizmy pragmatyczne – zwane też frazeologizmami komunikacyjnymi oraz formułami rutynowymi – są stałymi związkami wyrazowymi rutynowo używanymi w określonych sytuacjach komunikacyjnych ze względu na ich funkcje dyskursywne (Coulmas 1981: 13, 76; Stein 2004: 264). Są one zatem ściśle związane z sytuacją komunikacyjną, w jakiej są używane. Pragmatyczny charakter frazeologizmów pragmatycznych, tj. ich funkcje komunikacyjne, nadają im dość często charakter idiomatyczny. Na przykład formuła *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej*, którą rozpoczyna się każdy polski wyrok, nie jest informacją o tym, że obywatele Rzeczypospolitej Polskiej orzekli w jakieś sprawie i sąd ogłasza to orzeczenie w imieniu wszystkich Polaków; owa formuła sygnalizuje otwarcie części dyspozytywnej wyroku (zwanej też *sentencją* albo *tenorem*), a zatem najistotniejszej części wyroku, która w sprawach karnych odczytywana jest oskarżonemu na koniec rozprawy głównej. Innymi słowy, podczas rozprawy z zakresu prawa karnego formuła ta sygnalizuje oskarżonemu początek ogłoszenia wyroku, i taka też jest jej funkcja (§ 118 pkt 1 u.s.p.; art. 418 § 1 k.p.k.).

W komunikacji pisemnej frazeologizmy pragmatyczne funkcjonują analogicznie, tzn. są one używane w określonych gatunkach tekstu i w określonych sytuacjach komunikacyjnych. Dlatego też określa się je mianem prefabry-

katów – językoznawcy niemieccy używają określenia *vorgeformte Sprachelemente* i *Fertigteile* (Gülich i Kraft 1998: 12, 17-20, 24-25). Ułatwiają one i przyspieszają proces komunikacji pisemnej.

Formuły rutynowe mogą mieć różną formę. Mogą one być krótkim wyrażeniem będącym fragmentem zdania (np. *do ujawnienia bez odczytania; tj. o przestępstwo z art. ...*), całym zdaniem (*Wniosek złożony został z zachowaniem terminu*), krótkim tekstem (np. ślubowania, zaprzysiężenia, pouczenia), ale i pojedynczym słowem (*uzasadnienie; oskarżony; świadkowie*)¹. Mogą one być kompletne albo zawierać luki, które w danej sytuacji komunikacyjnej są odpowiednio uzupełniane (np. *Na podstawie art. ... k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [nazwa sądu] Wydział ... Karny w ... w postępowaniu ... [rodzaj postępowania] → Na podstawie art. 24 § 1 i art. 31 § 1 k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd Rejonowy dla Wrocławia Krzyki Wydział VII Karny w postępowaniu uproszczonym*).

Formuły rutynowe komunikacji pisemnej można podzielić na takie, które tworzą wzór (schemat) gatunków tekstowych oraz takie, które w dyskursie prawniczym służą do wyrażania pewnych treści prawnych lub pełnią określone funkcje, niektóre z nich pełnią więcej niż jedną funkcję. Na przykład wspomniana formuła *Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej*, jest elementem tworzącym schemat polskich wyroków oraz pełni funkcję otwierającą część dyspozytywną, z kolei wyrażenie *wspólnie i w porozumieniu* wyraża współsprawstwo.

Żeby z kolei stwierdzić, które wyrażenia są rutynowe w danym gatunku tekstu, należy porównać pewną liczbę egzemplarzy danego gatunku, tj. przeprowadzić badania korpusowe. Najlepiej analizować teksty z różnych regionów kraju, może się bowiem okazać, że preferencje dotyczące używania niektórych wyrażen ograniczają się do pewnego obszaru. Przykładowo w Niemczech obowiązuje nie jeden, lecz dwa modele, według których sporządza się akty oskarżenia, tzw. południowoniemiecki, obowiązujący w Bawarii, Saksonii, Turynгии, Badenii-Wirtembergii i Saarze, oraz północnoniemiecki, obowiązujący w pozostałych krajach związkowych, których formuły rutynowe różnią się (zob. Bielawski 2022: 365, 367-368; 105-148).

Po przedstawieniu zróżnicowania inwentarza frazeologii prawniczej oraz kryteriów identyfikacji poszczególnych typów, które nawiasem mówiąc nie ograniczają się tylko frazeologii języka polskiego, przyjrzyjmy się problematyce przekładu prawniczego.

¹ Przykłady te są stałymi, tj. rutynowymi elementami polskich aktów oskarżenia.

4. Przekład prawniczy²

Trudność tłumaczenia prawniczego wynika z różnic między poszczególnymi systemami prawnymi, a różnice te zawsze będą istniały, ponieważ na każdy system prawny oddziałują, determinują go i kształtują czynniki ściśle związane z historią, polityką, kulturą i sytuacją społeczno-ekonomiczną każdego kraju (Groot 1991: 283-284; Groot 1999: 12-17; Sandrini 1999: 9-10). Ponieważ czynniki te w każdym kraju są inne, systemy prawne poszczególnych krajów różnią się od siebie. Różnice te dotyczą nie tylko sfery pozajęzykowej, czyli regulacji prawnych, lecz także sfery językowej, czyli sposobu wyrażania pojęć oraz językowego działania. Nie dziwią zatem różnice dotyczące łączliwości wyrazów poszczególnych języków prawa. Jak poradzić sobie zatem z problemami dotyczącymi przekładu frazeologii prawniczej?

Punktem wyjścia jest tutaj świadomość, iż przekład prawniczy jest częścią aktu komunikacji. Jest to jednak komunikacja interlingwalna, czyli taka, w której nadawca komunikatu oraz odbiorca władają różnymi językami – odbiorca nie rozumie zatem języka komunikatu. Zadaniem tłumacza jest zatem umożliwienie komunikacji (Šarčević 1997: 55-56; Stolze 1992: 18), a komunikacja uważana jest za udaną wtedy, kiedy odbiorca tłumaczenia zrozumie cel, jaki nadawca oryginału chciał osiągnąć, redagując tekst źródłowy (Kade 1968: 56-57; Neubert 1968: 28). Tłumaczenie powinno zatem umożliwić odbiorcy zrozumienie celu (intencji) nadawcy tekstu oryginalnego. Dotyczy to również tłumaczenia frazeologii prawniczej. Powinno się ją tak tłumaczyć, aby umożliwić odbiorcy realizację celu, w jakim nadawca sporządził tekst źródłowy. Specyfika tłumaczenia poszczególnych typów frazeologii prawniczej zostanie omówiona w części następnej.

5. Przekład frazeologii prawniczej

Mając na uwadze cel przekładu prawniczego, tłumaczenie frazeologii prawniczej powinno umożliwić realizację funkcji tłumaczonego tekstu oraz intencji autora (Kjær 1994: 330-333).

Tłumacząc skupienia terminologiczne, należy ustalić ich znaczenie w systemie prawniczym języka wyjściowego. W tym celu należy odnaleźć definicję tłumaczonego terminu, w czym pomocne będą jednojęzyczne słowniki terminologii prawniczej, ustawy i komentarze ustaw. Następnie szukamy w ję-

² Podobnie jak w słownikach języka polskiego, w niniejszym artykule terminy *przekład* i *tłumaczenie* są stosowane synonimicznie.

zyku docelowym ekwiwalentów funkcjonalnych, czyli takich, które w języku docelowym pełnią taką samą albo podobną funkcję, czyli regulują takie samo zagadnienie, rozwiązują taki sam problem (Sandrini 1996a: 192; Sandrini 1996b: 349). Jeśli znajdziemy taki ekwiwalent, wydaje się być wskazane użycie terminu języka docelowego, ponieważ jednoznacznie oraz bezpośrednio informuje on o funkcji, jaką tłumaczony termin pełni w systemie prawnym języka źródłowego. Różnice istniejące między nimi można zasygnalizować, używając przymiotnika utworzonego od nazwy kraju języka docelowego (np. *jedność czynu* → *Tateinheit nach polnischem Recht*) albo zamiast przymiotnika, dodając formułę *w myśl art./§ ..., im Sinne von/des Art./§ ...* (np. *jedność czynu* → *Tateinheit i.S.d. Art. 11 pl-StGB*). Jeżeli nie ustalimy ekwiwalentu funkcjonalnego, termin źródłowy można opisać, czyli wytłumaczyć (Groot 1999: 27).

Nazw własnych zasadniczo się nie tłumaczy (Kalverkämper 1996: 1119). Większość frazeologizmów onimicznych zawiera jednak elementy terminologiczne, które trzeba przetłumaczyć (np. *Staatsanwaltschaft Leipzig* → *Prokuratura w Lipsku*). Żeby nie powstało wrażenie – nieistniejącej skądinąd – identyczności np. pomiędzy instytucjami czy aktami normatywnymi, do tłumaczenia dodajemy przymiotnik utworzony od nazwy kraju języka docelowego, np. *sąd okręgowy* → *polnisches Landgericht*; *kodeks karny* → *polnisches Strafgesetzbuch* (Dahlmanns i Kubacki 2014: 44-45). Jednak przy takich nazwach własnych jak *Landgericht Leipzig*, dodanie przymiotnika jest zbędne, ponieważ nazwa miasta jednoznacznie informuje, iż chodzi o sąd niemiecki.

Frazeologizmów łacińskich nie tłumaczymy. Kiedy jednak odbiorcą tłumaczenia jest laik, warto dodać tłumaczenie w przypisie, albo nawiasie kwadratowym – jest to jednak dozwolone jedynie w tłumaczeniach zwykłych (niepoświadczonych), w tłumaczeniu poświadczonym bowiem tłumaczowi nie wolno tłumaczyć wpisów w innych językach niż w języku, do tłumaczenia którego jest uprawniony.

Jeśli chodzi o frazeologizmy z osobliwością leksykalną, to ich sens oddajemy za pomocą funkcjonalnie ekwiwalentnego odpowiednika, jeśli taki w danym przypadku istnieje (Crudu 2020: 389). Jeśli w języku docelowym takich nie ma, w tłumaczeniu prawniczym tłumacz nie musi naśladować osobliwości leksykalnej, ponieważ w dyskursie prawniczym nie odgrywa ona żadnej roli pragmatycznej – niemieckie *von Amts wegen* przetłumaczymy zatem na język polski jako *z urzędu*.

Podobnie rzecz się ma z wyrażeniami szeregowymi; jeśli w języku docelowym nie ma ekwiwalentu będącego zwrotem szeregowym, w tłumaczeniu używamy ekwiwalentu języka docelowego, bez względu na jego strukturę. Gdy jednak jednym z ekwiwalentów jest zwrot szeregowy, powinniśmy go użyć.

Kolokacje tłumaczymy, uwzględniając preferencje łączliwości wyrazowych języka docelowego (np. *Berufung einlegen* → *wnieść apelację*) (Kjær 1991: 117). Jeśli w języku docelowym brak ekwiwalentu będącego kolokacją, wówczas sens kolokacji języka źródłowego należy oddać za pomocą wolnych związków wyrazowych (Schreiber 2017: 115).

To samo dotyczy orzeczeń peryfrastycznych; w tłumaczeniu prawniczym chodzi przede wszystkim o przekazanie ich sensu. Jeśli w języku docelowym istnieje ekwiwalent funkcjonalny, używamy go bez względu na jego strukturę. Jeśli takiego nie ma, wówczas sens tłumaczonego wyrażenia oddajemy poprzez opis. Jeśli w języku docelowym istnieje jednak ekwiwalent będący orzeczeniem peryfrastycznym, należy go użyć w tłumaczeniu, aby zagwarantować zrozumienie i jednoznaczność (Kjær 1991: 117; Schreiber 2017: 115).

Frazeologizmy pragmatyczne należy nie tyle przetłumaczyć, co zastąpić w tekście docelowym formułą (wyrażeniem), które w dyskursie prawniczym języka docelowego pełni analogiczną funkcję (Stolze 2018: 285-287). Jeśli w języku docelowym takiej nie ma, wówczas w tłumaczeniu należy oddać jej sens, stosując opis.

Poznawszy specyfikę tłumaczenia poszczególnych typów frazeologizmów prawniczych, a wcześniej – kryteria umożliwiające ich identyfikację, przejdziemy teraz do pytania o to, w jaki sposób tłumacz może ułatwić sobie przykład frazeologii prawniczej; odniesiemy się w ten sposób do drugiej części tytułu niniejszego artykułu.

6. Korzyści frazeologii prawniczej dla przekładu

Choć przekład frazeologii prawniczej nie jest zadaniem łatwym (powody przedstawiono we wstępie), to ma ona właściwości, które są dla tłumacza korzystne.

Po pierwsze, tłumacz może wykorzystać fakt, iż komunikacja prawnicza jest w dużym stopniu skonwencjonalizowana i schematyczna. Tłumacząc poszczególne gatunki tekstów można zauważyć, że zawierają one wyrażenia, które występują w każdym, albo w prawie każdym egzemplarzu danego gatunku (była o tym mowa w kontekście frazeologizmów pragmatycznych). Wiedząc to, tłumacz może zrekonstruować schematy (wzory) najczęściej tłumaczonych gatunków oraz przetłumaczyć je i zapisać w komputerze.³ W przypadku każdego kolejnego egzemplarza danego gatunku tłumaczenie szkieletu tekstu będzie go-

³ Przykład takiego wzoru – jest to wzór polskich aktów oskarżenia – znajduje się w załączniku do niniejszego artykułu.

towe. Istnieją co prawda książki zawierające wzory tekstów prawniczych, wadą niektórych z nich jest jednak fakt, iż są nieaktualne oraz nie zawierają wariantów.

Po drugie, jak już wspomniano, schematyczność komunikacji prawniczej nie ogranicza się do wzorów całych tekstów; dotyczy ona również treści, które nie zależą od gatunku tekstowego. Są to np. formuły służące do wyrażania wymiaru kary (np. *kara grzywny w wysokości ... stawek dziennych po ... zł każda.*). Powtarzalność spraw, jakimi prawnicy się zajmują, implikuje powtarzalność formuł używanych w danej sytuacji. A to z kolei oznacza, że tłumacze często tłumaczą te same wyrażenia (formuły rutynowe). Warto zatem sporządzić sobie dwujęzyczny glosariusz zawierający formuły występujące w danym gatunku tekstu. Lepiej utworzyć glosariusze dla każdego gatunku tekstu niż jeden ogólny, ponieważ w poszczególnych gatunkach tekstów oraz w poszczególnych gałęziach prawa występuje inne słownictwo (np. w niemieckim prawie cywilnym używa się frazeologizmu *Klage erheben*, z kolei w prawie karnym *Anklage erheben*). Propozycje tłumaczeń zawarte w glosariuszach dotyczące jednego gatunku będą zatem zawsze właściwe (Łabno-Fałęcka 1995: 228-229). W takim glosariuszu warto jest też sukcesywnie dopisywać tłumaczone frazeologizmy.⁴

Jak wynika z obserwacji autora niniejszego artykułu, zaproponowane pomoce tłumaczeniowe ułatwiają oraz przyspieszają tłumaczenie tekstów. Z przeprowadzonych przez autora eksperymentów wynika, że adepci zawodu tłumacza, którzy mają do dyspozycji przetłumaczony wzór danego gatunku tekstu oraz glosariusz, tłumaczą teksty szybciej oraz jakościowo lepiej niż tłumacze dysponujący słownikiem prawniczym oraz tekstami paralelnymi.

7. Konkluzja

Choć przekład frazeologii prawniczej jest źródłem trudności oraz błędów tłumaczeniowych, to stabilność oraz odtwarzalność związków frazeologicznych i schematyczność (rutynowość) komunikacji prawniczej, która również jest aspektem frazeologii (jej środkami wyrazu są frazeologizmy pragmatyczne, zwane też formułami rutynowymi), mogą zostać w przekładzie wykorzystane – na przykład w sposób, jaki został przedstawiony w niniejszym artykule. Frazeologia prawnicza jest zatem z jednej strony źródłem problemów tłumaczeniowych, z drugiej strony niesie korzyści dla przekładu.

⁴ Fragment takiego glosariusza, zawierającego frazeologię prawniczą, z jaką autor zetknął się podczas analizy polskich oraz niemieckich aktów oskarżenia, znajduje się w załączniku do niniejszego artykułu.

8. Bibliografia

- Bielawski P. (2022) *Juristische Phraseologie im Kontext der Rechtsübersetzung am Beispiel deutscher und polnischer Anklageschriften*. [TransÜD. Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens, 125]. Berlin: Frank & Timme.
- Brendler A. (2004) „Kunstwerknamen“, w: Brendler A., Brendler S. (red.) *Namenarten und ihre Erforschung: Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Hamburg: Baar, 527-555.
- Burger H. (2015) *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. [Grundlagen der Germanistik, 36]. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Burger H., Buhofer A., Sialm A. (1982) *Handbuch der Phraseologie*. Berlin/New York: de Gruyter.
- Coulmas F. (1981) *Routine im Gespräch: Zur pragmatischen Fundierung der Idiomatik*. [Linguistische Forschungen, 29]. Wiesbaden: Athenaion.
- Crudu M. (2020) „Ansätze zur Konzeption eines bilingualen Unikalia-Wörterbuchs Deutsch-Rumänisch“, w: Cotta Ramusino, P., Mollica F. (red.) *Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 379-392.
- Dahlmanns K., Kubacki A.D. (2014) *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczonych dokumentów? Przekłady tekstów z Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych z komentarzem*. Chrzanów: KUBART.
- Felber H., Budin G. (1989) *Terminologie in Theorie und Praxis*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 9]. Tübingen: Narr Verlag.
- Fleischer W. (1997) *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Gębka-Wolak M., Moroz A. (2019) *Jednostka tekstu prawnego w ujęciu teoretycznym i praktycznym*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Gläser R. (2007) „Fachphraseologie“, w: Burger H., Dobrovol'skij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung I*. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 482-505.
- Groot, G.-R. de (1999) „Das Übersetzen juristischer Terminologie“, w: Groot G.-R. de, Schulze R. (red.) *Recht und Übersetzen*. Baden-Baden: Nomos, 11-46.
- Groot G.-R. de (1991) „Recht, Rechtssprache und Rechtssystem: Betrachtungen über die Problematik der Übersetzung juristischer Texte“, w: *Terminologie et Traduction* 3, 279-316.
- Gülich E., Krafft U. (1998) „Zur Rolle des Vorgeformten in Textproduktionsprozessen“, w: Wirrer J. (red.) *Phraseologismen in Text und Kontext: Phrasemata I*. [Bielefelder Schriften zu Linguistik und Literaturwissenschaft, 11]. Bielefeld: Aisthesis Verlag, 11-38.
- Harnisch R., Nübling D. (2004) „Namenkunde“, w: Geert B., Lehmann Ch., Mugdan J., Stavros S. (red.) (2004) *Morphologie. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung 2*. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 17.2]. Berlin/New York: de Gruyter, 1901-1910.

- Häcki Buhofer A. (2002) „Phraseologisch isolierte Wörter und Wortformen”, w: Cruse A.D., Hundsnurscher F., Job M., Lutzeier P.R. (red.) *Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 21.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 429-433.
- Helbig G. (2006) „Funktionsverbgefüge – Kollokationen – Phraseologismen. Anmerkungen zu ihrer Abgrenzung – im Lichte der gegenwärtigen Forschung”, w: Ulrich B., Hyvärinen I. (red.) *Wörter-Verbindungen. Festschrift für Jarmo Korhonen zum 60. Geburtstag*. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang, 165-174.
- Jędrzejko 1998 = Jędrzejko E. (red.), Loewe I., Żmigrodzki P. *Słownik polskich zwrotów werbonominalnych. Zeszyt próbny*. Warszawa: Energeia.
- Kade O. (1968) *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.
- Kalverkämper H. (1996) „Namen im Sprachaustausch: Namenübersetzung“, w: Eichler E., Hilty G., Löffler H., Steger H., Zgusta L. (red.) *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik* 2. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 11.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 1018-1025.
- Kjær A.L. (2007) „Phrasems in legal texts”, w: Burger H., Dobrovol'skij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/ New York: de Gruyter, 506-516.
- Kjær A.L. (1994) „Zur kontrastiven Analyse von Nominationsstereotypen der Rechtssprache deutsch-dänisch”, w: Sandig B. (red.) *EUROPHRAS 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*. [Studien zur Phraseologie und Parömiologie, 1]. Bochum: Brockmeyer, 317-348.
- Kjær A.L. (1992) „Normbedingte Wortverbindungen in der juristischen Fachsprache”, w: *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21, 46-64.
- Kjær A.L. (1991) „Phraseologische Wortverbindungen in der Rechtssprache?“, w: Palm Ch. (red.) *EUROPHRAS 90: Akten der internationalen Tagung zur germanistischen Phraseologieforschung, Aske/Schweden 12.-15. Juni 1990*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 115-122.
- k.k. = *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).
- k.p.k. = *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (Dz.U. 1997, nr 89, poz. 555).
- Krzemińska-Krzywda J. (2010) „Juristische Phraseologie und Formulierungsmuster als Übersetzungsproblem”, w: Maliszewski J. (red.) *Diskurs und Terminologie beim Fachübersetzen und Dolmetschen*. [Posener Beiträge zur Germanistik, 25]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang, 137-149.
- Lötscher A. (1995) „Der Name als lexikalische Einheit: Denotation und Konnotation”, w: Eichler E., Hilty G., Löffler H., Steger H., Zgusta L. (red.) *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 11.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 448-457.
- Łabno-Fałęcka, E. (1995) *Phraseologie und Übersetzen. Eine Untersuchung der Übersetzbarkeit kreativ-innovativ gebrauchter wiederholter Rede anhand von*

- Beispielen aus der polnischen und deutschen Gegenwartsliteratur*. [Europäische Hochschulschriften, Reihe 21: Linguistik, 148]. Frankfurt (Main) u. a.: Peter Lang.
- Maziarz J. (2021) „Archaizmy języka prawniczego”, w: *Studia Iuridica* 89, 216-238.
- Munske H.H. (1996) „Eurolatein im Deutschen: Überlegungen und Beobachtungen”, w: Munske H.H., Kirkness A. (red.) *Eurolatein: Das griechische und lateinische Erbe in den europäischen Sprachen*. [Reihe Germanistische Linguistik, 169]. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 82-105.
- Neubert A. (1968) „Pragmatische Aspekte der Übersetzung”, w: Neubert A. (red.) *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 21-33.
- Nord Ch. (1993) *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. [Uni-Taschenbücher; 1734]. Tübingen/Basel: A. Francke Verlag.
- Nübling D., Fahlbusch F., Heuser R. (2015): *Namen: Eine Einführung in die Onomastik*. [Narr Studienbücher]. Tübingen: Narr Verlag.
- Pontrandolfo G. (2015) „Investigating judicial phraseology with cospe: a contrastive corpus-based study”, w: Fantinuoli C., Zanettin F. (red.) *New directions in corpus-based translation studies*. [Translation and Multilingual Natural Language Processing, 1]. Berlin: Language Science Press, 137-160.
- Pottelberge J. van (2007) „Funktionsverbgefüge und verwandte Erscheinungen”, w: Burger H., Dobrovolskij D., Kühn P., Norrick N.R. (red.) *Phraseologie. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung* 1. [Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 28.1]. Berlin/New York: de Gruyter, 436-444.
- Sandrini P. (1999) „Translation zwischen Kultur und Kommunikation: Der Sonderfall Recht”, w: Sandrini P. (red.) *Übersetzen von Rechtstexten: Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 54]. Tübingen: Narr Verlag, 9-43.
- Sandrini P. (1996a) *Terminologiarbeit im Recht: Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers*. [IITF Series, 8]. Wien: TermNet.
- Sandrini P. (1996b) „Comparative analysis of legal terms: Equivalence revisited”, w: Galinski Ch., Schmitz K.D., (red.) *TKE '96: Terminology and Knowledge Engineering. Proceedings of the 4th International Congress on Terminology and Knowledge Engineering. Wien 26.-28. August 1996*. Frankfurt (Main): Indeks, 342-350.
- Šarčević S. (1997) *New Approach to Legal Translation*. The Hague i.in.: Kluwer Law International.
- Schreiber, M. (2017) *Grundlagen der Übersetzungswissenschaft: Französisch, Italienisch, Spanisch*. [Romanistische Arbeitshefte, 49]. Berlin/Boston: de Gruyter.
- Stein S. (2004) „Formelhaftigkeit und Routinen in mündlicher Kommunikation”, w: Steyer K. (red.) *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*. Berlin/New York: de Gruyter, 262-288.
- Stein S. (1995) *Formelhafte Sprache: Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*. [Sprache in der Gesellschaft, 22]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang.
- Stolze, R. (2018) *Fachübersetzen: ein Lehrbuch für Theorie und Praxis*. [Forum für Fachsprachen-Forschung, 89]. Berlin: Frank & Timme.

- Stolze R. (1992) *Hermeneutisches Übersetzen: Linguistische Kategorien des Verstehens und Formulierens beim Übersetzen*. [Tübinger Beiträge zur Linguistik, 368]. Tübingen: Narr Verlag.
- Stumpf S. (2015) *Formelhafte (Ir-)Regularitäten: Korpuslinguistische Befunde und sprach-theoretische Überlegungen*. [Sprache, System und Tätigkeit, 67]. Frankfurt (Main) i.in.: Peter Lang.
- Szulc A. (1994) *Słownik dydaktyki języków obcych*. Warszawa: PWN.
- u.s.p. = Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. 2001 Nr 98 poz. 1070).
- Vetulani G. (2000) *Rzeczowniki predykatywne języka polskiego: W kierunku syntaktycznego słownika rzeczowników predykatywnych na tle porównawczym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- ZPO = Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 22. Dezember 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 411) geändert worden ist.

9. Załącznik

9.1 Wzór polskiego aktu oskarżenia

Prokuratura ... [Behördenbenennung]

... [Ort], ... [Datum]

AKT OSKARŻENIA

przeciwko

... [imię i nazwisko oskarżonego]

o przestępstwo z art. ...

OSKARŻAM:

... [imię i nazwisko] ... [dane oskarżonego]

o to, że:

... [opis znamion czynu (konkluzja)]

tj. o przestępstwo z art. ... [kwalifikacja prawna czynu]

Na zasadzie art. ... k.p.k. sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [nazwa sądu]
Wydział ... Karny w ... (w postępowaniu zwyczajnym/uproszczonym).

UZASADNIENIE

...

Wykaz dowodów:

I. Lista osób podlegających wezwaniu na rozprawę:

Oskarżony – ... [imię i nazwisko oskarżonego]

Świadkowie:

...

Biegli:

...

II. Wykaz innych dowodów do ujawnienia/przeprowadzenia na rozprawie:

...

9.2. Glosariusze

Glosariusz: niemiecko-polski

A

Abschiebehaft *f* areszt deportacyjny, ośrodek deportacyjno-detencyjny; **in** ~ **nehmen** umieścić w areszcie deportacyjnym

Abrede *f* 1. umówienie się, uzgodnienie; **etwas in** ~ **nehmen** (*selten, veraltet*) uzgodnić coś; **eine** ~ **treffen** umówić się, ułożyć się z kimś 2. zaprzeczenie (czegoś); **etwas in** ~ **stellen** zaprzeczyć czemuś

Aburteilung *f*: **Zur Aburteilung ist nach §§ ... StPO das ...gericht – ... [Spruchkammer] – zuständig** Na zasadzie/podstawie §§ ... StPO sprawa podlega rozpoznaniu przez Sąd ... [*nazwa sądu*] Wydział ... [*nazwa wydziału*] [*Ausdr. in „südd.“ Ankl. zur Bezeichnung des zur Aburteilung zuständigen Gerichts / wyr. w „pd.niem.” aktach osk. do określenia sądu właściwego*]

Acht *f*: **außer** ~ **lassen** nie zważać, nie brać pod uwagę, nie zachować; **die im Verkehr erforderliche Sorgfalt außer** ~ **lassen** nie zachować należytej staranności

Akte *f* akta; **zur** ~ **bringen** włączyć do akt

Alkoholeinfluss *m*: **unter** ~ **stehen** być pod wpływem alkoholu

Amt *n* urząd; **von** ~ **s wegen** z urzędu; **Strafverfolgung von** ~ **s wegen** ściganie karne z urzędu

amtlich urzędowy; ~ **es Kennzeichen** numer rejestracyjny

Amtsgericht *n* (niemiecki) sąd rejonowy; ~ ... [*Sitz*] Sąd Rejonowy w ... [*siedziba*] – z. B. **Amtsgericht Leipzig** Sąd Rejonowy w Lipsku

Anberaumung *f* (*Syn. Bestimmung*) wyznaczenie; ~ **eines Termins** wyznaczenie terminu

Anfangsverdacht *m* wstępne podejrzenie popełnienia przestępstwa; **der** ~ **erhärtet sich** wstępne podejrzenie popełnienia przestępstwa potwierdza się

Angaben *pl* zeznania; ~ **machen** zeznawać; ~ **tätigen** zeznawać; **sachdienliche** ~ istotne/użyteczne zeznania; **umfangreiche** ~ obszerne zeznania; **umfassende** ~ szczegółowe/wyczerpujące zeznania; **unwahre** ~ nieprawdziwe zeznania; **widersprüchliche** ~ sprzeczne zeznania; **widerspruchsfreie** ~ niesprzeczne zeznania, zeznania pozbawione sprzeczności; ~ **als** ... zeznania w charakterze – z. B. **Angaben als Zeuge** zeznania

w charakterze świadka; ~ **des Angeschuldigten** zeznania oskarżonego; ~ **des Zeugen** zeznania świadka; **Angaben zu ...** zeznania w przedmiocie ... – z. B. **Angaben zum Tatgeschehen** zeznania w przedmiocie zdarzenia (przestępnego), **Angaben zum Tathergang** zeznania w przedmiocie przebiegu czynu

Angeklagter m oskarżony [*Bezeichnung des Beschuldigten, gegen den die Eröffnung des Hauptverfahrens beschlossen ist/określenie podejrzanego od chwili postanowienia o otwarciu postępowania głównego*], (↔ **Angeschuldigter**)

Angeschuldigter m oskarżony [*Bezeichnung des Beschuldigten ab Anklageerhebung bis Eröffnung des Hauptverfahrens/określenie podejrzanego od chwili wniesienia oskarżenia do otwarcia postępowania głównego*], (↔ **Angeklagter**); # **Dem Angeschuldigten wird (Folgendes) zur Last gelegt ...** Oskarżonemu zarzuca się (co następuje): ..., Oskarżonemu zarzuca się popełnienie następującego czynu: ..., Oskarżonemu stawia się następujący zarzut: ... [*Überschr. für die Sachverhaltsschilderung in „nordd.” Ankl./nagł. opisu czynu w „pn.niem.” aktach osk.*]; # **Der Angeschuldigte wird daher beschuldigt ...** Wobec powyższego jest on oskarżony o to, że ... [*Überschr. für gesetzliche Merkmale in „südd.” Ankl./nagł. wprowadzający opis ustawowych znamion zarzucanego czynu w „pd.niem.” aktach osk.*]

angreifen (jdn.) napaść (na kogoś), zaatakować (kogoś); (**jdn.) tätlich** ~ napaść czynnie (na kogoś)

Anhaltspunkt m przesłanka; **hinreichende ~e** (*Syn. zureichende ~e*) wystarczające przesłanki

anhängig zawisły; ~ **sein** zawisnąć, toczyć się – z. B. **die Sache ist beim Landgericht Leipzig** ~ sprawa zawisła/toczy się przed Sądem Okręgowym w Lipsku

Anhörungstermin m termin wysłuchania; **Anberaumung eines ~s** wyznaczenie terminu wysłuchania

Anklage f oskarżenie, skarga karna; ~ **erheben** oskarżyć, wniesić oskarżenie

Anklageerhebung f oskarżenie, wniesienie oskarżenia; **eine gesonderte** ~ odrębne oskarżenie

2. Glosariusz: polsko-niemiecki

A

akt oskarżenia m (zob. C/W: 5ff.; Skorupka: 589) Anklageschrift; **oskarżyć aktem oskarżenia** öffentliche Klage mit einer Anklageschrift erheben (gegen jdn.), (jdn.) mit einer Anklageschrift anklagen; **wnieść/ skierować ~ do sądu** die Anklageschrift beim Gericht einreichen; # [wyr. otwierające akt osk./ Eröffnungsausdr. der Anklageschrift]: 1) ~ **przeciwko ... [imię i nazwisko] o czyn z art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ..., 2) ~ **przeciwko: ... [imię i nazwisko] o przestępstwo z art. ...** Anklageschrift gegen: ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ..., 3) ~ **przeciwko: ... [imię i nazwisko] oskarżonemu o przestępstwo z art. .../oskarżonemu z art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und

Nachname] wegen einer Straftat/Tat nach/gemäß Art. ..., 4) **~ przeciwko ...** [*imię i nazwisko*] **oskarżonemu o przestępstwo określone w art. ...** Anklageschrift gegen ... [Vor- und Nachname] wegen einer Straftat nach/gemäß Art. ...

akta f/pl Akte(n); **~ sprawy f/pl** (*krótka akta*) Ermittlungsakte(n); **~ postępowania przygotowawczego** Vorverfahrensakten; **~ śledztwa** Akten des Ermittlungsverfahrens; **~ główne (sprawy)** (zob. §§ 50, 51 MS.2007) Hauptakten, (Haupt-)Ermittlungsakten

apelacja f Berufung, Appellation (*veraltet*); **złożyć ~ę** Berufung einlegen, in die Berufung gehen

areszt m Haft; **~ śledczy** (zob. Art. 208 §§ 2, 3 k.k.w.) Untersuchungshaft; **osadzić w ~cie śledczym** in Untersuchungshaft nehmen; **przebywać w ~cie śledczym** in Untersuchungshaft aufhältig sein, sich in Untersuchungshaft befinden – np. **przebywający obecnie w Areszcie Śledczym w Gdańsku** derzeit in Untersuchungshaft Gdańsk aufhältig

aresztować in Haft nehmen, verhaften; **tymczasowo ~** (→ **tymczasowe aresztowanie**) in Untersuchungshaft nehmen, Untersuchungshaft verhängen (gegen jdn.)

aresztowanie, tymczasowe (*war. areszt tymczasowy*) (zob. Art. 249–250 k.p.k.; W/H: 443) Untersuchungshaft (vgl. § 112 StPO); **przedłużyć ~** die Untersuchungshaft fort-dauern lassen; **uchylić ~** die Untersuchungshaft aufheben; **zastosować ~** Untersuchungshaft verhängen; **zastosować ~ tytułem środka zapobiegawczego** die verfahrens-sichernde Maßnahme der Untersuchungshaft verhängen, Untersuchungshaft als verfahrens-sichernde Maßnahme verhängen, als verfahrens-sichernde Maßnahme die Untersuchungshaft verhängen

artykuł m (*skr. art.*) Artikel; **w trybie art. ...** gemäß/nach Art. ...; **zgodnie z art. ...** gemäß/nach Art. ...; **zastosowanie art. ...** die Anwendung des Artikels ..., die Anwendung von Artikel ...; **na podstawie art. ...** gemäß/nach Art. ...

asesor m Assessor; **~ prokuratury** Assessor der Staatsanwaltschaft, Staatsanwaltschafts-assessor

aspirant m (*skr. asp.*) Polizeimeister [*keine vergleichbare Entsprechung*]; **młodszy ~** (*skr. mł. asp.*) (zob. Art. 47 ust. 1 pkt 4 lit. d PolU) Polizeimeisteranwärter [*keine vergleichbare Entsprechung*]; **starszy ~** (*skr. st. asp.*) (zob. Art. 47 ust. 1 pkt 4 lit. b PolU) Polizeiobermeister [*keine vergleichbare Entsprechung*]

Skróty i literatura

C/W	Cieślak, W., Woźniewski, K. (2012): <i>Leksykon prawa karnego procesowego</i> . 100 podstawowych pojęć. Warszawa: C.H. Beck.
MS.2007	Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dn. 7.9.2007 r. w sprawie zakresu działania sekretariatów i innych działów administracji w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury (Dz.U.MS.2007.7.33)
PolU	Ustawa o Policji (z dn. 6.4.1990) (Dz.U.1990.30.179)
Skorupka	Skorupka, J. (red.), Gruszecka, D., Kremens, K., Nowicki, K. (2018): <i>Proces karny</i> . Warszawa: Wolters Kluwer.

skr.	skrót
Syn.	Synonym
W/H	Waltoś, S. i Hofmański, P. (2018): Proces karny. Zarys systemu. Warszawa: Wolters Kluwer.
war.	wariant
#	związek łączliwy
↔	nie mylić z

SUMMARY

As demonstrated by error analyses, translating legal phraseology presents significant challenges for translators. Translators often do not know when they are dealing with fixed word compounds of legal language, and they often do not know the correct equivalents in the target legal language. The present paper shows how to deal with the translation of legal phraseology. In doing so, it characterises legal phraseology, presents its different types, discusses how to identify fixed word compounds of legal language in legal texts and how to translate each of them. Finally, the paper discusses the ways of using some aspects of legal phraseology for the translation of legal phraseology itself and for the translation of entire legal texts.

Keywords: legal phraseology, legal translation, LSP-Translation, legal language

Dr Paweł Bielawski ukończył filologię germańską na Uniwersytecie Wrocławskim oraz studia podyplomowe w zakresie przekładu specjalistycznego i Szkołę Prawa Niemieckiego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Na Uniwersytecie w Lipsku obronił doktorat z zakresu translatoologii prawniczej. Interesuje się przekładem tekstów z zakresu prawa – w szczególności przekładem terminologii oraz frazeologii prawniczej – a także pragmatyką przekładu. Tematyce tej poświęcił kilka artykułów oraz jedną monografię. Przekładu – nie tylko prawniczego – uczył do tej pory na Uniwersytecie Wrocławskim oraz na Uniwersytecie w Lipsku.

ORCID: 0000-0002-4167-0137

Katarzyna Popek-Bernat

Uniwersytet Warszawski

Pluricentryzm języka hiszpańskojęzycznych wyroków karnych na przykładzie wariantowości w obrębie najczęściej stosowanych wyrażeń przyimkowych

Streszczenie: Artykuł podejmuje – z perspektywy tłumacza tekstów specjalistycznych – problem pluricentryzmu hiszpańskiego języka prawniczego stosowanego w orzecznictwie karnym. Przedstawiono w nim wyniki eksperymentalnego badania ilościowego przeprowadzonego przy pomocy programu Sketch Engine na korpusie 300 wyroków pochodzących z sześciu krajów hispanojęzycznych (Argentyna, Chile, Hiszpania, Kolumbia, Meksyk, Wenezuela). Miało ono na celu zidentyfikowanie najczęściej używanych w korpusie analitycznych konstrukcji przyimkowych (*locuciones prepositivas*) oraz ich wariantów. Analiza danych korpusowych wykazała różnice związane z uzusem tych wyrażeń w grupach tekstów pochodzących z poszczególnych krajów. Choć wyniki badania wymagają potwierdzenia na większej próbie tekstowej, stanowią punkt wyjścia do stworzenia usystematyzowanego opisu wspomnianych różnic. Uporządkowana wiedza na ten temat pozwoliłaby tłumaczom pracującym z językiem hiszpańskim na dobór rozwiązań translatorskich umożliwiających lepsze dopasowanie tekstowe produktów przekładu, przyczyniając się tym samym do poprawy jego jakości.

Słowa kluczowe: pluricentryzm, tłumaczenia prawnicze, *locuciones prepositivas*, język hiszpański prawniczy, wariantowość przyimkowa, językoznawstwo korpusowe, wyroki karne

1. Wstęp

Przekład dokumentów prawnych i prawniczych takich jak orzeczenia sądowe wymaga od tłumaczy nie tylko niezwyklej precyzji terminologicznej, ale również znajomości przyjętych w nich konwencji gramatyczno-stylistycznych. Dbałość o oddanie cech gatunkowych właściwych dla rodzaju tłumaczonych tekstów jest niezwykle istotna w kontekście sądowym, gdyż mogą zdarzyć się

sytuacje, w których zastosowanie nieodpowiedniej frazeologii, konstrukcji składniowej lub gramatycznej zaburzy sens tekstu źródłowego, wywołując niepożądane skutki prawne. Szczególne wyzwanie w tym zakresie mają tłumacze pracujący z językami *pluricentrycznymi*¹ ze względu na charakterystyczną dla nich mnogość standardów mającą swoje odzwierciedlenie w zróżnicowanym diatopicznie uzusie językowym.

Jednym z takich języków jest hiszpańszczyzna, która posiada status języka urzędowego w 21 krajach. Zgodnie z danymi pochodzącymi z raportu Instytutu Cervantesa (Fernández Vitores 2023) w roku 2023 język hiszpański był językiem ojczystym dla prawie 500 milionów osób (co stanowi 6,2% populacji światowej), pozycjonując się na drugim miejscu wśród wszystkich języków świata pod względem liczebności jego użytkowników natywnych (liderem w tej klasyfikacji od lat jest język mandaryński). Przytaczając dane liczbowe dotyczące zasięgu i obszarów występowania hiszpańszczyzny, należy mieć na uwadze fakt, że na wielu terytoriach jest ona bardzo rozpowszechniona, choć nie uznaje się jej tam za język oficjalny. Dla przykładu, w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej zamieszkuje ponad 40 milionów osób, dla których język hiszpański jest językiem ojczystym.

Posługiwanie się językiem hiszpańskim przez tak ogromne rzesze ludzi rozproszonych po całym świecie w oczywisty sposób wiąże się z istnieniem jego różnych wariantów charakteryzujących się odmienną (przynajmniej w pewnym zakresie) leksyką, gramatyką, fonetyką czy fonologią. Zróżnicowanie norm językowych właściwe dla pluricentrycznego charakteru hiszpańszczyzny jest przedmiotem licznych debat, dyskusji oraz prac naukowych (zob. Kwiatkowska-Faryś i Wolarska-Sobocińska 2019; Sita Farias 2018, 2024; Amorós 2012; Greusslich i Lebsanft 2019; Maldonado Cárdenas 2012). Co ciekawe, stosunkowo niewiele uwagi poświęcono jak dotąd systematyzacji różnic diatopicznych w obrębie prawniczej odmiany języka hiszpańskiego. Poza wydanym w 2020 r. (i sukcesywnie aktualizowanym)² przez Real Academia Española³ słownikiem *Diccio-*

¹ Języki pluricentryczne (Kloss 1978; Clyne 1992) to takie, które posiadają więcej niż jeden standard, a nie tylko jeden wariant główny, co jest typowe dla języków monocentrycznych. Niektórzy autorzy twierdzą, że należy odróżnić języki pluricentryczne – używane w więcej niż dwóch krajach – od języków policentrycznych, których użycie ograniczone jest do obszaru dwóch państw (López García 2010: 64–65, 90; Torres 2013: 210–212). Inni uznają taki podział za zbędny i używają wymiennie określeń *język pluri-* i *policentryczny* (np. Pöll 2012: 31, Kubacki 2015: 35). W celu zachowania spójności terminologicznej w niniejszej pracy przyjęto stosowanie form *pluricentryzm* i *pluricentryczny*.

² Ostatniej aktualizacji dokonano w 2022 r.

³ Z hiszp. Królewska Akademia Języka Hiszpańskiego – instytucja zajmująca się regulacjami językowymi w świecie hispanojęzycznym.

nario panhispánico del español jurídico – w którym zebrano ponad 40 000 haseł odnoszących się do terminologii prawniczej pochodzącej z różnych krajów hispanojęzycznych – powstały bardzo nieliczne publikacje poświęcone problemowi zróżnicowania geolektalnego hiszpańszczyzny stosowanej w kontekście prawnym (zob. Cuadrado Rey 2021; Popek-Bernat 2023; Sorbet 2015, 2016)⁴.

Artykuł stanowi próbę wypełnienia tej luki poprzez ukazanie wyników analizy wariantywności regionalnej w obrębie wyrażen przyimkowych o wysokiej częstotliwości występowania w wybranych hiszpańskojęzycznych wyrokach karnych. Zgodnie z tezami Alcaraza Varó i Hughesa (2008: 25-26) użycie całkowicie lub częściowo zleksykalizowanych analitycznych konstrukcji przyimkowych (z hiszp. *locuciones prepositivas*) służące określeniu relacji pomiędzy poszczególnymi członami zdania lub dyskursu jest jedną z głównych cech leksykalno-stylistycznych hiszpańszczyzny prawnej i prawniczej. Warto tutaj odnotować, że jak dotąd nie stwierdzono, czy i na ile cecha ta ma charakter uniwersalny oraz (nie)zmienny międzytekstowo i diatopicznie. Z przeprowadzonych dotychczas badań wynika jedynie, że w prawnej odmianie języka hiszpańskiego, a bardziej konkretnie w tekstach konstytucyjnych pochodzących z różnych krajów hiszpańskojęzycznych, wspomniane konstrukcje faktycznie występują często, ale wykazują zróżnicowanie geolektalne związane z doбором przyimków wchodzących w ich skład (zob. Popek-Bernat 2023). Niniejsza praca ma na celu poszerzenie stanu badań nad tym zagadnieniem o kontekst języka praktyki prawniczej charakterystycznego dla orzecznictwa w sprawach karnych.

2. Materiał badawczy i metoda analizy

W celu przeprowadzenia badania eksperymentalnego, którego wyniki omówiono w dalszej części artykułu, skonstruowano korpus LSSP obejmujący teksty 300 wyroków karnych (o całkowitej liczbie słów wynoszącej ponad 2,3 mln) wydanych w latach 2019-2022 przez sądy najwyższe z 6 krajów hiszpańskojęzycznych: Argentyny, Chile, Hiszpanii, Kolumbii, Meksyku i Wenezueli. Aby zrównoważyć korpus, dobrano taką samą liczbę tekstów z każdego z wymienionych państw, tj. po 50 wyroków na kraj. Teksty te wybrano w sposób losowy z ogólnodostępnych baz aktów orzecznictwa prowadzonych przez lokalne organy wymiaru sprawiedliwości lub instytucje z nimi powiązane.⁵

⁴ Problem ten sygnalizuje również w jednej ze swoich prac Nowak-Michalska (2017).

⁵ Buscador de la Secretaría de Jurisprudencia de la Corte Suprema de Justicia de la Nación de la República Argentina (<http://www.sajj.gob.ar/buscador/jurisprudencia-corte-suprema>; dostęp: 30 kwietnia 2024), Buscador del Poder Judicial de la República de Chile (<https://www.pjud.cl/portal-jurisprudencia>; dostęp: 30 kwietnia 2024), Buscador de Sentencias de la Corte Suprema de Justicia

Zgromadzone teksty zostały poddane analizie ilościowej przy pomocy programu Sketch Engine. W celu detekcji charakterystycznych dla języka praktyki orzeczniczej wyrażeń przyimkowych oraz określenia stopnia częstości ich występowania w kontekście karnym, skorzystano z funkcji *N-GRAMS*, pozwalającej na przegląd tekstów wyroków karnych pod kątem najczęściej stosowanych w nich zbitków wielowyrazowych⁶. Z otrzymanej listy wyodrębniono najczęstsze analityczne konstrukcje przyimkowe realizujące schemat <przyimek+rzeczownik+przyimek>. Konstrukcje te poddano następnie dalszym badaniom mającym na celu identyfikację ich potencjalnych wariantów występujących w tekstach wyroków oraz weryfikację hipotezy o zróżnicowaniu diatopicznym uzusu tych wyrażeń.

Należy podkreślić, że wybrany do analizy typ wyrażeń jest najbardziej rozpowszechnionym w hiszpańszczyźnie, choć istnieją *locuciones prepositivas* o innej budowie strukturalnej (zob. Bosque i Demonte 1999: 579-587 i 644-646). Co do zasady konstrukcje te charakteryzują się wysokim stopniem zespolenia ich części składowych, choć niektóre dopuszczają wariacje związane między innymi z rodzajem stosowanych w ich obrębie przyimków (zob. Polakof Olivera 2011: 3-4). Warto jednak odnotować, że wariantowość ta może powodować odstępstwa od normy i prowadzić do błędów językowych. Dlatego też zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki analizy kwantytatywnej danych korpusowych zostały uzupełnione o odwołania do źródeł normatywnych pozwalające na ewaluację poprawności poszczególnych użyć. Za punkty odniesienia w tej materii przyjęto: wydane przez Real Academia Española słowniki *Diccionario panhispánico de dudas* (DPD) i *Diccionario de la lengua española* (DLE), *Diccionario de dudas y dificultades de la lengua española* autorstwa Seco (DDLE), wydaną przez Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española gramatykę hiszpańską pt. *Nueva gramática de la lengua española* (NGLE) oraz portal internetowy poświęcony kwestiom

de la República de Colombia (<https://jurisprudencia.ramajudicial.gov.co/WebRelatoria/csj/index.xhtml>; dostęp: 30 kwietnia 2024), Buscador de Jurisprudencia del Tribunal Supremo del Consejo General del Poder Judicial del Reino de España (<https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Tribunal-Supremo/Jurisprudencia-/Jurisprudencia-del-TS/>; dostęp: 30 kwietnia 2024), Buscador Jurídico de la Suprema Corte de la Nación de los Estados Unidos Mexicanos (https://bj.scjn.gob.mx/busqueda?q=*%&indice=sentencias_pub; dostęp: 30 kwietnia 2024), Buscador de Jurisprudencia del Tribunal Supremo de Justicia de la República Bolivariana de Venezuela (<http://www.tsj.gob.ve/decisiones#>; dostęp: 30 kwietnia 2024).

⁶ Termin z obszaru frazeologii korpusowej oznaczający ciągi wielowyrazowe o wysokim stopniu powtarzalności w tekście (zob. Biel, Koźbiał, Wasilewska 2018: 266-267). W polskojęzycznej literaturze przedmiotu określane są również mianem *zbitków leksykalnych*, *wiązek leksykalnych*, *jednostek wielowyrazowych* lub *n-gramów*.

poprawnościowym w języku hiszpańskim prowadzony przez Fundación del Español Urgente (FundéuRAE)⁷.

3. Analiza

Przeprowadzone zgodnie z opisaną wyżej procedurą badanie wykazało, że konstrukcjami przyimkowymi o największym zagęszczeniu w korpusie LSSP są wyrażenia *de conformidad con*, *en virtud de*, *en relación con*, *de acuerdo con*, *a fin de*, *a favor de*, *en razón de* i *con base en*. Stosowanie tych wyrażzeń w języku praktyki orzeczniczej właściwej dla spraw karnych wiąże się z różnym stopniem wariantywności przyimkowej w obrębie ich struktury. Poniżej omówiono szczegółowe wyniki analizy uzusów każdej z wymienionych konstrukcji z uwzględnieniem ich zróżnicowania międzytekstowego i geolektalnego.

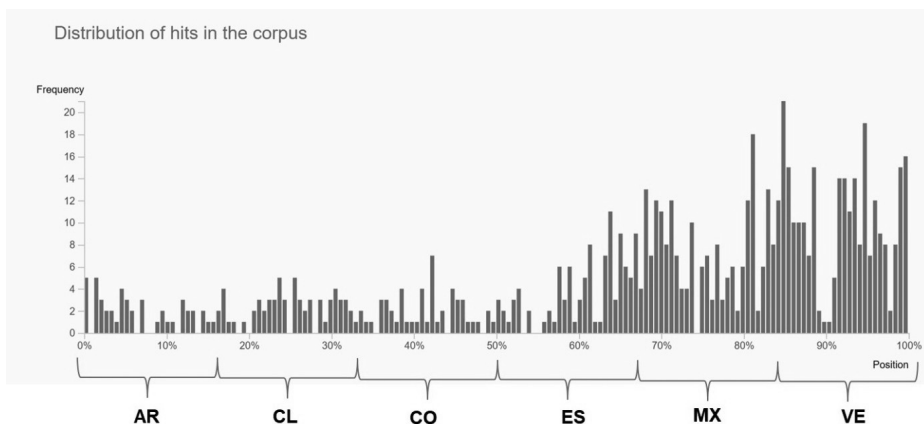
De conformidad con

Wyrażeniem przyimkowym o najwyższej częstotliwości występowania w korpusie LSSP jest konstrukcja *de conformidad con*, stosowana w celu odesłania do istotnych dla danego kontekstu lub sprawy przepisów prawa, aktów orzecznictwa czy też innego typu decyzji⁸ (polski ekwiwalent, *zgodnie z*). W słowniku DLE uwzględnione są dwa możliwe warianty tego wyrażenia, związane z użyciem przyimków *de* lub *en* na początku, tj. *de/en conformidad con* (DLE, s.v. *conformidad*). W korpusie LSSP odnotowano użycia zarówno jednego, jak i drugiego z nich, przy czym *de conformidad con* pojawia się w nim aż 726 razy, a *en conformidad con* tylko 9. Warto tutaj przyjrzeć się bliżej obrazowi dystrybucji tych wyrażzeń w korpusie, z którego wynika, że wyrażenie *de conformidad con* występuje w większości tekstów wyroków karnych poddanych analizie, jednak najczęściej stosowane jest w wyrokach wenezuelskich i meksykańskich (zob. Ilustracja 1). Konstrukcja *en conformidad con* jest z kolei powiązana głównie z wyrokami chilijskimi, w których odnotowano jej 8 wystąpień, choć wykryto również jej pojedyncze użycie w jednym z wyroków wenezuelskich.

Analiza korpusowa pozwoliła również na wychwycenie innych wariantów analizowanego wyrażenia stosowanych w wyrokach karnych, które nie są wymieniane w źródłach normatywnych. Wśród nich znajdują się takie konstrukcje jak: *de conformidad a*, *en conformidad a* oraz *de conformidad en* (zob. Tabela 1). Wariantem nienormatywnym najczęściej stosowanym w korpusie LSSP jest konstrukcja *de conformidad a*. Wariant *en conformidad a* występuje jedynie w wy-

⁷ Adres internetowy portalu: <https://www.fundeu.es/> (dostęp: 3 maja 2024).

⁸ Biel określa funkcję takich wyrażzeń przyimkowych mianem „deiksy tekstowej” (2016: 21).

Ilustracja 1. Obraz dystrybucji wyrażenia *de conformidad con*. Wykres wygenerowany przez program Sketch Engine.

rokach chilijskich. Jeśli chodzi zaś o wariant *de conformidad en*, przypadki jego użycia znaleziono w wyrokach pochodzących z Argentyny, Meksyku i Wenezueli, choć należy podkreślić, że ich zagęszczenie w tych tekstach jest niewielkie. Warto zwrócić ponadto uwagę na bardzo nieliczne odchylenia od normy związane ze stosowaniem analizowanej konstrukcji w wyrokach hiszpańskich i meksykańskich. Wyroki chilijskie są natomiast tymi, w których występowanie tego wyrażenia wykazuje największą niestabilność, gdyż pojawiają się w nich zarówno jego użycia normatywne, a jednocześnie można zaobserwować zróżnicowanie w obrębie uzusu wariantów stanowiących odstępstwa od normy.

Tabela 1. Warianty nienormatywne wyrażenia *de conformidad con* i liczba ich wystąpień w tekstach tworzących korpus LSSP.

	DE conformidad A	EN conformidad A	DE conformidad EN
AR	-	-	7
CL	43	23	-
CO	7	-	-
ES	3	-	-
MX	-	-	1
VE	12	-	1

En virtud de

Drugim pod kątem częstości występowania w korpusie LSSP wyrażeniem przymikowym skonstruowanym na bazie schematu <przymimek+rzecznik+przymimek> jest konstrukcja *en virtud de*, której podstawowe znaczenie

przytaczane przez DLE czy też DPD można wyrazić po polsku za pomocą połączenia przyimkowego *na skutek* lub wyrażen *w wyniku* lub *w rezultacie*. Warto jednak odnotować, że w kontekście prawniczym sformułowanie *en virtud de* może być również stosowane w celu przytoczenia podstawy prawnej. W tym wypadku należałoby je przetłumaczyć na język polski za pomocą wyrażenia *na mocy*. Niezależnie jednak od znaczenia, w którym użyto analizowanej konstrukcji, trzeba mieć na uwadze fakt, że wszelkie warianty związane ze stosowaniem przyimków w jej obrębie są niepoprawne z normatywnego punktu widzenia (DPD, s.v. *virtud*), mimo że w języku komunikacji masowej dość rozpowszechnione są formy, takie jak **en virtud a* oraz **a virtud de* (FundéuRAE 16/09/2019, on-line).

W tekstach hiszpańskojęzycznych wyroków karnych poddanych badaniu dominują użycia tego wyrażenia zgodne z normą wzorcową (568 wystąpień), chociaż w niektórych z nich wykryto również przypadki jego wariantów odbiegających od normy. Wśród nich znalazły się wspomniane wcześniej konstrukcje *en virtud a* (20 wystąpień) oraz *a virtud de* (19 wystąpień), jak również niewzmiankowana w konsultowanych źródłach leksykograficznych i normatywnych konstrukcja *por virtud de* (16 wystąpień) (zob. Tabela 2). Biorąc pod uwagę wielkość korpusu LSSP, wystąpienia wariantów nienormatywnych analizowanego wyrażenia należy uznać za marginalne. Niemniej jednak, można na ich podstawie zaobserwować pewne tendencje, które, choć wymagają weryfikacji na większej próbie tekstowej, sygnalizują zróżnicowanie diatopiczne języka praktyki orzeczniczej stosowanego w różnych krajach hiszpańskojęzycznych. Po pierwsze, w tekstach wyroków argentyńskich wchodzących w skład korpusu nie odnotowano żadnych wystąpień omawianego wyrażenia niezgodnych z jego uzusem wzorcowym. W wyrokach hiszpańskich warianty nienormatywne pojawiają się tylko dwukrotnie, a w wenezuelskich i chilijskich czterokrotnie. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że w tekstach pochodzących z Wenezueli zarejestrowano użycia tylko jednego wariantu będącego odstępstwem od normy (*en virtud a*), a w wyrokach z Chile zidentyfikowano wszystkie wymienione wyżej warianty analizowanej konstrukcji. Podobnie jak w przypadku tekstów chilijskich wygląda to w wyrokach z Meksyku włączonych do korpusu LSSP, jednak w tekstach orzecznictwa karnego z tego kraju częstość wystąpień poszczególnych wariantów wyrażenia *en virtud de* jest kilkukrotnie wyższa, a wariantem o największej powtarzalności jest konstrukcja *a virtud de*. W wyrokach kolumbijskich z kolei nie wykryto żadnych użyc tego wariantu, natomiast liczba wystąpień dwóch pozostałych konstrukcji niezgodnych z normą wzorcową jest podobna (wariant *en virtud a* pojawia się w tych tekstach 8 razy, a *por virtud de* 10), co może świadczyć o tym, że stosowany w Kolumbii język

praktyki orzeczniczej charakteryzuje się większym stopniem wariantowości przyimkowej w obrębie analizowanego wyrażenia niż język stosowany w tym samym kontekście w Meksyku.

Tabela 2. Warianty nienormatywne wyrażenia *en virtud de* i liczba ich wystąpień w tekstach tworzących korpus LSSP.

	EN virtud A	A virtud DE	POR virtud DE
AR	-	-	-
CL	1	2	1
CO	8	-	10
ES	-	1	1
MX	7	16	4
VE	4	-	-

En relación con

Wyrażenie *en relación con* występuje w korpusie LSSP z podobną częstością do konstrukcji *en virtud de*. Służy ono do formułowania nawiązań do wyrażonych wcześniej treści lub istotnych dla danego kontekstu przepisów lub decyzji. Jednymi z możliwych jego polskich ekwiwalentów mogą być wyrażenia *w związku z* lub *odnośnie do*. Konstrukcja ta uznawana jest za wzorcową i posiadającą równorzędny status normatywny do jej wariantu *con relación a* (zob. DPD, DDLE i DLE s.v. *relación*). Analiza korpusowa pozwoliła wychwycić wystąpienia obu wymienionych wariantów w tekstach hiszpańskojęzycznych wyroków karnych, wykazując jednocześnie różny stopień ich zągęszczenia w korpusie. Konstrukcja *en relación con* pojawia się w nim 565 razy, zaś *con relación a* tylko 116. Co ciekawe, to drugie wyrażenie jest dużo rzadsze w badanych tekstach od wykrytego w nich wariantu *en relación a* (483 wystąpień), który należy uznać za odstępstwo od normy (zob. DPD i DDLE, s.v. *relación*).

Obraz dystrybucji wspomnianych konstrukcji w wyrokach pochodzących z poszczególnych krajów (zob. Tabela 3) wskazuje na określone tendencje związane z ich uzusem. Po pierwsze, każdy z wymienionych wariantów ma zbliżoną liczbę wystąpień w wyrokach wydanych w Argentynie, co może świadczyć o nieustabilizowanym uzusie tych konstrukcji w języku praktyki orzeczniczej stosowanym w tym rejonie świata. Zupełnie inaczej wygląda to w przypadku wyroków kolumbijskich, w których zarejestrowano bardzo nieliczne odchylenia od normy w zakresie stosowania wariantów analizowanego wyrażenia oraz wyraźną preferencję związaną ze stosowaniem konstrukcji *en relación con*. Po drugie, wyroki meksykańskie są jedynymi tekstami zgromadzonymi w korpusie, w których liczba wystąpień zgodnego z normą wzorcową wariantu *con relación a* jest wyższa

niż liczba wystąpień konstrukcji *en relación con*. W tekstach z pozostałych krajów wyrażenie *en relación con* jest wariantem dominującym, choć w niektórych grupach tekstów odnotowano większe zagęszczenie wystąpień wariantu niepoprawnego z normatywnego punktu widzenia *en relación a*. Jest to przypadek wyroków z Meksyku oraz Chile, choć jeśli chodzi o teksty orzecznictwa z tego drugiego kraju nie stwierdzono aż tak dużej różnicy między liczbą wystąpień wariantów normatywnych i nienormatywnych jak w tekstach meksykańskich.

Tabela 3. Warianty wyrażenia *en relación con* i liczba ich wystąpień w tekstach tworzących korpus LSSP.

	EN relación CON	*EN relación A	CON relación A
AR	15	12	11
CL	92	128	2
CO	119	3	14
ES	206	97	18
MX	35	193	53
VE	98	50	18

De acuerdo con

Konstrukcja *de acuerdo con* jest czwartym pod względem częstości występowania w korpusie LSSP wyrażeniem przyimkowym realizującym schemat <przyimek+rzeczownik+przyimek>. Jest to wyrażenie synonimiczne do omawianej wcześniej konstrukcji *de conformidad con*, tj. *zgodnie z*. Jedną z jego cech charakterystycznych wymienianą w konsultowanych źródłach normatywnych jest wariantywność związana z użyciem drugiego przyimka, z którą wiąże się istnienie jego dwóch alternatywnych form: *de acuerdo con* oraz *de acuerdo a* (DPD, DDLE DDLE, s.v. acuerdo). Choć obie z nich uznawane są za poprawne, w DPD pojawia się wzmianka, zgodnie z którą wariantem bardziej wzorcowym jest konstrukcja z przyimkiem *con*, podczas gdy wariant z przyimkiem *a* jest częściej stosowany w krajach Ameryki Łacińskiej niż w półwyspowej odmianie języka hiszpańskiego (zob. DPD, s.v. acuerdo).

Dane pozyskane z korpusu LSSP, w którym odnotowano wystąpienia obydwu wspomnianych wariantów omawianego wyrażenia, pozwalają na wstępną weryfikację zasadności powyższych twierdzeń w kontekście języka praktyki orzeczniczej. Analiza wykazała, że obie konstrukcje mają zbliżoną częstość występowania w wyrokach poddanych badaniu: wyrażenie *de acuerdo con* pojawia się w nich 368 razy a *de acuerdo a* 316. Niemniej jednak zagęszczenie tych wyrażen w tekstach wyroków karnych z poszczególnych krajów jest zróżnicowane (zob. Tabela 4). Jeśli chodzi o wyroki hiszpańskie, liczba wystąpień obu

konstrukcji wskazuje wyraźnie na to, że stosowanie wariantu *de acuerdo a* na Półwyspie Iberyjskim jest rzadkie (5 wystąpień), a konstrukcją preferowaną jest *de acuerdo con* (51 wystąpień), co jest spójne z przytoczonymi wcześniej informacjami pochodzącymi z DPD. Tezy autorów DPD o częstszym stosowaniu wariantu *de acuerdo a* w amerykańskich odmianach hiszpańszczyzny nie są jednak do końca prawdziwe w przypadku języka prawniczego charakterystycznego dla tekstów zgromadzonych w korpusie. Jeżeli przyjrzymy się bowiem wyrokom argentyńskim i wenezuelskim, zauważymy, że zawierają one podobną liczbę wystąpień obu wariantów. W wyrokach kolumbijskich natomiast wariant *de acuerdo con* jest ponad ośmiokrotnie częstszy niż *de acuerdo a*. Twierdzenia autorów DPD znajdują jednak swoje potwierdzenie w kontekście wyroków chilijskich i meksykańskich, w których wariantem dominującym jest *de acuerdo a*.

Tabela 4. Liczba wystąpień wyrażenia *de acuerdo con* i jego wariantu *de acuerdo a* w tekstach tworzących korpus LSSP.

	DE acuerdo CON	DE acuerdo A
AR	17	11
CL	26	90
CO	138	17
ES	51	5
MX	42	113
VE	95	80

A fin de

Częstość występowania zbitki leksykalnej *a fin de* w korpusie LSSP sytuuje się na poziomie zbliżonym do częstości pojawiania się wspomnianego wyżej wyrażenia *de acuerdo con*. Odnotowano w sumie 333 wystąpienia tej konstrukcji, której uzus związany jest z określaniem celu jakiegoś działania czy też regulacji. Wyrażeniami polskimi występującymi w podobnej roli mogą być konstrukcje, takie jak *w celu*, *dla celów* czy też *na potrzeby* (zob. DLE i DPD, s.v. *fin*). Zgodnie z normą wzorcową dopuszcza się stosowanie tego wyrażenia z przymkami *a* lub *con* na początku, jednak w tym drugim przypadku rzeczownik *fin* musi być poprzedzony rodzajnikiem określonym. Stąd też jedynymi wariantami, które można uznać za poprawne z normatywnego punktu widzenia są konstrukcje *a fin de* oraz *con el fin de* (zob. DPD, s.v. *fin*), choć w hiszpańszczyźnie dość często można spotkać się ze stanowiącymi odstępstwo od normy wariantami *al fin de* lub *con fin de* (FundéuRAE 27/09/2011, on-line).

Analiza korpusu LSSP wykazała, że w badanych tekstach stosuje się oba wymienione wyżej warianty wzorcowe, przy czym konstrukcja *a fin de* ma dwu-

krotnie wyższą częstość występowania niż *con el fin de* (odnotowano odpowiednio 333 i 166 wystąpień wspomnianych wariantów). Nie oznacza to jednak, że w poszczególnych grupach wyroków wariant *a fin de* jest dwukrotnie częściej stosowany. Jeśli wziąć pod lupę dane liczbowe z Tabeli 5, widać wyraźnie, że wariant ten jest faktycznie około dwukrotnie częstszy w przypadku wyroków argentyńskich, chilijskich, hiszpańskich i wenezuelskich. W wyrokach meksykańskich jest on wyraźnie bardziej preferowany, gdyż występuje w nich ponad ośmiokrotnie częściej. Wyroki kolumbijskie z kolei wykazują największy stopień wariantywności w zakresie stosowania omawianego wyrażenia, gdyż liczba wystąpień każdego z jego przytoczonych wariantów jest bardzo zbliżona (zob. Tabela 5).

Inną obserwacją płynącą z analizy materiału zgromadzonego w korpusie LSSP jest to, że wzmiankowane na portalu FundeuRAE warianty stanowiące odstępstwo od normy nie są rozpowszechnione w języku praktyki orzeczniczej stosowanym w wyrokach poddanych badaniu. Konstrukcja *con fin de* nie pojawia się w żadnym z tekstów wchodzących w skład korpusu LSSP, natomiast konstrukcja *al fin de* występuje w nim zaledwie trzykrotnie (2 razy w wyrokach chilijskich i raz w wyroku kolumbijskim). Co ciekawe, wykryto również inny wariant omawianego wyrażenia, który nie został uwzględniony w konsultowanych źródłach normatywnych, a mianowicie *a los fines de*⁹. Warto podkreślić, że wariant ten pojawia się w korpusie z podobną częstością do konstrukcji wzorcowej *con el fin de* (odpowiednio 160 i 166 wystąpień), choć dystrybucja tych wyrażen w korpusie jest zupełnie inna. Konstrukcja *con el fin de* pojawia się we wszystkich grupach tekstów tworzących korpus LSSP, a jej wariant *a los fines de* jest typowy przede wszystkim dla wyroków wenezuelskich (142 wystąpienia), choć jego użycia wykryto również w wyrokach argentyńskich (18 wystąpień). W zgromadzonych w korpusie LSSP wyrokach pochodzących z innych krajów wariantu *a los fines de* nie odnotowano. Co interesujące, analiza korpusowa pozwoliła także na wykrycie wystąpień wariantu z rzeczownikiem *fin* w liczbie mnogiej bez rodzajnika. Mowa o konstrukcji *a fines de*¹⁰, która pojawia 9 razy w wyrokach wenezuelskich i raz w wyroku hiszpańskim (zob. Tabela 5).

⁹ Jedyna wzmianka na temat istnienia takiego wariantu pojawia się na portalu FundeuRAE w kontekście dominikańskiej odmiany języka hiszpańskiego, w której jest on nadużywany, wypierając przyimek prosty *para*. Choć przy określaniu stosunku celu bardziej rekomendowane jest stosowanie przyimka *para*, wyrażenie *con el fin de* nie jest uznawane za niepoprawne (zob. <https://fundeu.do/para-mejor-que-a-los-fines-de/>).

¹⁰ Status poprawnościowy tego wariantu jest wątpliwy, gdyż nie odnaleziono wzmianek na jego temat w żadnych źródłach normatywnych. Dlatego też w Tabeli 5 konstrukcji tej towarzyszy oznaczenie „(*)”.

Tabela 5. Liczba wystąpień wyrażenia *a fin de* i jego wariantów w tekstach tworzących korpus LSSP.

	A fin DE	CON EL fin DE	A LOS fines DE	(*)A fines DE	*AL fin DE
AR	42	22	18	-	-
CL	37	16	-	-	2
CO	62	56	-	-	1
ES	45	22	-	1	-
MX	95	11	-	-	-
VE	59	38	142	9	-

A favor de

Kolejnym wyrażeniem przyimkowym wyodrębnionym z listy najczęstszych zbitek wielowyrzowych w korpusie LSSP jest konstrukcja *a favor de*. W zależności od kontekstu może mieć ona trzy różne znaczenia odpowiadające polskim wyrażeniom *na korzyść (kogoś lub czegoś)*, *na rzecz (kogoś lub czegoś)* lub *zgodnie z/podążając za kierunkiem (działania jakiejś siły, np. wiatru)* (zob. DPD, s.v. favor). Źródła normatywne dopuszczają użycie tej konstrukcji z przyimkami *a* lub *en* na początku, o ile wyraża się za jej pomocą sens właściwy dla jej dwóch pierwszych, przytoczonych wyżej ekwiwalentów w języku polskim (Fundéu-RAE 04/02/2011, on-line).

W korpusie LSSP odnotowano wystąpienia obydwu wspomnianych wariantów omawianego wyrażenia. W związku z tym, że kontekst każdego z tych wystąpień sugerował użycie analizowanych konstrukcji jedynie w znaczeniu *na korzyść/na rzecz (kogoś lub czegoś)*, należy uznać je za poprawne z normatywnego punktu widzenia. Analiza korpusowa nie wykazała użyc innych potencjalnych wariantów wyrażenia *a favor de* w tekstach wyroków poddanych badaniu.

Jeśli chodzi o częstość występowania konstrukcji *a favor de* i *en favor de* w korpusie LSSP, zaobserwowano przewagę liczby wystąpień wariantu z przyimkiem *a* (230) względem wariantu z przyimkiem *en* (188). Po raz kolejny jednak warto zwrócić uwagę na pewne różnice związane ze stosowaniem tych wyrażen w poszczególnych grupach tekstów. Z danych liczbowych przedstawionych w Tabeli 6 wynika, że w wyrokach argentyńskich wystąpienia obydwu wariantów omawianej konstrukcji są bardzo nieliczne, co może sugerować, że w języku praktyki orzeczniczej stosowanym w Argentynie preferuje się inne sposoby wyrażania powiązanych z nią znaczeń. Konstrukcja *a favor de* jest częstsza niż jej wariant z przyimkiem *en* w przypadku wyroków hiszpańskich, meksykańskich i wenezuelskich. W wyrokach kolumbijskich i chilijskich natomiast zaobserwowano tendencję odwrotną.

Tabela 6. Liczba wystąpień wyrażenia *a favor de* i jego wariantu *en favor de* w tekstach tworzących korpus LSSP.

	A favor DE	EN favor DE
AR	4	6
CL	19	32
CO	45	79
ES	46	19
MX	81	48
VE	36	4

En razón de

Konstrukcja przyimkowa *en razón de* pojawia się w korpusie LSSP z podobną częstością do wyrażenia *a favor de*. Jej podstawową funkcją jest wyrażanie relacji przyczynowo-skutkowych, ale może także pełnić rolę odsyłacza do innych tekstów bądź innych fragmentów tekstu, w obrębie którego występuje (zob. DPD, s.v. razón). W związku z powyższym możliwymi polskimi ekwiwalentami tej konstrukcji są wyrażenia z *powodu*, *ze względu na*, ale też w *zależności od* czy *zgodnie z*. Niezależnie od wynikającego z pełnionej funkcji znaczenia omawianej konstrukcji, może być ona stosowana z przyimkami *de* lub *a* na końcu, ale przed rzeczownikiem stanowiącym jej trzon zawsze powinno się użyć przyimka *en*. Choć zarówno wariant *en razón de* i *en razón a* należy uznać za poprawne z normatywnego punktu widzenia, warto podkreślić, że wariant z przyimkiem *de* posiada status bardziej wzorcowy (zob. DPD, s.v. razón).

W korpusie LSSP odnotowano 221 wystąpień wariantu *en razón de* oraz 61 wystąpień wariantu *en razón a*. Na podstawie tych danych można by wysnuć wnioski, że wariant z przyimkiem *de*, którego użycie jest rekomendowane przez DPD, jest konstrukcją preferowaną w hiszpańskojęzycznych wyrokach karnych zgromadzonych w korpusie. Jeśli jednak wziąć pod lupę grupy tekstów z poszczególnych krajów, konkluzja ta okaże się tylko częściowo prawdziwa i ma zastosowanie głównie do języka praktyki orzecniczej stosowanego w Meksyku. W tekstach pochodzących z tego kraju liczba wystąpień wariantu *en razón de* jest ponad trzykrotnie wyższa niż liczba wystąpień wariantu *en razón a* (zob. Tabela 7). W wyrokach kolumbijskich dla odmiany wariant *en razón a* jest ponad dwukrotnie częstszy. Podobną tendencję można zaobserwować w przypadku wyroków hiszpańskich, choć liczby wystąpień obu wariantów omawianej konstrukcji w tekstach pochodzących z Hiszpanii są niewielkie, co może sugerować, że w języku praktyki orzecniczej właściwym dla półwyspowej odmiany hiszpańszczyzny częściej stosuje się zamiast tej konstrukcji inne wyrażenia o podobnych znaczeniach i funkcjach. Ponadto warto podkreślić, że w wyrokach wydanych w Argentynie, Kolumbii i Wenezueli nie wykryto żadnych użyć

wariantu z przyimkiem *a*, stąd też w przypadku tekstów pochodzących z tych krajów nie można wyodrębnić wariantu preferowanego omawianej konstrukcji, gdyż zjawisko wariantywności przyimkowej w jej obrębie w ogóle w nich nie występuje.

Tabela 7. Liczba wystąpień wyrażenia *en razón de* i jego wariantu *en razón a* w tekstach tworzących korpus LSSP.

	En razón DE	En razón A
AR	45	-
CL	30	-
CO	17	39
ES	3	6
MX	51	16
VE	74	-

Con base en

Wyrażeniem o stosunkowo dużym zagęszczeniu w korpusie LSSP wykazującym jednocześnie wysoki stopień wariantywności w zakresie stosowanych w jego obrębie przyimków jest konstrukcja *con base en*. Podobnie jak w przypadku omawianych wcześniej wyrażen *de conformidad con*, *en virtud de*, *en relación con* czy *de acuerdo con* oraz ich warianty, jego podstawową funkcją jest odsyłanie do określonych tekstów (w kontekście prawnym są to najczęściej konkretne przepisy prawne lub ich fragmenty). Konstrukcja *con base en* wyraża ideę, że coś jest podstawą lub fundamentem czegoś, a jej sens i zastosowania dobrze oddaje polskie wyrażenie *na podstawie* (zob. DPD, s.v. base). Choć użycie tej konstrukcji w przytoczonej formie nie jest uznawane za niepoprawne, rekomenduje się stosowanie jej zamienników, takich jak *sobre la base de*, *en función de*, *basándose en*, *a partir de*, *de acuerdo con*, *según* itp. (DPD, s.v. base). Co więcej, źródła normatywne wzmiankują istnienie dwóch niezgodnych z normą wzorcową wariantów wyrażenia *con base en*, którymi są konstrukcje *en base a* oraz *con base a* (zob. DPD i DDLE, s.v. base; NGLE 2009: 2281).

Jeśli chodzi o zagęszczenie wyrażenia *con base en* w korpusie LSSP, odnotowano jego 215 wystąpień, przy czym trzeba zaznaczyć, że wykryto również użycia jego zamiennika o nieco wyższym statusie normatywnym *sobre la base de* (95 wystąpień), a także wymienionych wyżej wariantów uznawanych za niepoprawne, czyli *en base a* (123 wystąpienia) i *con base a* (38 wystąpień). Warto po raz kolejny przyjrzeć się zróżnicowaniu diatopicznemu związanemu z użyciem wariantów analizowanego wyrażenia. Po pierwsze, częstość występowania wymienionych konstrukcji w wyrokach z poszczególnych krajów hiszpańskoję-

zycznych zgromadzonych w korpusie wskazuje potencjalnie na to, że warianty nienormatywne są charakterystyczne dla języka orzecznictwa karnego z niektórych obszarów geograficznych (zob. Tabela 8). Dla przykładu, w wyrokach chilijskich odnotowano więcej użycie wariantu *en base a* niż *con base en*. Podobną tendencję zaobserwowano w przypadku wyroków hiszpańskich. Po drugie, we wchodzących w skład korpusu wyrokach kolumbijskich stwierdzono dominację użycie zgodnych z normą wzorcową. Wykryto w nich tylko jedno użycie wariantu *en base a*, a inna stanowiąca odchylenie od normy konstrukcja *con base a* w ogóle nie pojawia się w tych tekstach. Jej wystąpienie nie odnotowano także w wyrokach chilijskich, zaś w przypadku wyroków hiszpańskich i argentyńskich są one bardzo nieliczne. Wyrokami, które wykazują najmniejszy poziom stabilności, jeśli chodzi o użycie wariantów wzorcowych i nienormatywnych omawianego wyrażenia, są w korpusie LSSP wyroki meksykańskie i wenezuelskie.

Tabela 8. Liczba wystąpień wyrażenia *con base en* i jego wariantów w tekstach tworzących korpus LSSP.

	CON base EN	*EN base A	*CON base A	SOBRE la base DE
AR	39	9	2	14
CL	13	19	0	31
CO	56	1	0	6
ES	14	36	2	19
MX	48	38	12	7
VE	55	21	22	18

4. Wnioski końcowe

Występowanie *locuciones prepositivas* jest jedną z cech dystynktywnych języka orzecznictwa karnego stosowanego w zgromadzonych w korpusie LSSP wyrokach z Argentyny, Chile, Kolumbii, Hiszpanii, Meksyku i Wenezueli. Wyrażenia przyimkowe realizujące schemat <przyimek+rzeczownik+przyimek> stanowią grupę n-gramów o wysokim stopniu powtarzalności w tekstach poddanych badaniu. Z przeprowadzonych analiz wynika, że uzus tych wyrażeń charakteryzuje się wariantywnością w zakresie przyimków pojawiających się w ich obrębie. Każda z konstrukcji, której użycia odnotowano w korpusie, posiada od dwóch do pięciu wariantów o różnym statusie normatywnym.

Pozyskane z korpusu dane wykazały zróżnicowane konwencje związane ze stosowaniem tych konstrukcji w wyrokach pochodzących z poszczególnych obszarów geograficznych. W niektórych grupach tekstów tworzących korpus zaobserwowano nieustabilizowany uzus wybranych wyrażeń i współlistnienie ich

różnych wariantów, które są stosowane naprzemiennie. Ponadto odnotowano częste użycia niektórych wariantów wyrażeń poddanych analizie w języku wyroków wydanych w konkretnych krajach przy jednoczesnym braku ich wystąpień lub ich bardzo nielicznych zastosowaniach w tekstach pochodzących z innych obszarów.

Warto odnotować, że rzadsze wystąpienia jakiejś konstrukcji i jej wariantów w danej grupie tekstów mogą sugerować, że istnieją alternatywne wyrażenia o podobnym znaczeniu i funkcji, których stosowanie może być preferowane w jakiejś odmianie geolektalnej języka praktyki orzeczniczej. Dla przykładu, wyrażenie *de acuerdo con*, wskazywane jako zamiennik konstrukcji *con base en* (zob. DPD, s.v. base), jest dominujące w wyrokach kolumbijskich zgromadzonych w korpusie, podczas gdy w wyrokach argentyńskich poddanych badaniu wyrażeniem bardziej powtarzalnym jest *con base en*.

Wnioski płynące z badania potwierdzają słuszność hipotezy o pluricentrycznym charakterze hiszpańskiego języka prawniczego właściwego dla orzecznictwa karnego. Choć wyniki badania wymagają weryfikacji na większej próbie tekstowej, stanowią one punkt wyjścia do stworzenia usystematyzowanego opisu różnic związanych z uzusem wyrażeń przyimkowych w języku praktyki orzeczniczej stosowanym w poszczególnych krajach hispanojęzycznych. Uporządkowana wiedza na ten temat pozwoliłaby tłumaczom pracującym z językiem hiszpańskim na dobór rozwiązań translatorskich umożliwiających lepsze *dopasowanie tekstowe*¹¹ produktów przekładu, przyczyniając się tym samym do poprawy jego jakości.

BIBLIOGRAFIA

- Alcaraz Varó E., Hughes B. (2008) *El español jurídico*. Barcelona: Ariel.
- Amorós C. (2012) "El pluricentrismo de la lengua española: ¿un nuevo ideologema en el discurso institucional? El desafío de la glosodidáctica". *Revista Internacional de Lingüística Iberoamericana* (19), 127-148.
- Biel Ł. (2016) „Wyrażenia przyimkowe w krajowych i unijnych aktach prawnych – analiza korpusowa funkcji przyimków w polskim języku prawnym”, w: Kondratczyk-Przybylska D. I., Niewiadomski A., Walewska E. (red.) *Język polskiego prawa: nowe wyzwania*. Warszawa: Międzywydziałowe Koło Naukowe Kultury Języka Prawnego i Prawniczego Lingua Iuris, 9-35.
- Biel Ł. (2015) „Translatoryka korpusowa”. *Rocznik Przekładoznawczy* 10, 15-40. [dostęp: 15 kwietnia 2024] <https://doi.org/10.12775/RP.2015.001>.

¹¹ Dopasowanie tekstowe (z ang. *textual fit*) jest miarą stopnia przystawalności tekstów tłumaczonych do reprezentujących ten sam gatunek i przynależność typologiczną tekstów nietłumaczonych napisanych w tym samym języku (zob. Chesterman 2004; Biel 2014, 2015).

- Biel Ł. (2014) *Lost in the Eurofog: The Textual Fit of Translated Law*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Biel Ł., Koźbiał D., Wasilewska K. (2018) „Zbitki wielowyrazowe w polskim eurolekcie – analiza gatunkowa formułczości dyskursu administracyjnego. Badanie pilotażowe”, w: Okulska U., Topczewska U., Jopek-Bosiacka A. (red.) *Wybrane zagadnienia lingwistyki tekstu, analizy dyskursu i komunikacji międzykulturowej – In memoriam Profesor Anny Duszak (1950-2015)*. Warszawa: ILS UW, 259-300.
- Bosque I., Demonte V. (dir.) (1999) *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa Calpe S.A. - Real Academia Española [Colección Nebrija y Bello].
- Chesterman A. (2004) “Hypotheses about translation universals”, w: Hansen G., Malmkjær K., Gile D. (eds.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies. Selected contributions from the EST Congress, Copenhagen 200*. Amsterdam: Benjamins, 1-13.
- Clyne M. (1992) *Pluricentric languages: Differing norms in different nations*. Berlin-New York: De Gruyter.
- Cuadrado Rey A. (2021) “Estudio de la variación fraseológica diatópica del español de España y de Argentina basado en corpus de sentencias: propuestas de traducción al alemán.” *Acta universitatis carolinae. Philologica* 2, 173–187. [dostęp: 10 kwietnia 2024] https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/129889/1/Cuadrado-Rey_2021_AUCPhilologica.pdf.
- Fernández Vitores D. (2023) “El español: una lengua viva, Informe 2023”. Instituto Cervantes. [dostęp: 3 maja 2024] https://cvc.cervantes.es/lengua/anuario/anuario_23/informes_ic/p01.htm.
- FundéuRAE (16/09/2019) “*En virtud de no en virtud a ni a virtud de* [acceso: 23 de abril de 2024] <https://www.fundeu.es/recomendacion/en-virtud-de-no-en-virtud-a-ni-a-virtud-de-1327/>.
- FundéuRAE (28/09/2016) “*para, mejor que a los fines de*” [dostęp: 25 kwietnia 2024] <https://fundeu.do/para-mejor-que-a-los-fines-de/>.
- FundéuRAE (04/02/2011) “*A favor de y en favor de, usos adecuados*”. [dostęp: 30 kwietnia 2024] <https://www.fundeu.es/recomendacion/a-favor-de-en-favor-de/>.
- FundéuRAE (27/09/2011) “*A fin de y con el fin de, mejor que al fin de o con fin de*” [dostęp: 10 maja 2024] <https://www.fundeu.es/recomendacion/a-fin-de-y-con-el-fin-de-no-al-fin-de-ni-con-fin-de/>.
- Greusslich S., Lebsanft F. (coords.) (2019) *El español, lengua: discurso, gramática, léxico y medios de comunicación masiva*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Kloss H. (1978) *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*, Düsseldorf: Schwann.
- Kubacki A. D. (2015) „Pluricentryzm w niemiecko-polskich słownikach ogólnych i specjalistycznych”. *Lingwistyka Stosowana* 15 (4), 33–46.
- Kwiatkowska-Faryś E., Wolarska-Sobocińska A. (2019) „Geolektalne pułapki języka hiszpańskiego w praktyce przekładu pisemnego i ustnego”. *Investigationes Linguisticae* 39, 46–63. [dostęp: 5 maja 2024] <https://doi.org/10.14746/il.2018.39.4>.

- López García Á. (2010) *Pluricentrismo, hibridación y porosidad en la lengua española*. Madrid-Frankfurt/M: Iberoamericana-Vervuert.
- Maldonado Cárdenas M. (2012) "Español como lengua pluricéntrica. Algunas formas ejemplares del español peninsular y del español en América", en: Lebsanft F., Mihatsch W., Polzin-Hauman C. (eds.) *El español, ¿desde las variedades a la lengua pluricéntrica?* Madrid-Frankfurt/M: Iberoamericana-Vervuert, 95-122.
- Nowak-Michalska J. (2017) *Polish-Spanish Legal Translation: A Parametric Approach*. Poznań: UAM.
- Polakof Olivera A. C. (2011) "Las locuciones preposicionales desde una perspectiva normativa". *Diálogo de la Lengua* III, 1-27. [dostęp: 30 marca 2024] https://www.dialogodelalengua.com/articulo/pdf/3/1_polakof_DL_2011.pdf.
- Pöll B. (2012) "Situaciones pluricéntricas en comparación: el español frente a otras lenguas pluricéntricas", en: Lebsanft F., Mihatsch W., Polzin-Hauman C. (eds.) *El español, ¿desde las variedades a la lengua pluricéntrica?* Madrid-Frankfurt/M: Iberoamericana-Vervuert, 29-45.
- Popek-Bernat K. (2023) "Locuciones prepositivas en los textos constitucionales de distintos países de habla hispana>". *Itinerarios* 37, 251-271. [dostęp: 4 kwietnia 2024] <https://doi.org/10.7311/ITINERARIOS.37.2023.12>
- Real Academia Española (2022) *Diccionario panhispánico del español jurídico* [dostęp: 14 maja 2024] <https://dpej.rae.es/>.
- Real Academia Española (2005) *Diccionario panhispánico de dudas (DPD)* [en línea] disponible en <http://buscon.rae.es/dpdI/> [dostęp: 2 czerwca 2022]
- Real Academia Española (2001) *Diccionario de la lengua española (DLE)* [v. 23.5 en línea] [dostęp: 15 maja 2024] <https://dle.rae.es>.
- Real Academia Española y Asociación de Academias de la Lengua Española (2009) *Nueva gramática de la lengua española (NGLE)*. Madrid: Espasa-Calpe.
- Seco, M. (1998 [1961]) *Diccionario de dudas y dificultades de la lengua española*, 10ª ed. Madrid: Espasa-Calpe.
- Sita Farias V. (2024) "Pluricentrismo, políticas académicas y los discursos sobre la lengua en la cultura lingüística hispánica." *Nueva Revista de Filología Hispánica* 72(1), 3-44.
- Sita Farias, V. (2018) "Pluricentrismo, panhispanismo y lexicografía. Análisis de la codificación normativa en los corpora y diccionarios académicos", en: Díaz Ferro M., Vaamonde G., Varela Suárez A., Cabeza Pereiro M., García-Miguel Gallego J. M., Ramallo Fernández F. (eds.) *Actas do XIII Congreso Internacional de Lingüística Xeral, Vigo 2018*, 350-357 350-35 .) [dostęp: 1 maja 2024] <http://cilx2018.uvigo.gal/actas/pdf/662045.pdf>
- Sorbet P. (2015) "La lexicografía frente a la variación diatópica en el léxico jurídico-administrativo español." *Estudios hispánicos XXIII*, 209-221.
- Sorbet P. (2016) "Norma policéntrica del español frente a la traducción jurídica polaco española." *Między Oryginałem a Przekładem* 33, 69-84.

Torres A. (2013) "Del castellano de «un pequeño rincón» al español internacional". *Normas. Revista de Estudios Lingüísticos Hispánico* 3, 205-224.

SUMMARY

This article addresses the problem of pluricentrism of Spanish legal language used in criminal jurisprudence from the perspective of a translator of specialised texts. It presents the results of an experimental quantitative study conducted using the Sketch Engine software on a corpus of 300 judgements from six Spanish-speaking countries (Argentina, Chile, Spain, Colombia, Mexico and Venezuela). The study aimed to identify the most frequently used analytic prepositional constructions (so-called *locuciones prepositivas*) and their variants in the corpus. The analysis of the corpus data revealed differences in the usage of these expressions across texts from each country. Although the results of the study need to be confirmed with a larger textual sample, they provide a starting point for a structured description of the above-mentioned differences. A systematized knowledge of the subject would allow translators working with Spanish to select solutions that enable a better textual fit for their translations, thus contributing to improving their quality.

Keywords: pluricentrism, legal translation, *locuciones prepositivas*, legal Spanish, prepositional variation, corpus linguistics, criminal judgements

Dr Katarzyna Popiek-Bernat jest językoznawczynią, przekładoznawczynią i tłumaczką przysięgłą języka hiszpańskiego oraz pracownikiem badawczo-dydaktycznym w Instytucie Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego. Jest autorką i redaktorką licznych publikacji poświęconych problematyce tłumaczenia prawniczego i innych odmian przekładu specjalistycznego oraz zagadnieniu ekwiwalencji. Należy do Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych i Polskiego Stowarzyszenia Hispanistów.

ORCID ID: 0000-0002-1561-4334

Dariusz Koźbiał

University of Warsaw

Jekaterina Nikitina

University of Milan

Regulation of the Profession of Sworn (Legal) Translators and Interpreters in Poland and Italy in Light of Directive 2010/64/EU

Summary: This paper analyses the regulation of the profession of sworn (legal) translators and interpreters in two Member States of the European Union (EU), namely Poland and Italy, in light of Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings. To this end, the Polish Act of 25 November 2004 on the Profession of Sworn Translator is compared with the Italian legislative framework, in which the relevant legislation remains fragmentary due to the fact that Italy has yet to adopt a comprehensive legal act of generally binding nature regulating the profession in question. The analysis aims to assess how these two states addressed certain requirements set out by Directive 2010/64/EU. The paper identifies the shortcomings of the current regulatory framework and offers *de lege ferenda* conclusions regarding the desirable regulation of the profession in both EU Member States. It is argued that certain aspects of the existing Polish regulation of the profession, most notably the 2024 Act, despite certain deficiencies, could serve as a reference point for Italy, where the lack of harmonization at the national level is among key challenges. The findings could be applicable to some other EU Member States with similar legislative landscapes.

Key words: profession of sworn translator in Poland; legal translators and interpreters in Italy; certified translation; profession of public trust; Directive 2010/64/EU; right to interpretation and translation in criminal proceedings

1. Introduction

This paper analyses the regulation of the profession of sworn (legal) translators and interpreters in two Member States of the European Union, namely the Republic of Poland and the Italian Republic. Both states share the obligation to comply with Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings. To this end, the Act of 25 November 2004 on the Profession of Sworn Translator (as amended), which governs the profession of sworn translators and interpreters in Poland, is compared with the Italian legislative landscape, in which the relevant legislation remains fragmentary. The analysis aims to assess how these countries have addressed certain requirements imposed by Directive 2010/64/EU. The comparative analysis seeks to pinpoint the systemic shortcomings in the regulation of the profession and propose tentative *de lege ferenda* conclusions regarding its desirable regulation. The rationale behind the present analysis is that juxtaposing the Polish and Italian legal systems may provide valuable insights into the optimal regulation of the profession of sworn (legal) translators and interpreters.

2. Supranational and international perspective

From the perspective of supranational law, Article 82(2) of the Treaty on the Functioning of the EU (TFEU) states that the European Parliament and the Council may, by means of directives adopted in accordance with the ordinary legislative procedure, establish minimum rules to facilitate mutual recognition of judgments and judicial decisions as well as police and judicial cooperation in criminal matters with a cross-border dimension. These rules may include provisions on the rights of individuals in criminal procedure. Importantly, the adoption of *minimum minimorum* rules referred to therein does not prevent Member States from maintaining or introducing a higher level of protection for individuals. Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings is the first directive on translation and interpretation adopted under the said Article 82(2) of the TFEU (Hertog 2015: 83; cf. Allegrezza and Bernardini 2023).

The provisions of the Directive, despite being very general (Katschinka 2014: 110), taking precedence over national law and being binding as to the result to be achieved in the EU Member States, still pose certain challenges in some areas despite the considerable time since the implementation deadline, i.e. 27 October 2013 (see Article 9(1)). At the date of expiry of the transposition

period, sixteen Member States failed to communicate the necessary measures to the Commission, and Italy was one of them (see COM(2018) 857 final of 18 December 2018). Overall, the implementation process has been described not only as “sluggish” across the EU, but also “as a missed opportunity” (Kotzurek 2021). This is partly due to the fact that the Member States have discretion regarding the form and method to improve the quality of legal translation and interpretation and to propose appropriate regulation of the profession of legal translators and interpreters (Bajčić and Basanež 2016: 2).

The Directive concerns the right to interpretation and translation in criminal proceedings, ensuring the right to “free and adequate linguistic assistance” (see Recital 17) of any suspected or accused persons who do not speak or understand the language of the criminal proceedings fully to exercise their right of defence¹. The Directive thus formalises several rulings of the European Court of Human Rights on this topic (Brannan 2010, 2023; Rafaraci 2013: 336). The Directive’s immediate goal is to facilitate the exercise of one’s right of defence and safeguard the fairness of the entire proceedings (cf. Fingas 2019: 109–110). At the same time, the broader goal is to enable mutual recognition of judgments and other decisions of judicial authorities in criminal matters (see Recitals 1–4, 8) and to foster trust in each other’s criminal justice systems (see Recitals 3–4, 6–7, 9, 12). The Directive requires Member States to adopt concrete measures to ensure that interpretation and translation provided before investigative and judicial authorities, including during police questioning and proceedings for the execution of a European Arrest Warrant, are of quality “sufficient to safeguard the fairness of the proceedings” (see Article 2(8) and Article 3(9)).

Apart from providing linguistic assistance, Member States’ other duties include:

- having “a procedure or mechanism in place to ascertain whether suspected or accused persons speak and understand the language of the criminal proceedings and whether they need the assistance of an interpreter” (see Recital 21, Article 2(1));
- ensuring that essential documents, or at least the relevant passages of such documents, are translated for the benefit of suspected or accused persons (see Recital 30, Article 3(1));
- ensuring that an oral translation or oral summary of essential documents instead of a written translation may be provided if such oral translation

¹ It should be noted that Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (OJ EU L No. 315, p. 57) guarantees the right to interpretation and translation for victims of crime.

or oral summary does not prejudice the fairness of the proceedings (see Article 3(7));

- enabling the competent authorities to replace the appointed interpreter if the quality of the interpretation is considered insufficient to ensure the right to a fair trial (see Recital 26);
- guaranteeing the right to challenge a decision finding that there is no need for interpretation or translation and the right to complain that the quality of the interpretation or translation is not sufficient to safeguard the fairness of the proceedings (see Recital 25, Article 2(5) and Article 3(5));
- enabling remote interpretation (see Recital 28, Article 2(6));
- establishing a register (or registers) of independent translators and interpreters who are appropriately qualified and facilitating access to them (see Article 5(2)) (this obligation will be examined in more detail in Sections 3 and 4);
- ensuring that interpreters and translators are required to maintain confidentiality regarding interpretation and translation work (see Article 5(3));
- training judges, prosecutors, and judicial staff involved in criminal proceedings to pay special attention to the nuances of communicating with the assistance of an interpreter to ensure efficient and effective communication (see Article 6).

From the perspective of international law, which precedes Directive 2010/64/EU, the right to interpretation and translation in criminal proceedings is enshrined in Article 6(3)(e) of the European Convention for the Protection of Human Rights (ECHR) (see Brannan 2010; Vogiatzis 2022):

3. Everyone charged with a criminal offence has the following minimum rights:
(...)
(e) to have the free assistance of an interpreter if he cannot understand or speak the language used in court.

The Charter of Fundamental Rights of the EU guarantees these rights in Article 47 (right to an effective remedy and to a fair trial) and Article 48 (presumption of innocence and right of defence).

3. Regulation of the profession in Poland and Italy

The primary objective of Polish sworn translators and interpreters, who frequently mediate between state law enforcement and judicial authorities on the one hand and citizens and foreign nationals on the other, is closely related to the field of law rather than exclusively to the domain of language (cf. Kądzelski 2020). Sworn translators and interpreters, as representatives of a profession op-

erating at the intersection of language and law and closely intertwined with the Polish legal and justice systems, play a crucial role in ensuring the security of legal transactions. They do so by providing certified translations and interpreting services, for instance, in court proceedings or notarial offices (cf. Koźbiał 2024).

Many characteristics typical of Polish sworn translators and interpreters also apply to Italian translators and interpreters who provide services to institutions such as courts. In particular, both groups (1) protect socially relevant personal interests such as health and freedom; (2) adhere to principles of independence, impartiality, confidentiality; and (3) are personally accountable for the quality of services provided (cf. Schultze 2007; Koźbiał 2024: 100). In addition, sworn translators and interpreters are expected to (4) be highly qualified, (5) adhere to professional codes of ethics (such as the Professional Sworn Translator's Code established by the Polish Society of Sworn and Specialized Translators² or the Code of Professional Ethics and Conduct developed by the Italian Association of Translators and Interpreters), and (6) be affiliated with professional associations (cf. Schultze 2007; Koźbiał 2024: 100). Polish translators and interpreters may voluntarily belong to, among others, the Polish Society of Sworn and Specialized Translators (*Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych*, PT TEPIS)³, the Society of Polish Translators (*Stowarzyszenie Tłumaczy Polskich*, STP)⁴, as well as the Union of Sworn Translators and Interpreters in Poland (*Związek Zawodowy Tłumaczy Przysięgłych w Polsce*, ZZTP)⁵. The Italian situation is quite similar, as translators and interpreters may belong to various associations: the Italian Association of Translators and Interpreters (*Associazione Italiana Traduttori e Interpreti*, AITI)⁶, the National Association of Translators and Interpreters (*Associazione Nazionale Italiana Traduttori e Interpreti*, ANITI)⁷, or the Italian Association of Court Translators and Interpreters (*Associazione Italiana Traduttori e Interpreti Giudiziari*, AssITIG)⁸, although membership is not mandatory (see Subsection 3.2).

² In Poland, due to the lack of a professional self-government of sworn translators and the resulting absence of a generally binding, profession-wide code of ethics, a code of professional ethics such as this one constitutes only a set of non-binding recommendations for translators not affiliated with PT TEPIS; on the other hand, members of PT TEPIS are obliged to comply with its resolutions (cf. Koźbiał 2024: 50).

³ See: <https://tepis.org.pl/> [access: 14 February 2025].

⁴ See: <https://www.stp.org.pl/> [access: 14 February 2025].

⁵ See: <https://www.zztp.pl/> [access: 14 February 2025].

⁶ See: <https://aiti.org/it> [access: 14 February 2025].

⁷ See: <https://www.aniti.it/> [access: 14 February 2025].

⁸ See: <https://www.interpretgiudiziari.org/> [access: 14 February 2025].

In Poland, the profession of a sworn translator and interpreter is widely regarded as a profession of public trust (Badora and Roguska 2004: 6–7) despite the absence of explicit acknowledgment in the statute governing this profession and related legal acts (primarily regulations) (Koźbial 2024: 155). Article 17(1) of the Polish Constitution⁹ regulates the status of professions of public trust in a general manner, as it does not define the concept of such professions (Smarż 2020: 261), and, instead, focuses on the institution of professional self-government:

By means of a statute, self-governments may be created within a profession in which the public repose confidence, and such self-governments shall concern themselves with the proper practice of such professions in accordance with, and for the purpose of protecting, the public interest.

The concept of a “profession of public trust” is unique to Poland (Antkowiak 2013: 135), while being absent in the Italian regulatory framework. It encompasses professions that perform tasks considered essential from the perspective of public interest, such as lawyers, notaries, tax advisors, psychologists, etc. The Polish “public trust professions” are close, although not identical, to the “liberal professions” (*professioni libere*), which is the preferred conceptualization in Italy (Law 4/2013).

In the Polish context, professional self-governments may be established by the legislator for professions of public trust as a means of decentralising state power, overseeing how these professions are practiced by individuals, and protecting the public interest. Additionally, professional self-governments serve other functions, such as (1) admitting individuals to practice the profession and maintaining a register of those entitled to practice it, (2) establishing binding rules of professional ethics, and (3) exercising disciplinary jurisdiction by adjudicating issues of professional liability (Kocowski 2018: 660–663). The Italian Constitution does not include a provision on professions of public trust or professional self-government, allowing only for the establishment of trade unions (Article 39), as does the Polish Constitution (see Article 59). Instead, Article 111(3) of the Italian Constitution¹⁰ *expressis verbis* provides for the right to interpretation in criminal trials, thereby implicitly placing trust in the hands of court translators and interpreters:

⁹ The source of translation: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [access: 14 February 2025].

¹⁰ Source of the translation: The Constitution of the Italian Republic, https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Costituzione_INGLESE.pdf [access: 14 February 2025].

In criminal trials, the law shall ensure that the accused (...) have the assistance of an interpreter in the event they do not speak or understand the language which the court proceedings are conducted in.

In contrast, the right to a fair and public hearing without undue delay, before a competent, impartial and independent court is guaranteed in Article 45 of the Polish Constitution. In addition, Article 27 states that Polish is the official language¹¹, which cannot infringe upon national minority rights resulting from ratified international agreements.

In Poland, as of 24 September 2024, there were about 9,579 practicing sworn translators and interpreters, and the total number of languages for which they have been appointed by the Ministry of Justice amounted to 57¹². Most of them translated and interpreted from and into German (3602), English (2874), Russian (1169), and French (1108), followed by Spanish (357), Ukrainian (334), and Italian (289). In Italy, as of 24 September 2024, the estimated number of translators and interpreters with legal and judicial specialisation working for the Italian courts amounted to 727–1,201 individuals¹³, indirectly implying low popularity of this field in the broader professional community¹⁴. Compared to Italy, the total number of sworn translators and interpreters in Poland is vastly higher, especially considering that the population of Poland is lower by ca. 35%, which translates into greater overall availability of sworn translation and interpreting services per capita.

Subsections 3.1 and 3.2 provide an overview of the regulation of the profession in both EU Member States.

3.1 Poland

In the Polish legal system, in which there is no distinction between state-certified sworn translators and interpreters (cf. Biernacka-Licznar 2011: 171), a single act governs the highly specialised and esteemed profession of sworn

¹¹ See: Act of 7 October 1999 on the Polish language (Journal of Laws of 2021, item 672).

¹² The data come from the on-line database of sworn translators and interpreters available at: <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/rejstry-i-ewidencje/tlumacze-przysiegli/lista-tlumaczy-przysieglych/search.html> [access: 24 September 2024].

¹³ The data come from the Italian on-line database with expert witnesses and other auxiliaries run by the Italian Ministry of Justice available at <https://alboctuelenchi.giustizia.it/gestione-albi/home> [access: 24 September 2024].

¹⁴ In 2022, the total number of translators amounted to 15,000; see: <https://www.lingoyou.com/blog/agenzie-di-traduzione-il-mondo-delle-traduzioni-professionali-in-italia-nel-2023/#:~:text=Ci%C3%B2%20premesso%2C%20l'Aiti%2C,ci%20siano%20circa%2015.000%20traduttori> [access: 14 February 2025].

translator (*tłumacz przysięgły*)¹⁵ — the Act of 25 November 2004 on the Profession of Sworn Translator¹⁶. It defines the conditions and procedure for obtaining and losing the right to practice this regulated profession, as well as the rules for its practice. The 2004 Act is accompanied by a number of regulations containing detailed provisions on a number of issues directly related to the profession (cf. Nartowska 2016: 30), namely (1) the procedure for conducting the examination for a sworn translator¹⁷, (2) the State Examination Commission¹⁸, (3) the examination fee¹⁹, (4) the model certificate confirming the right to practice as a sworn translator and the administration of a register of sworn translators²⁰, (5) the Professional Accountability Commission²¹, (6) the remuneration for the activities of a sworn translator²², and (7) the adaptation internship and skills assessment in the proceedings for recognition of qualifications to practice the profession²³.

Owing to its comprehensive character, the 2024 Act may be considered the most progressive regulation of the profession of court interpreters and translators in Europe, ranking above those of, *inter alia*, France, Italy, and Germany (see Table 1) (Hertog and van Gucht 2008: 174; cf. Nartowska 2016: 30, 44; Kotzurek 2021). Although considerable time has passed since Hertog and van Gucht's study (2008: 174), its findings remain relevant to Poland and Italy to a limited extent, as the regulation of the profession in both EU Member States has not undergone significant changes since the study's publication.

¹⁵ For sake of brevity, the profession in question in Poland will be referred to as "sworn translator".

¹⁶ Act of 25 November 2004 on the Profession of Sworn Translator (Journal of Laws of 2019, item 1326, as amended).

¹⁷ Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Detailed Manner of Conducting the Examination for a Sworn Translator (consolidated text of 10 January 2020, Journal of Laws of 2020, item 124); Regulation of the Minister of Justice of 30 October 2018 amending the regulation on the detailed manner of conducting the examination for a sworn translator (Journal of Laws, item 2138).

¹⁸ Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the State Examination Commission for the examination for a sworn translator (Journal of Laws No. 15, item 127).

¹⁹ Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Amount of Examination Fee Paid by a Candidate for a Sworn Translator (Journal of Laws of 2005 No. 15, item 128).

²⁰ Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on a template of a certificate confirming entitlement to practice the profession of a sworn translator and the manner of keeping a list of sworn translators (Journal of Laws No. 15, item 130).

²¹ Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Professional Accountability Commission (Journal of Laws of 2005, No. 15, item 132).

²² Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on Remuneration for the Activities of a Sworn Translator (consolidated text of 1 February 2021, Journal of Laws of 2021, item 261, with subsequent amendments based on regulations from 2007, 2009, 2016, 2019, 2023).

²³ Regulation of the Minister of Justice of 21 October 2016 on Adaptation Internship and Skills Assessment in the Course of Proceedings for Recognition of Qualifications to Practice the Profession of a Sworn Translator (Journal of Laws of 2016, item 1831).

In the context of criminal procedure, the provisions which set out the right to assistance from a translator or an interpreter in the Polish Code of Criminal Procedure²⁴ are Articles 72 and 204 (see Długosz 2009: 101–102). Courts may take advantage of services offered not only by sworn translators but also by ad hoc translators and interpreters who are obliged to take an oath to ensure that they perform their duties diligently and impartially (Fingas 2019: 114–115; Kotzurek 2021; Cieślík *et al.* 2022: 5). Under Article 195 in conjunction with Article 204 § 3 of the Polish Code of Criminal Procedure, any person who is known to have adequate knowledge in a particular field may be an interpreter²⁵, regardless of the fact whether they have been appointed as an interpreter or not. Article 204 of the Polish Code of Criminal Procedure states that an interpreter should be called if there is a need to question: (1) a deaf or mute person, if communicating with them in writing is not sufficient, or (2) a person who does not speak Polish (cf. Article 265 of the Polish Code of Civil Procedure²⁶). Linguistic assistance is also possible when there is a need to translate a written document (Cieślík *et al.* 2022: 5). What needs to be noted is that any person who, as an expert or a translator, presents a false opinion or translation which is to serve as a proof in judicial proceedings or in any other proceedings conducted pursuant to the law is liable to a penalty of deprivation of freedom of one year up to 10 years (see Article 233(4) of the Polish Criminal Code²⁷). In addition, the Polish law specifies on many occasions when a translation is to be carried out by a sworn translator (Cieślík *et al.* 2022: 5; Koźbiał 2024: 192–196).

The requirements for candidates seeking to become sworn translators, which are laid out in Article 2 of the 2004 Act, are as follows: (1) Polish citizenship, or the citizenship of an EU Member State, an EFTA Member State, party to the Agreement on the European Economic Area, or, in accordance with the principle of reciprocity, citizenship of another state, (2) full capacity to perform acts in law, (3) knowledge of Polish, (4) no prior conviction for an intentional offense, a fiscal offense or an unintentional offense against the security of commerce, (5) university degree (at least a Bachelor's degree, any specialization, see Cieślík *et al.* 2022: 15–16), and (6) passed state examination in translation and

²⁴ Act of 6 June 1997 – Code of Criminal Procedure (Journal of Laws of 2024, item 17, as amended).

²⁵ An interpreter is able to use a pivot language to mediate between the person that needs to be questioned and the court (see judgment of the Court of Appeal in Wrocław of 24 April 2013, II AKa1 08/13).

²⁶ Act of 17 November 1964 – Code of Civil Procedure (Journal of Laws of 2024, item 1568, as amended).

²⁷ Act of 6 June 1997 – Criminal Code (Journal of Laws of 2004, item 17, as amended).

interpretation from Polish into the foreign language and from that foreign language into Polish.

State examinations are administered by the State Examination Commission. Each of its eleven members is appointed by the Minister of Justice based on the degree of expertise in the area of (foreign) languages and translation or interpreting techniques. The examination fee is about €185. The examination comprises a written and an oral part (see Article 4 of the 2004 Act), both of which need to be passed to obtain license. The four-hour written part requires candidates to translate four texts (max. 50 points per text) — two texts are translated from Polish into a foreign language, and two texts are translated from a foreign language into Polish. One text in each language direction must be a specialised text (typically a legal document), while the two general texts address socio-political and economic issues (Cieślak *et al.* 2022: 22–25). Candidates may use paper dictionaries during the written part. Each translation is evaluated in two categories: (1) translation (accordance of the source text's content in the target text, terminology and phraseology, adherence to formal standards for certified translations), and (2) language (style, grammar, spelling and general lexis).

Only candidates who have passed the written part may proceed to the oral examination, which involves consecutive interpreting of two texts from Polish into a foreign language and sight interpreting of two texts from a foreign language into Polish. As in the written examination, one of the two texts must be a judicial, official or legal document. The texts for sight translation are handed over to candidates directly prior to interpreting. No aids are allowed during the oral part of the examination, and the exam must be audio-recorded. Interpretations are evaluated (max. 200 points for all four texts) in two categories: (1) translation (accordance of the source text's content in the target text, terminology and phraseology, formal aspects of certified translations), and (2) language (pronunciation, intonation, and fluency).

Successful candidates acquire the license to exercise the profession of sworn translator and interpreter (see Article 5 of the 2004 Act). Subsequently, they take an oath before the Minister of Justice in which they undertake as follows (see Article 7 of the 2004 Act) (cf. Biernacka 2017: 20):

Being aware of the significance of my words and my liability before the law, I do solemnly affirm that I will perform the tasks of sworn translator entrusted to me with due diligence and impartiality, keeping State secrets and other secrets protected by the law, as well as following, in my conduct, the rules of honesty and professional ethics.

The duty to remain diligent and impartial while performing professional obligations, as well as to maintain confidentiality, corresponds to the requirement

to provide translation and interpretation of “quality sufficient to safeguard the fairness of the proceedings” contained in Directive 2010/64/EU (see Article 5(1)).

Upon request, candidates are then registered in the public register of sworn translators and interpreters maintained in electronic form by the Minister of Justice (see Article 6), through which they acquire the right to practice the profession (Nartowska 2016: 32; Cieřlik *et al.* 2022: 26–29). The Polish register is regarded as exemplary in Europe (Hertog and van Gucht 2008: 184; Nartowska 2016: 32). The obligation to maintain a public register of court translators and interpreters who are appropriately qualified remains particularly important in light of Directive 2010/64/EU (see Article 5(2)) (cf. Katschinka 2014: 106; Kotzurek 2021). Sworn translators and interpreters are issued an official certificate by the Minister of Justice as proof of the acquired right (see Article 5 of the 2004 Act) and are entitled to use a round seal (see Article 18).

Sworn translators and interpreters are licensed to (see Article 13 of the 2004 Act): (1) prepare and certify translations from a foreign language into Polish, from Polish into a foreign language, as well as verify and certify translations prepared by other persons; (2) prepare certified copies of documents in a foreign language, verify and certify copies of documents prepared by other persons; and (3) interpret (cf. Cieřlik *et al.* 2022: 41–43). Moreover, they have to keep repositories (registers) listing their activities (in paper or electronic form) (see Article 17(1)), perform tasks with diligence and impartiality, maintain confidentiality, and improve their professional skills (see Article 14) (cf. Cieřlik *et al.* 2022: 44–45). They cannot refuse a translation or interpreting assignment at the request of the court, the prosecutor’s office, the police or public administrative authorities in legal proceedings conducted under law, unless there are “particularly important circumstances” justifying the refusal (Article 15) (cf. Cieřlik *et al.* 2022: 48–53).

As they are required to perform their tasks with due diligence, Polish sworn translators and interpreters are subject to professional accountability if they fail to fulfil their statutory duties or perform them improperly or unreliably (Article 21(1) of the 2004 Act) (cf. Cieřlik *et al.* 2022: 66–68). In such cases, proceedings before the Professional Accountability Commission may be initiated upon request of the Minister of Justice or the competent province governor (also at the request of a client) (Article 24) (Cieřlik *et al.* 2022: 72–73). The disciplinary measures that may be imposed by the Professional Accountability Commission include: (1) admonition, (2) reprimand, (3) fine, (4) suspension of the right to practice as a sworn translator for a period from 3 months to one year, (5) deprivation of the right to practice as sworn translator, with the possibility of reapplying no sooner than two years after deprivation and only after retaking the examination (see Article 21(2)).

3.2 Italy

Against an explicit mention of interpreting in the Italian Constitution, as well as its early recognition in the 1930 Rocco Code²⁸ (Articles 326–331), one would expect to find this profession meticulously regulated in the Italian legislation. And yet, the profession remains not only liberal but also non-regulated (Law 4/2013), as Italy lacks a comprehensive legal act regulating the profession in question (cf. Salmeri 2015: 169; Bańcyrowski 2023: 155; Koźbial 2024: 77). Legislative decrees transposing Directive 2010/64/EU²⁹ received a “frosty” welcome from the Italian judiciary (Caianiello *et al.* 2022: 18) and left many grey areas (Caianiello *et al.* 2022: 5, 16), including selection criteria for court translators and interpreters, minimum qualifications, quality standards, ethical issues and the specification of the stages of proceedings when interpreting and/or translation must be guaranteed.

Legislative Decree 32/2014 amended some parts of the Code of Criminal Procedure, introducing what has been reported as a “systemic innovation” (Lucev and Rosso 2023: 18), i.e., a distinction between the notion of “translator” (*traduttore*) and “interpreter” (*interprete*), which were notoriously interchangeable in the Code’s 1988 version (Sau 2010: 18–19; Garwood 2012: 175). Despite the terminological clarification inspired by the Directive, the initial confusion still transpires in the way court interpreters’ and translators’ services are remunerated: by fixed bihourly rates (*vacazioni*). While one can see the logic in applying this system set forth by Law 319/1980 to interpreting, it is less suitable to written translations, for which most European markets would envisage payment based on the number of words or characters in the document.

Some terminological variation persists, depending on the “hiring” body. Translators and interpreters – regardless of the mode of delivery, written or oral, or the mixed mode of “intercept translators-interpreters” (Hohl Zuercher and Capus 2024) – working for the judicial police are referred to as judicial police auxiliaries (*ausiliario di polizia giudiziaria*), those working for the public prosecutor are known as technical consultants or experts (*perito*), whereas at the court level they become court-appointed experts (*consulente tecnico d’ufficio*, CTU) (Amato and Mack 2015: 47). In order to work with the judicial bodies, they have to be inserted in the local registers (*albo*), like those existing for psy-

²⁸ The Rocco Code was a normative document that entered into force in 1930 and was sparsely used until the 1940s. It laid groundwork for the modern (and reformulated) Criminal Code (*codice di diritto penale sostanziale italiano* del 1930); Code of Criminal procedure (*codice di diritto processuale penale italiano* del 1930).

²⁹ Legislative Decree No. 32 of 4 March 2014 and Legislative Decree No. 129 of 23 June 2016.

chiatrists or forensic graphologists (Amato and Mack 2015: 52). Every job for the courts or the judicial police is preceded by the so-called technical consultancy assignment report (*verbale di conferimento di incarico per consulenza tecnica*), whereby a judge or a public prosecutor appoints and authorises the professional translator or interpreter to provide their services. In some cases, the language professional can be appointed an auxiliary or a technical consultant simultaneously with the report drafting (*nominato ... contestualmente al presente atto*), offering the appointing bodies flexibility within the register-based system, as the appointed individual may not be registered with that particular body.

In contrast to the Polish national public register (see Subsection 3.1), Italian registers are court- or police station-specific and are managed by the administrative offices of the *local* body. Most courts prefer to work with professionals having at least a degree in languages, and a degree in translation, interpreting or language mediation remains optional. Most courts require the candidates to enrol first in the local Chamber of Commerce's list of experts (*Ruolo dei Periti e degli Esperti*³⁰) (Garwood 2012: 177). Admission to this list is subject to a payment of €52 tax duty and compilation of an application form – online or in person, with a candidate's CV enclosed along “with any documentation they deem relevant to demonstrate their professional activity” – such as prior translations, reference letters, publications, diplomas, etc. – to be assessed by “a special board” (Garwood 2012: 177; see also Salmeri 2015: 177–178). Since it is only possible to be registered on one list and only at the court having jurisdiction over the expert's place of residence or activity (Salmeri 2015: 176), candidates must also provide proof of residence.

Rather than establishing a national register, Legislative Decree 129/2016 put forward a separate search engine for interpreters and translators acting as court-appointed experts³¹. This Ministry of Justice-managed search engine gathers lists of authorised interpreters and translators sent by the courts. Since it is co-created by the Italian courts, and not by the Ministry of Justice itself (as is the case in Poland), there is a lack of unity at state level, implying a mere “cosmetic compliance” (Gialuz 2018: 86) with the Directive.

Article 4 of Directive 2010/64/EU (the costs) was transposed into Article 51-*bis* of Legislative Decree 129/2016, which set forth “free assistance for at least one interview with the lawyer [...] [and] for those who are not well-off the costs of interpretation and translation remain in any case to be borne by the State” (Ca-

³⁰ Established by Article 32 of Single Text (*Testo Unico*) approved by Royal Decree No. 2011 of 20 September 1934.

³¹ See: <https://alboctuelenchi.giustizia.it/gestione-albi/home> [access: 14 February 2025].

ianiello *et al.* 2022: 26). While the state undoubtedly bears the costs, enabling the accused person and any person investigated (i.e., *sospettato*, *indagato*, *accusato*, *imputato*, as well as victims, witnesses, see Amato and Mack 2015: 47) “who does not know the Italian language³² (...) to understand the accusations made against him and follow the actions in which he participates”, the rates it fixed for these services are far from encouraging. Currently, the bihourly rate system – steadily in force³³ without any updates since 2002 – envisages that one *vacazione* (two hours) is paid €14.68 if it is the first one in a given trial or document and €8.15 for each subsequent *vacazione*, up to a maximum of 4 *vacazioni* per day, resulting in an hourly rate of € 4.08 gross. If the interpreter or the translator works longer than 8 hours per day, they still cannot invoice any extra hours. This amount may be doubled in cases of particular difficulty or urgency. The low remuneration rates create a vicious circle: they discourage³⁴ the most qualified legal interpreters and translators from court work and attract *ad hoc* – untrained – language brokers (Garwood 2012: 179). The situation is further exacerbated by the gap between the languages taught at universities and the real market demand. Following the influx of migrants, the Italian landscape of public service interpreting has widened its horizons to languages of lesser diffusion (see, e.g. Nikitina and Montenovio 2023: 80 for some examples of linguistic combinations in healthcare). For these languages, courts and police stations hold unofficial lists, with the only requirements for inclusion being fluency in the language, availability on relatively short notice and acceptance of the offered rates. Professional associations have tried to address this systemic problem, explaining that being bilingual or a foreigner does not amount to being a legal (court) interpreter or translator, and does not guarantee either the assisted person’s language rights or legal certainty (AssITIG Position Paper 2017: 2³⁵). It would seem that the Italian legislator has “shown little sensitivity to the requirement of quality” (Caianiello *et al.* 2022: 26), turning a blind eye on Article 5 of the Directive, providing “a low-cost pseudo-solution” (Gialuz 2018: 293).

³² It is worth highlighting that the knowledge of Italian is assessed by a judge or a prosecutor.

³³ Set forth in Law No. 319 of 8 July 1980 on the remuneration of experts, technical consultants, interpreters and translators, as amended by Ministerial Decree of 30 May 2002.

³⁴ Highlighted, for example, by the Florence Court Order (I section) of 5 April 2024: “The provision of a ‘seriously disproportionate by default’ remuneration leads to a removal of the most qualified professionals from the judicial circuit and to the persistent willingness of individuals who do not have the qualifications and/or skills to benefit from more fairly remunerated job opportunities on the market to take on the role of interpreter” (own translation from Italian); see: https://www.gazzettaufficiale.it/atto/corte_costituzionale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2024-06-05&atto.codiceRedazionale=24C00120 [access: 14 February 2025].

³⁵ See: <https://www.interpretigiudiziari.org/images/Position-Paper-deontologia-al-2017.pdf> [access: 14 February 2025].

Besides court and police translators and interpreters, whose services are paid by the State under the *vacazione* system (Article 143 CCP³⁶), legal translators may also provide sworn translations (*traduzioni asseverate* or *traduzioni giurate*) for private clients without fixed rates. A paradox thus emerges: highly qualified legal and judicial translators and interpreters feel discouraged³⁷ by court/police rates, so much of their professional activities revolve around sworn translations and privately commissioned jobs. A sworn translation is a translation for which accuracy and reliability is attested twice: first by the translator who attaches an oath (*verbale di giuramento stragiudiziale*) to the translation identifying themselves and self-attesting the quality of the translation³⁸, and then by the Court's administrative offices, in whose presence the oath is signed. As sworn translators are categorised as experts, not unlike architects or other liberal professions, any false declaration in the sworn translation is subject to criminal liability.

It goes without saying that the Court's clerks do not carry out any quality assessment, but merely check the formal requirements, such as whether the text is properly bound and whether the stamp duties (€16 for every four pages of the translation) are properly applied. Against an effective impossibility to check the quality of translations, Italian courts imposed some limits on who can make sworn translations. In Milan³⁹, in addition to experts registered in the *Albo dei consulenti tecnici d'ufficio del Tribunale*, sworn translations may be made by translators registered with the local Chamber of Commerce or by members of professional associations of translators and interpreters, such as the ones listed in Section 3. The latter category, albeit the membership is not mandatory, presents the most rigid membership requirements. The Italian Association of Translators and Interpreters (AITI) requires that prospective candidates possess a Master's degree in Translation or Interpreting obtained within a 10-year period from the time of application. Alternatively, candidates with a different university degree shall provide proof (such as invoices) of at least 24 months of professional experience. If a candidate has only a school diploma, he or she

³⁶ Code of Criminal Procedure (Presidential Decree No. 447 of 22 September 1988).

³⁷ The situation is not different for sign language interpreters, either. The president of ANIOS (Association of sign language interpreters) Francesca Malaspina and ANIOS exam board representative Marcello Cardarelli (2020), observe how the professional preparation of legal interpreters of sign language "does not correlate to a dignified and proportionate remuneration" (own translation from Italian), <https://www.mondoprofessionisti.it/professione-in-primo-piano/linterprete-di-lingua-dei-segni-in-ambito-giudiziario> [access: 14 February 2025].

³⁸ Part of the oath reads "I swear that I carried out the operations well and faithfully and that I had no other purpose than to make the truth known" (own translation from Italian).

³⁹ See: https://tribunale-milano.giustizia.it/it/traduzioni_e_perizie.page [access: 14 February 2025].

must provide proof of 60 months of professional experience. These documental checks allow a professional to become an aggregated member (*socio aggregato*); to become a full member (*socio ordinario*), candidates must also pass a number of tests that simulate a real-life working environment⁴⁰. Prospective translation candidates sit a 4-hour exam and translate a text of ca. 3,000 characters. Prospective interpreting candidates must pass a 15/20-minute simultaneous interpreting exam and/or 7/10-minute consecutive interpreting exam. It is possible to select legal-judicial specialisation for both professional categories. All members of professional associations are bound by the Code of Ethics⁴¹.

Since 2015, Italian legal translators and interpreters have been able to obtain certification pursuant to the national standard on non-regulated professional activities for the professional activity of individuals working in the field of (legal) interpretation and translation, currently UNI 11591:2022⁴², which replaced UNI 11591:2015. The certification is quite costly (€700+VAT) and is carried out by an impartial third party (i.e. not professional associations but a certifying body accredited with ACCREDIA⁴³, in line with ISO/IEC 17024:2012) and comprises⁴⁴ a translation/interpretation test in the desired language combination (180 minutes), a pre-examination, i.e. a questionnaire of 20 multiple-choice questions (30 minutes), diversified for translators and interpreters, which are aimed at assessing knowledge of the common tasks identified in the standard, and a final 20-minute interview aimed at assessing the relational and professional areas of the respective points of the standard. Similarly to association memberships, adherence to the UNI standard is not mandatory for translators and interpreters throughout Italy, thus further exacerbating the lack of comprehensive harmonisation at state level.

Another Achilles heel of the Italian system is that the need for translation or interpreting is established by the judge, but in practice, this responsibility is frequently delegated to the judicial police (Canestrini 2019: 5). This “raises all sorts of alarm bells with translators (how can the judge be the judge

⁴⁰ See: <https://aiti.org/en> [access: 14 February 2025].

⁴¹ See, e.g. Articles 2–3 of the AITI Code of Professional Ethics and Conduct for administrative sanctions.

⁴² UNI 11591:2022 Non-regulated professional activities – Qualified professionals operating in the field of translation and interpreting – Knowledge, skill, autonomy and responsibility requirements [UNI 11591:2022 Attività professionali non regolamentate – Figure professionali operanti nel campo della traduzione e dell’interpretazione – Requisiti di conoscenza, abilità, autonomia e responsabilità], replaced UNI 11591:2015.

⁴³ See: <https://www.accredia.it/en/> [access: 14 February 2025].

⁴⁴ See: <https://www.intertek.it/contentassets/8a6815cfd99c49a185f12cdb01333356/mod-scheda-traint.pdf> [access: 14 February 2025].

of a translation, how can the defendant know if anything vital is missing and so on?)” (Brannan 2023: 1). A recent case of the *Iuventa* ship⁴⁵ is emblematic in this regard: after a tour guide and a retired police officer were engaged as interpreters, during the trial the judge famously declared that “the defendant had understood the ‘main content’ (of the interpreting in that case)” (Brannan 2023: 1), thus satisfying the letter of the law, but voiding its essence (Gialuz 2018: 383).

4. Discussion and conclusions

A milestone for legal interpreters and translators, Directive 2010/64/EU has strengthened the procedural rights of suspected or accused persons in criminal proceedings (cf. Gracin and Vrgoč 2023: 137). United in diversity, the EU Member States have left some unresolved issues which still undermine the effectiveness of the rights guaranteed by the EU legal framework, namely (1) the lack of uniform legal practices, (2) insufficient quality and availability of legal interpretation and translation services, (3) failure to properly assess the interpreting needs and language proficiency of suspects or accused persons, (4) vague and incomplete definition of “essential documents”, and (5) the need for greater awareness and education about the right to interpretation and translation among legal professionals and all stakeholders (e.g. judges) (Gracin and Vrgoč 2023: 137). These shortcomings represent opportunities to raise the standards of the right to interpretation and translation in EU criminal proceedings, especially since the poor quality of interpretation or translation could be used as a ground for challenging court judgments.

Professionalisation of (court) legal translators and interpreters has to be further problematised, leveraging the foundation of Directive 2010/64/EU. This, in turn, is necessary to better account for the need of citizens and foreign nationals to fully exercise their rights in various legal contexts, including but not limited to criminal proceedings (cf. Katschinka 2014: 108). Having in mind the provisions imposed by Directive 2010/64/EU, there are certain aspects of the regulation of the profession that could be changed in both Italy and Poland.

The Italian fragmentary⁴⁶ and selective transposition of the Directive

⁴⁵ See: <https://iuventa-crew.org/en/2022/11/12/whether-in-ports-or-courtrooms-italy-disregards-basic-rights/> [access: 14 February 2025].

⁴⁶ Italian legal acts touching upon the profession of legal (court) translators and interpreters include: the Code of Criminal Procedure (Presidential Decree No. 447 of 22 September 1988), the Code of Civil Procedure (Presidential Decree No. 1443 of 28 October 1940), two legislative decrees through which the directive has been transposed in Italy (cf. Gialuz 2019), namely Legislative Decree No. 32 of 4 March 2014 – Implementation of Directive 2010/64/EU on the right to

obeys its letter (cf. Amato and Mack 2015: 51), conveniently ignoring its spirit. It does not make the quality of interpreting and/or translation an issue (Amato and Mack 2015: 52), being stuck between the rock of quality concerns and a hard place of financial constraints coupled with increasing fluctuation in the linguistic landscape brought about by intense migratory flows. The cost of adequate and high-quality legal translation has been a stumbling block for many EU states already at the Directive's preparatory stage, wherein to sway the states already providing translation and interpreting services under ECHR obligations, it was estimated that "the costs of implementing this proposal will not be much higher than current costs" (SEC 2009: 31, quoted in Lucev and Rosso 2023: 17–18). As Katschinka (2014: 109) outlined about a decade ago, Europe seems to be divided in half into states where judicial linguistic assistance is subject to binding quality requirements and where it is not. Sadly, Italy lingers in the former category, and the question of costs remains the thorn in Italy's side, while Poland recognizes sworn translators state-wide as highly specialized professionals. The Italian legal framework would undoubtedly benefit from a nationwide regulation of court interpreting and translation with binding quality requirements as well as from a reform concerning the rates for this important job, which seem to form a vicious circle at the moment. The regulation could establish a uniform, state-wide exam (certification) administered by the Italian Ministry of Justice, followed by a separate national electronic register of qualified translators and interpreters maintained solely by the Italian Ministry of Justice (cf. Amato and Mack 2015: 52). The rate update would attract highly trained professionals, already operating on the Italian soil, as the exams required by professional associations or UNI 11591:2022 certification can guarantee both adequate and high-quality service satisfying the requirements of the Directive. As concerns languages of lesser diffusion, there are already some university-level programmes accommodating the need to train students with a foreign background in linguistic and cultural mediation (see Nikitina and Montenovio 2023 for an overview), thus preparing specialists with rarer language combinations.

In the Italian legal context, some of the most urgent *de lege ferenda* reforms are as follows: (1) the adoption of a comprehensive, binding legal act regulating the profession of sworn/legal translators and interpreters setting clear

interpretation and translation in criminal proceedings, and Legislative Decree No. 129 of 23 June 2016 – Supplementary and corrective provisions to Legislative Decree No. 32 of 4 March 2014, implementing Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, Decree of the President of the Republic of 30 May 2002, No. 115. Consolidated text of laws and regulations on legal expenses (Text A), and (5) Statutory act No. 4 of 14 January 2013. Provisions concerning unorganised professions.

standards for training, certification and ethical conduct; (2) the introduction of a state-administered certification exam, overseen by the Italian Ministry of Justice, to ensure uniform qualification standards; (3) the creation of a centralized national register of certified translators and interpreters, managed exclusively by the Italian Ministry of Justice; (4) a proper inclusion of sign language interpreters within this professional category. As we write, the Italian Constitutional Court⁴⁷ has recognised the illegitimacy of making *vacazioni*, after the first one, lower in value than the initial one. However, it rejected the Florence Court's⁴⁸ request to review the proportionality of the rates. Thus, the most important and still blatantly unaddressed *de lege ferenda* proposal (5) concerns the need for an overhaul of the remuneration system to both attract top-tier professionals and guarantee fair, standardised pay across regions and jurisdictions.

Italy, along with some other EU Member States (cf. Hertog and van Gucht 2008) may draw inspiration from the Polish example. Yet, in its two decades of existence, the 2004 Act has been exposed to some criticisms, from both practitioners and translation scholars (cf. Kubacki 2012, 2019; Biel 2017; Nartowska 2018; Koźbiał 2024: 44). The deficiencies of the 2004 Act include, *inter alia*, (1) the lack of a division into state-certified (sworn) translators and interpreters on grounds of the different nature of translation and interpretation, (2) failure to include sign language interpreters within its scope, (3) failure to explicitly describe the status of the profession as a profession of public trust, (4) failure to better adapt the state examination's formula and its specificity to the current work conditions of sworn translators (Koźbiał 2024: 43–44; cf. Kubacki 2012, 2019; Biel 2017).

The most pressing *de lege ferenda* conclusions regarding the Polish regulation of the profession are as follows: (1) recognition of sworn translators and interpreters as a profession of public trust in the applicable statute, which would strengthen the profession's legal status and reinforce its role in ensuring access to justice, (2) establishment of a professional self-government for sworn translators and interpreters, which could contribute to, *inter alia*, better training of sworn translators, representation of their interests *vis-à-vis* the state, ensuring the diligent practice of the profession in line with professional ethics binding all representatives of the profession, keeping a register of sworn translators, handling disciplinary matters, and co-operation with professional self-governments of the legal professions (Koźbiał 2024: 186; cf. Kądziański 2020: 54), (3) differ-

⁴⁷ Judgment No. 16 of 11 December 2024–10 February 2025, Italian Constitutional Court, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2025/02/12/T-250016/s1> [access: 14 February 2025].

⁴⁸ See Footnote 33.

entiation between sworn translators and sworn interpreters, recognizing the distinct nature of written legal translation and oral interpretation in legal settings, (4) inclusion of sign language interpreters within the legal framework governing sworn translators and interpreters, thereby ensuring that deaf and hard-of-hearing individuals have access to qualified legal interpreting services, (5) modernization of the state examination system to better reflect real-life legal scenarios, such as interpretation during court proceedings and police interviews, and, lastly, (6) re-evaluation of sworn translators certified under the Regulation of the Minister of Justice of 1987 on court experts and sworn translators and interpreters⁴⁹ to ensure they meet professional standards, as Poland meets the requirements imposed by Directive 2010/64/EU only with regard to sworn translators appointed under the 2004 Act (cf. Nartowska 2018: 175–176, 184–185). Therefore, it seems necessary to re-evaluate the skills of sworn translators appointed under the 1987 Regulation. While that regulation was in force, the law allowed exclusively graduates of philological or linguistic studies to exercise the profession of sworn translator and interpreter, which meant that the ability to translate and interpret was deemed to be directly derived from knowledge of a foreign language (cf. Nartowska 2016: 35–36, 45, 2018: 175). These reforms would enhance access to justice for all individuals requiring professional linguistic assistance while ensuring greater compliance with Directive 2010/64/EU. Particularly significant is the establishment of a mandatory professional self-government for sworn translators and interpreters, as the Polish Constitution already permits the creation of self-governing bodies for professions of public trust. Given that sworn translators and interpreters perform functions essential from the perspective of public interest, their self-governance would align with existing structures for other professions of public trust, such as notaries, who already operate autonomously, thereby minimizing state influence over their professional matters.

The right to “free and adequate linguistic assistance” (see Recital 17) enshrined in Directive 2010/64/EU necessitates quality “sufficient to safeguard the fairness of the proceedings” (see Article 2(8) and Article 3(9)), which implies proper regulation of the profession at state level. Expanding the scope of the Directive and the right to interpretation and translation beyond EU criminal proceedings to other legal contexts at the supranational level is also a viable prospect. Another area for potential improvement at the supranational level is the enhancement of cross-border recognition of sworn translators’ qualifica-

⁴⁹ Regulation of the Minister of Justice of 8 June 1987 on court experts and sworn translators (Journal of Laws No. 18, item 112).

tions, which could further facilitate access to justice and enhance cross-border legal cooperation by eliminating administrative barriers in linguistic matters.

In summary, both Poland and Italy have opportunities to improve the regulation of sworn translators and interpreters to enhance fair trial rights and access to justice. While Poland has a more developed framework, it requires refinement, whereas Italy needs a fundamental structural reform to establish binding quality standards and enhance professional recognition. Implementing these *de lege ferenda* proposals would align both countries more closely with the spirit of Directive 2010/64/EU, ensuring effective linguistic assistance in legal proceedings.

REFERENCES

A. Academic works:

- Allegrezza S., Bernardini L. (2023) Directive 2010/64/EU on the Right to Interpretation and Translation in Criminal Proceedings, in: Grazia Coppetta M., Bernardini L. (eds.) *Immigration, Personal Liberty, Fundamental Rights*, 121–135.
- Amato A.A.M., Mack G. (2015) “The ImPLI project, pre-trial interpreting in Italy and the transposition of directive 2010/64 EU”. *Trans* 19(1), 43–56.
- Antkowiak, P. (2013) “Polskie i europejskie standardy wykonywania wolnych zawodów” [Polish and European standards for the liberal professions], in: *Przegląd Polityczny* (1), 129–142.
- Bajčić M., Basaneže, K.D. (eds.). (2016) *Towards the professionalization of legal translators and court interpreters in the EU*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Bańcyrowski S. (ed.) (2023) *O zawodzie tłumacza przysięgłego w wybranych krajach świata. Część 2* [On the Profession of Sworn Translator in Selected Countries of the World. Part 2]. Warsaw: The Polish Society of Sworn and Specialized Translators PT TEPIS.
- Biel Ł. (2017) “Egzamin na tłumacza przysięgłego a realia wykonywania zawodu: głos krytyczny w sprawie weryfikowania kompetencji kandydatów na tłumacza przysięgłego” [The sworn translator examination versus the reality of professional practice: a critical voice in connection with the verification of sworn translator candidates’ competences]. *Rocznik Przekładoznawczy* (12), 33–46.
- Biernacka A. (2017) Teaching court interpreting as an elective course, in: Valero-Garcés C. (ed.) *Superando límites en traducción e interpretación en los servicios públicos. Beyond Limits in Public Service Interpreting and Translation*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, 19–25.
- Biernacka-Licznar K. (2011) “Instytucja tłumacza przysięgłego w Polsce i we Włoszech. Kształcenie tłumaczy przysięgłych na studiach podyplomowych w Polsce” [The Institution of Sworn Translator in Poland and in Italy. Education of Sworn Translator on the Postgraduate Studies in Poland]. *Italica Wratislaviensia* 2(1), 165–182.

- Brannan J. (2010) "ECHR case-law on the right to language assistance in criminal proceedings and the EU response". Available from <http://eulita.eu/wp/fr/autre/> [access: 14 February 2025].
- Canestrini N. (2019) "Il diritto all'assistenza linguistica adeguata per l'indagato alloglotta nell'ordinamento italiano: identificazione della lingua veicolare e qualità dell'interpretazione veri talloni di Achille della disciplina italiana. Possibili rimedi" [The right to adequate linguistic assistance for the alloglot suspect in the Italian legal system: identification of the vehicular language and quality of interpretation as true Achilles' heels of the Italian discipline. Possible remedies]. *Giurisprudenza penale* 2, 1–11.
- Cieślak B., Laska L., Rojewski M. (2022) *Egzamin na tłumacza przysięgłego: Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty* [Sworn translator examination: Commentary, examination texts, documents]. Warszawa: C.H. Beck.
- Długosz J. (2009) "Prawo do udziału tłumacza jako jedna z przesłanek rzetelnego procesu karnego" [The Right to Interpreter Assistance as One of Premises of a Fair Penal Trial]. *Investigationes Linguisticae* 17, 100–107.
- Fingas M. (2019) "Prawo oskarżonego do tłumaczenia ustnego oraz pisemnego w polskim procesie karnym w świetle unormowań dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z 20.10.2010 r." [The right of an accused to interpretation and translation in Polish criminal proceedings in the light of Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010] *Przegląd Sądowy* (6), 107–123.
- Garwood C.J. (2012) Court interpreting in Italy. The daily violation of a fundamental human right. *The Interpreters' Newsletter*, 17, 173–189.
- Gialuz M. (2018) *L'assistenza linguistica nel processo penale. Un meta-diritto fondamentale tra paradigma europeo e prassi italiana* [Linguistic Assistance in Criminal Proceedings. A Fundamental Meta-Right Between the European Paradigm and Italian Practice] (Vol. 6). Milan: Wolters Kluwer.
- Gialuz M. (2019) "The implementation of the directive on linguistic assistance in Italy, between changes to the code of criminal procedure and case-law resistance", in: Rafaraci T., Belfiore R. (eds.) *EU Criminal Justice: Fundamental Rights, Transnational Proceedings and the European Public Prosecutor's Office*, Springer: Cham, 27–41.
- Gracin D., Vrgoč D. (2023) "Language barriers in the criminal justice system in the European Union", in: *Ahi Evran 3rd International Conference on Scientific Research*, 131–139.
- Hertog E. (2015) "Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council on the Right to Interpretation and Translation in Criminal Proceedings: Transposition Strategies with regard to Interpretation and Translation". *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación* (7), 73–100.
- Hertog E., Gucht J. (eds.) (2008) *Status quaestionis: Questionnaire on the Provision of Legal Interpreting and Translation in the EU*. Antwerp: Intersentia.

- Hohl Zuercher F., Capus N. (2024) „Redefining interpreters’ and translators’ roles: unveiling forensic expertise in lawful interception of communication”. *Rei – Revista estudos institucionais*, 10(2), 689–712. <https://doi.org/10.21783/rei.v10i2.817> [access: 14 February 2025].
- Kądzielski M. (2020) “Istota pracy tłumacza przysięgłego. Rozważania prawnowo-wittgensteinowskie” [The Essence of the Work of a Sworn Translator. Legal and Wittgensteinian Considerations]. *Lingua Legis* 1(28), 41–56.
- Katschinka L. (2014) “The impact of Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings”, in: Falbo C., Viezzi M. (eds.), *Traduzione e interpretazione per la società e le istituzioni*, 105–114. Trieste: EUT Edizioni Università di Trieste. Retrieved from: https://www.openstarts.units.it/bitstream/10077/9841/1/9_Katschinka.pdf [access: 14 February 2025].
- Kocowski T. (2018) “Samorząd gospodarczy i zawodowy” [Economic and Professional Self-government], in: Hauser R., Niewiadomski Z., Wróbel A. (eds.) *System Prawa Administracyjnego. Publiczne prawo gospodarcze. Tom 8A* [System of Administrative Law. Public Economic Law. Vol. 8A], Warszawa, 632–667.
- Kotzurek M. (2021) “Directive 2010/64/EU on translation and interpretation services in criminal proceedings: A new quality or a missed opportunity? On its implementation in Germany, Poland and Spain”. eucrim. Retrieved from: <https://eucrim.eu/articles/directive-201064eu-on-translation-and-interpretation-services-in-criminal-proceedings-a-new-quality-seal-or-a-missed-opportunity/> [access: 14 February 2025].
- Koźbiał D. (2024) *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego* [Legal Status of the Profession of a Sworn Translator]. C.H.Beck: Warszawa.
- Kubacki A.D. (2019) “Ocena regulacji ustawowych w odniesieniu do zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Próba podsumowania” [Evaluation of Statutory Provisions Relating to the Profession of Sworn Translator in Poland. An Attempt at Summing-up]. *Comparative Legilinguistics* 35(1), 7–37.
- Kubacki A.D. (2012) *Tłumaczenie poświadczane: Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego* [Certified translation: Status, Training, Skills and Responsibilities of the Sworn Translator]. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Lucev R., Rosso F. (2023) Ente imputato e diritto all’assistenza linguistica: nuove prospettive per il giusto processo *de societate*. *Giurisprudenza Penale* 9, 1–36.
- Nartowska K. (2016) “Court interpreting in Poland in the light of directive 2010/64/EU. The state of the art and challenges for the future”, in: Czyżewska M., Matulewska A. (eds.) *Przyszłość zawodu tłumacza przysięgłego i specjalistycznego – współczesne wyzwania* [The Future of the Profession of a Sworn and Specialised Translator – Contemporary Challenges]. Warsaw: Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS.
- Nartowska K. (2018) “Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego a tłumaczenie sądowe w Polsce” [The Polish Act on the Profession of Sworn Translator and Interpreter and the current situation of court interpreting in Poland], *Rocznik Przekładoznawczy* (13), 171–193.

- Nikitina J., Montenov G. (2023) "The changing landscape of healthcare communication in Italy: Perceptions and challenges in language brokering services", *Language and Health*, 77–85. <https://doi.org/10.1016/j.laheal.2023.07.002>.
- Rafaraci T. (2013) "The right of defence in EU judicial cooperation in criminal matters", in: Ruggeri S. (ed.) *Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings: A Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina*, 331–343. Berlin: Springer.
- Salmeri C. (2015) "Drogą okrężną z ziemi włoskiej do Polski: praktyczne aspekty zawodu tłumacza przysięgłego we Włoszech i procedura uznawania jego kwalifikacji w Polsce" [Taking the Long Way: From Italy to Poland. Practical Aspects of the Profession of the Sworn Translator in Italy and the Procedure for the Certification of His or Her Qualifications in Poland]. *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* (10), 167–180.
- Sau S. (2010) *Le garanzie linguistiche nel processo penale. Diritto dell'interprete e tutela delle minoranze riconosciute*. Padova: Cedam.
- Schultze R. (2007) "What does it mean to be a self-governing regulated profession", *Journal of Property Tax Assessment & Administration* 4(3), 41–53.
- Smarż J. (2020) "Relacja pojęć „wolny zawód” i „zawód zaufania publicznego”, o którym mowa w art. 17 ust. 1 Konstytucji RP. Część I" [Relation Between the Concepts "Liberal Profession" and "Profession of Public Trust", Referred to Article 17(1) of the Polish Constitution. Part I], *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 4(56), 261–272.
- Vogiatzis N. (2022) "Interpreting the right to interpretation under Article 6(3)(e) ECHR: A cautious evolution in the jurisprudence of the European Court of Human Rights?". *Human Rights Law Review*, 22(1), 1–25.

B. Acts of international law and international standards:

- European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as amended by Protocols Nos. 11 and 14.
- ISO/IEC 17024:2012, Conformity assessment — General requirements for bodies operating certification of persons, <https://www.iso.org/standard/52993.html> [access: 14 February 2025].

C. EU legal acts:

- Treaty on the Functioning of the European Union (OJ 2016 C 202, p. 47).
- Charter of Fundamental Rights of the European Union (OJ C 326, 26.10.2012, p. 391–407).
- Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings (OJ L 280, 26.10.2010, p. 1–7).
- Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25.10.2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (OJ EU L No. 315, p. 57).

D. Polish legal acts and case-law:

Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 (Journal of Laws No. 78, item 483, as amended).

Act of 6 June 1997 – Code of Criminal Procedure (Journal of Laws of 2024, item 17, as amended).

Act of 6 June 1997 – Criminal Code (Journal of Laws of 2024, item 17, as amended).

Act of 17 November 1964 – Code of Civil Procedure (Journal of Laws of 2024, item 1568, as amended).

Act of 7 October 1999 on the Polish language (Journal of Laws of 2021, item 672).

Act of 25 November 2004 on the Profession of Sworn Translator (Journal of Laws of 2019, item 1326, as amended).

Act of 12 May 2006 amending the Act on the profession of sworn translator (Journal of Laws of 2016 No. 107, item 722).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Detailed Manner of Conducting the Examination for a Sworn Translator (consolidated text of 10 January 2020, Journal of Laws of 2020, item 124).

Regulation of the Minister of Justice of 30 October 2018 amending the regulation on the detailed manner of conducting the examination for a sworn translator (Journal of Laws, item 2138).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the State Examination Commission for the examination for a sworn translator (Journal of Laws No. 15, item 127).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Amount of Examination Fee Paid by a Candidate for a Sworn Translator (Journal of Laws of 2005 No. 15, item 128).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on a template of a certificate confirming entitlement to practice the profession of a sworn translator and the manner of keeping a list of sworn translators (Journal of Laws No. 15, item 130).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on the Professional Accountability Commission (Journal of Laws of 2005, No. 15, item 132).

Regulation of the Minister of Justice of 24 January 2005 on Remuneration for the Activities of a Sworn Translator (consolidated text of 1 February 2021, Journal of Laws of 2021, item 261).

Regulation of the Minister of Justice of 27 February 2007 amending the Regulation on remuneration for the activities of a sworn translator (Journal of Laws No. 41, item 265).

Regulation of the Minister of Justice of 18 December 2009 amending the Regulation on remuneration for the services of a sworn translator (Journal of Laws No. 221, item 1746).

Regulation of the Minister of Justice of 8 October 2019 amending the Regulation on remuneration for the activities of a sworn translator (Journal of Laws, item 1975).

Regulation of the Minister of Justice of 16 October 2023 amending the regulation on remuneration for the activities of a sworn translator (Journal of Laws, item 2316).

Regulation of the Minister of Justice of 21 October 2016 on Adaptation Internship and Skills Assessment in the Course of Proceedings for Recognition of Qualifications to Practice the Profession of a Sworn Translator (Journal of Laws of 2016, item 1831).

Regulation of the Minister of Justice of 8 June 1987 on court experts and sworn translators (Journal of Laws No. 18, item 112).

Judgment of the Court of Appeal in Wrocław of 24 April 2013, II AKa 108/13.

E. Italian legal acts, standards and case-law:

Code of Civil Procedure (Presidential Decree No. 1443 of 28 October 1940) [Codice di procedura civile, Regio Decreto del 28 ottobre 1940, n. 1443, GU Serie Generale n. 253 del 28 ottobre 1940].

Code of Criminal Procedure (Presidential Decree No. 447 of 22 September 1988) [Decreto del presidente della repubblica 22 settembre 1988, n. 447 Approvazione del codice di procedura penale].

Court Order No. 100 of 5 April 2024, Florence Court. In: *Gazzetta Ufficiale della Repubblica* n. 23 (prima serie speciale, 2024), https://www.gazzettaufficiale.it/atto/corte_costituzionale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2024-06-05&atto.codiceRedazionale=24C00120 [access: 14 February 2025].

Law No. 4 of 14 January 2013. Provisions on unorganised professions, OJ General Series No. 22 of 26 January 2013 [Legge 14 gennaio 2013, n. 4. Disposizioni in materia di professioni non organizzate, GU Serie Generale n. 22 del 26 gennaio 2013].

Presidential Decree No. 115 of 30 May 2002. Consolidated text of laws and regulations on legal expenses (Text A) [Decreto del Presidente della Repubblica del 30 maggio 2002, n. 115. Testo unico delle disposizioni legislative e regolamentari in materia di spese di giustizia. (Testo A)].

Legislative Decree No. 32 of 4 March 2014. Implementation of Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings [Decreto legislativo del 4 marzo 2014, n. 32. Attuazione della direttiva 2010/64/UE sul diritto all'interpretazione e alla traduzione nei procedimenti penali].

Legislative Decree No. 129 of 23 June 2016. Supplementary and corrective provisions to Legislative Decree No. 32 of 4 March 2014, implementing Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings [Decreto legislativo del 23 giugno 2016, n. 129. Disposizioni integrative e correttive del decreto legislativo 4 marzo 2014, n. 32, recante attuazione della direttiva

2010/64/UE sul diritto all'interpretazione e alla traduzione nei procedimenti penali].

UNI 11591:2022 – Non-regulated professional activities – Qualified professionals operating in the field of translation and interpreting – Knowledge, skill, autonomy and responsibility requirements. [UNI 11591:2022 Attività professionali non regolamentate – Figure professionali operanti nel campo della traduzione e dell'interpretazione – Requisiti di conoscenza, abilità, autonomia e responsabilità].

Judgment No. 126 of 20 May 2024, Trapani Court [Sentenza 127 del 20 maggio 2024, Tribunale di Trapani], <https://www.canestrinilex.com/assets/Uploads/GUP-Trapani-nlp-iuventa-ong.pdf> [access: 14 February 2025].

Judgment No. 16 of 11 December 2024-10 February 2025, Italian Constitutional Court, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2025/02/12/T-250016/s1> [access: 14 February 2025].

F. Websites:

AssITIG (2017) Position Paper „Sugli interpreti che lavorano presso le procure, tribunali e nei colloqui tra difensore e assistito in stato di detenzione”, <https://www.interpretigiudiziari.org/images/Position-Paper-deontologia-al-2017.pdf> [access: 14 February 2025].

Badora B., Roguska B. (2004) *Opinia społeczna na temat zawodów zaufania publicznego. Komunikat z badań* [Public Opinion on Professions of Public Trust: Research Report]. Warszawa: Centrum Badania Opinii Społecznej, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_073_04.PDF [access: 14 February 2025].

Brannan J. (2023) “Is there a right to written translation?” EULITA conference (panel discussion) 16/03/2023, <https://www.eulita.eu/wp-content/uploads/2023/04/BRANNAN-Lux-Panel-Notes.pdf> [access: 14 February 2025].

Caianiello M., Bartoli L., Biral M., Gatto C.E., Lasagni G., Maraldi V., Milazzo I., Rezende I.N., Pugliese A., Santangelo A. (2022) “The Italian Implementation of the EU Directives on Procedural Safeguards for Accused Persons in Criminal Proceedings”, https://www.criminaljusticenetwork.eu/contenuti_img/Report%20italiano%20Crossjustice.pdf [access: 14 February 2025].

Database of sworn translators and interpreters in Poland run by the Polish Ministry of Justice, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/rejstry-i-ewidencje/tlumacze-przysiegli/lista-tlumaczy-przysieglych/search.html> [access: 14 February 2025].

Il mondo delle traduzioni professionali in Italia nel 2024, <https://www.lingoyou.com/blog/agenzie-di-traduzione-il-mondo-delle-traduzioni-professionali-in-italia-nel-2023/#:~:text=Ci%C3%B2%20premesso%2C%20l'Aiti%2C,ci%20siano%20circa%2015.000%20traduttori> [access: 14 February 2025].

Impact Assessment Accompanying the Proposal for a Framework Decision on the right to interpretation and to translation in criminal proceedings, SEC (2009) 915, 8 July 2009, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009SC0916> [access: 14 February 2025].

- Italian on-line database with expert witnesses and other auxiliaries run by the Italian Ministry of Justice, <https://alboctuelenchi.giustizia.it/gestione-albi/home> [access: 14 February 2025].
- Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation of Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings, COM(2018) 857 final of 18.12.2018, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0857> [access: 14 February 2025].
- Schema di certificazione: TRAIINT (Accreditato Accredia), UNI 11591:2022, <https://www.intertek.it/contentassets/8a6815cfd99c49a185f12cdb01333356/mod-scheda-traint.pdf> [access: 14 February 2025].
- The Constitution of the Republic of Poland, <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> [access: 14 February 2025].
- The Constitution of the Italian Republic, https://www.senato.it/sites/default/files/media-documents/Constituzione_INGLESE.pdf [access: 14 February 2025].
- Website of the Italian Association of Court Translators and Interpreters (Associazione Italiana Traduttori e Interpreti Giudiziari, AssITIG), <https://www.interpretiguidiziari.org/> [access: 14 February 2025].
- Website of the Italian Association of Translators and Interpreters (Associazione Italiana Traduttori e Interpreti, AITI), <https://aiti.org/it> [access: 14 February 2025].
- Website of the National Association of Translators and Interpreters (Associazione Nazionale Italiana Traduttori e Interpreti, ANITI), <https://www.aniti.it/> [access: 14 February 2025].
- Website of the Polish Society of Sworn and Specialized Translators (PT TEPIS), <https://tepis.org.pl/> [access: 14 February 2025].
- Website of the Society of Polish Translators (STP), <https://www.stp.org.pl/> [access: 14 February 2025].
- Website of the Union of Sworn Interpreters and Translators (ZZTP), <https://www.zztp.pl/> [access: 14 February 2025].
- Whether in ports or courtrooms, Italy disregards basic rights, <https://iuventa-crew.org/en/2022/11/12/whether-in-ports-or-courtrooms-italy-disregards-basic-rights/> [access: 14 February 2025].

STRESZCZENIE

W artykule przeanalizowano regulacje dotyczące zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w dwóch państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE), a mianowicie w Polsce i we Włoszech, w świetle dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym. W tym celu przepisy ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego porównano z włoskimi ramami legislacyjnymi, w którym sposób uregulowania zawodu jest nadal fragmentaryczny ze względu na fakt, że we Włoszech nie uchwalono kompleksowego aktu prawnego o charakterze ogólnie wiążącym, regulującego zawód tłumacza przysięgłego (sądowego).

Celem analizy jest ustalenie, który kraj w większym stopniu spełnił wybrane wymogi określone w dyrektywie 2010/64/UE. W ramach analizy zidentyfikowano niedostatki obecnego sposobu regulacji zawodu, a także przedstawiono wnioski *de lege ferenda* dotyczące jego pożądanego unormowania w obu państwach członkowskich UE. W artykule wysunięto tezę, zgodnie z którą niektóre aspekty obowiązującej w Polsce regulacji, w szczególności ustawy z 2004 r., mogłyby, mimo pewnych niedociągnięć, służyć jako punkt odniesienia dla Włoch, gdzie brak harmonizacji na poziomie krajowym stanowi jedno z kluczowych wyzwań. Ustalenia te mogą mieć również zastosowanie do innych państw członkowskich UE o podobnym ustawodawstwie.

Słowa kluczowe: zawód tłumacza przysięgłego w Polsce; pisemni i ustni tłumacze prawniczy we Włoszech; tłumaczenie poświadczone; zawód zaufania publicznego; dyrektywa 2010/64/UE; prawo do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym

Dariusz Koźbial – Assistant Professor at the Institute of Applied Linguistics, University of Warsaw. He obtained his PhD in linguistics from the University of Warsaw in 2020 based on the work carried out within the framework of the research project “The Eurolect: An EU Variant of Polish and Its Impact on Administrative Polish” (see the monograph: “The Language of EU and Polish Judges: Investigating Textual Fit Through Corpus Methods”, Peter Lang, 2020). His recent work focuses on the legal status of the profession of a sworn translator as a profession of public trust in Poland (see the monograph: “Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego”, C.H.Beck, 2024).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4395-3138>

E-mail: d.kozbial@uw.edu.pl

Jekaterina Nikitina – Associate Professor of English language, translation and linguistics at the University of Milan. She works on LSP theories and applications, knowledge dissemination and popularization dynamics, legal discourse and terminology, especially in multilingual institutional settings, and institutional legal translation. Jekaterina combines (Critical) Discourse Analysis with Corpus Linguistics approaches. She is a member of the Corpus and Language Variation in English Research Group (CLAVIER) and of the Italian Association of Translators and Interpreters (AITI). Her latest publication is “Human Rights Discourse: Linguistics, Genre and Translation at the European Court of Human Rights” (Routledge, 2025).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3295-1113>

E-mail: jekaterina.nikitina@unimi.it

Weronika Sztorc

Uniwersytet Warszawski

Sprawozdanie z konferencji przekładoznawczej z cyklu *Imago mundi* (VII) oraz *Translatio i literatura* (IV) pod tytułem *Autor, tłumacz i ich dzieło(-a?)*, 2024

W dniach 3-4 października 2024 r. w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się konferencja przekładoznawcza *Autor, tłumacz i ich dzieło(-a?)*. Było to pierwsze wydarzenie przygotowane wspólnie przez twórców dwóch ważnych cykli spotkań organizowanych w Instytucie Lingwistyki Stosowanej: *Imago mundi* i *Translatio i literatura*. Obie serie powróciły po dłuższej przerwie.

Cykl *Imago mundi*, za który odpowiedzialny jest Zakład Badań nad Przekładem Pisemnym, obecnie pod kierownictwem prof. dr hab. Doroty Urbanek, został zapoczątkowany w 2005 r., a jego pomysłodawcą był dr hab. Krzysztof Hejwowski, prof. UW. Głównym obszarem zainteresowania jest przekład literacki, ale tematy poruszane na przestrzeni lat dotyczyły również innych typów przekładu, a także aktualnych wyzwań oraz nowych narzędzi i możliwości w pracy tłumaczy. Ostatnia konferencja z serii odbyła się w 2018 r.

Pierwsza konferencja z cyklu *Translatio*, przygotowywanego przez Zakład Badań nad Komunikacją Literacką, obecnie pod kierownictwem dr hab. Markusa Eberhartera, prof. UW, odbyła się w 2011, a ostatnia – w 2015 r. Pomysłodawczynią była prof. dr hab. Anna Kukułka-Wojtasik. Organizatorzy skupiają się – poza zagadnieniami przekładoznawczymi – na tematyce literaturoznawczej i kulturoznawczej oraz kładą nacisk na uwzględnienie wielu obszarów językowych i kulturowych.

W Komitecie naukowym tegorocznej konferencji zasiedli: prof. dr hab. Dorota Urbanek, prof. dr hab. Małgorzata Tryuk, dr hab. Małgorzata Gaszyńska-Magiera, prof. UW, dr hab. Markus Eberharter, prof. UW oraz dr hab. Marta Kaźmierczak.

Pierwszy dzień konferencji rozpoczął się od przygotowanego przez prof. dr hab. Dorotę Urbanek wspomnienia o zmarłym przed pięciu laty profesorze Krzysztofie Hejwowskim. Przypomniane zostały jego zasługi naukowe, dorobek przekładowy, sukcesy dydaktyczne i wkład w rozwój Instytutu Lingwistyki Stosowanej.

Następnie wygłoszono wykłady plenarne. Pierwsza prelegentka, dr hab. Tamara Brzostowska-Tereszkiewicz, prof. PAN, w wystąpieniu zatytułowanym *Tropy człowieka-przekładu* przedstawiła refleksję na temat specyfiki przekładu ludzkiego (w opozycji do przekładu wykonanego przez maszynę). Inspiracją dla tych rozważań był wiersz *Człowieko-pieriewody* Gennadija Ajgiego (wraz z jego przekładem autorstwa Adama Pomorskiego), a kontekstami – pojęcia „zwrotu technologicznego” i „zwrotu transkreacyjnego” w przekładoznawstwie.

Drugi referat pod tytułem *Pierwsze polskie tłumaczenie Luzjad Camoësa* wygłosił prof. dr hab. Jerzy Brzozowski, który przybliżył przekład portugalskiego eposu narodowego Luísa Vaz de Camõesa z 1790 r. Prelegent podkreślił wartość artystyczną polskojęzycznej wersji autorstwa Jacka Idziego Przybylskiego, a także odniósł się do niesłusznej krytyki, zwłaszcza ze strony Franciszka Ksawerego Dmochowskiego. Poruszył również kwestię odwiecznego dylematu związanego z przekładem poezji dawnej, mianowicie wyboru pomiędzy archaizacją a uwspółcześnieniem.

Następnie prof. dr hab. Anna Kukułka-Wojtasik wygłosiła referat *Autor i (czy?) tłumacz, czyli tłumaczenie autorskie i AI w świetle aspektów nieprzetłumaczalności, celowości i interpretacji tekstu tłumaczonego*. Na przykładzie tłumaczenia na współczesny język francuski epopei *Parzival* Wolframa von Eschenbacha (XII w.) autorstwa Danielle Buschinger oraz tłumaczenia automatycznego powieści *Państwo Słońca* wykonanego przez dr. Eryka Stachurskiego rozważone zostało zagadnienie roli tłumacza, a szczególnie znaczenia własnej interpretacji przekładanego dzieła.

Sesję plenarną zamknął referat prof. dr hab. Małgorzaty Tryuk zatytułowany *Tłumaczenie, kontrola, manipulacja, narzędzie kolonizacji. Tłumacze w administracji kolonialnej w Afryce w XIX i XX wieku*. Posiłkując się opisami literackimi i świadectwami archiwalnymi, prelegentka zwróciła uwagę na stosowaną przez potęgę kolonialną politykę represji i związane z nią mechanizmy wykorzystywania tłumaczy. Omówiła również możliwości oporu. Kontekstem były wskazane przez Michaela Cronina dwa systemy tłumaczenia: autonomiczny i heteronomiczny.

Teoretyczna refleksja nad przekładem nie istniałaby oczywiście bez tłumaczy i ich pracy. Nie chcąc tracić z pola widzenia praktyki przekładowej, organizatorzy konferencji zaplanowali dyskusję panelową z udziałem wybitnych

twórców przekładu: Jolanty Kozak (tłumaczki m.in. Lewisa Carrolla, Philipa Rotha, Kurta Vonneguta i Davida Fostera Wallace'a, a także byłej wykładowczyni ILS UW), Krzysztofa Bartnickiego (tłumacza m.in. *Fu wojny* oraz *Finnegans Wake* Jamesa Joyce'a na język polski, na kryptogram muzyczny i – we współpracy z Marcinem Szmandrą – na kod werbowizualny, a także autora rozprawy doktorskiej dotyczącej *Finnegans Wake*) oraz René Koelblena i Stanisława Waszaka (autorów przekładu m.in. *Zniknąć* Georges'a Pereca oraz licznych piosenek, mających także doświadczenie dydaktyczne – warsztaty z przekładu piosenek w Instytucie Romanistyki UW). Spotkanie prowadzone przez dr hab. Martę Kaźmierczak otworzyło drugi dzień obrad.

Zaproszeni goście podzielili się swoim doświadczeniem związane z tłumaczeniem różnego typu tekstów: od klasyki literatury przez teksty współczesne po utwory muzyczne. Rozmawiano o rozmaitych wyzwaniach przekładowych, stawianych między innymi przez wielkie dzieła literatury gęste od nawiązań kulturowych, niuansów znaczeniowych, zabawy słowem i brzmieniem. Zwracano uwagę na trudności i szanse, które daje przekład w warunkach ograniczeń – szczególnie w kontekście tłumaczenia piosenek. Mówiono o grach słownych i o tym, jakie możliwości daje w tym zakresie język polski. Uczestnicy dyskusji opowiedzieli o swoich doświadczeniach współpracy z innymi tłumaczami. Poruszono również wątek kształcenia adeptów przekładu. Spotkanie wzbudziło duże zainteresowanie zarówno uczestników konferencji, jak i studentów ILS, a o tym, jak bardzo okazało się inspirujące, świadczyły liczne pytania od słuchaczy.

Po sesji plenarnej pierwszego dnia oraz po dyskusji panelowej drugiego dnia odbywały się obrady w ramach czterech równoległych sesji tematycznych, z których część przeprowadzono w formie hybrydowej, z udziałem uczestniczek i uczestników on-line. Obfitością tematów wyróżniały się sesje dotyczące socjologii przekładu, w tym poświęcone biografiom tłumaczy i ich relacjom z autorami. Tradycyjnie rozmawiano również o przekładzie literackim, w tym o przekładzie literatury dziecięcej, poezji i piosenki, utworów scenicznych i dzieł filmowych, a także o kreatywności i granicach wolności autorów przekładu. Prezentowane materiały dotyczyły zarówno tekstów dawnych, jak i utworów współczesnych; w ich doborze zaobserwować było można zacieranie granic pomiędzy tzw. kulturą wysoką a niską. W programie konferencji znalazło również odzwierciedlenie rosnące zainteresowanie przekładowymi możliwościami sztucznej inteligencji, w kontekście zarówno tekstów użytkowych, jak i dzieł literackich. Prelegenci nie uciekali od rozmów na temat miejsca tłumacza w zmieniającym się świecie – rozmawiano o sytuacji na rynku przekładowym, o dydaktyce przekładu, a także o roli tłumacza jako świadka i komentatora wydarzeń.

Rozmawiano o przekładzie pisemnym i ustnym; tradycyjnie najczęściej prezentowano materiały dotyczące języków polskiego i angielskiego, ale prowadzono również dyskusje o innych językach europejskich, takich jak hiszpański, francuski, włoski, niemiecki czy czeski, o języku japońskim, a wreszcie i o językach rzadziej obecnych w refleksji przekładoznawczej: hebrajskim, nahuatl czy polskim języku migowym. Wśród uczestników znaleźli się zarówno doświadczone badaczki i badacze, jak i doktorantki i doktoranci, a także studentki i studenci z około dwudziestu ośrodków z Polski i z zagranicy.

Cieszymy się, że już po raz kolejny Instytut Lingwistyki Stosowanej stał się miejscem wymiany myśli i dyskusji na tematy, którymi żyje środowisko przekładoznawcze, miejscem spotkania teorii z praktyką przekładową, a także przestrzenią sprzyjającą nawiązywaniu i umacnianiu kontaktów między badaczami z różnych ośrodków.

Dr Weronika Sztorc – pracuje w Instytucie Lingwistyki Stosowanej (w Zakładzie Badań nad Przekładem Pisemnym) Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie prowadzi warsztaty tłumaczeniowe. Jej zainteresowania badawcze skupiają się wokół przekładu literackiego i paratekstów tłumaczy. Od 2018 r. jest członkinią komitetu organizacyjnego konferencji *Imago mundi* organizowanych w ILS UW. Tłumaczy komiksy i literaturę popularnonaukową.

ORCID: 0000-0003-0973-7677

Artur Dariusz Kubacki

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Dariusz Koźbiał: Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego. Warszawa: Wydawnictwo C.H.Beck, 2024, 232 strony. ISBN 978-83-8356-414-2

Zawód tłumacza przysięgłego cieszy się wśród filologów w Polsce dużym prestiżem¹. Jego historia wiąże się ściśle z odzyskaniem przez Polskę w 1918 roku niepodległości. Już w 1920 roku Minister Sprawiedliwości wraz z Ministrem Skarbu wydali rozporządzenie regulujące wynagrodzenie tłumacza w postępowaniu karnym (por. Kubacki 2012: 19). Przez okres 105 lat zawód ten znacząco ewoluował: tłumacz najpierw był postrzegany przez organy wymiaru sprawiedliwości i organy ścigania jedynie jako pomocnik procesowy, który pełnił dla nich funkcje pomocnicze. Dopiero po uchwaleniu ustawy w dniu 25 listopada 2004 roku o zawodzie tłumacza przysięgłego zawód ten stał się zawodem zaufania publicznego, choć takie sformułowanie niestety nie pojawiło się wprost w wymienionym akcie prawnym, a głównym zadaniem tłumacza przysięgłego stało się zapewnienie tłumaczeń w międzynarodowym obrocie prawnym i gospodarczym (por. Kubacki 2023: 7). Dopiero w niepublikowanym wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 czerwca 2010 r. (sygnatura akt: III APo 5/10) skład orzekający w uzasadnieniu określił wprost, że zawód tłumacza przysięgłego jest zawodem zaufania publicznego, a tłumacz winien cechować się fachowością i wiarygodnością oraz postępować zgodnie z zasadami etycznymi (zob. Kubacki 2012: 154).

W polskiej literaturze specjalistycznej, zarówno prawniczej, jak i lingwistycznej, nie ma zbyt wielu całościowych opracowań poświęconych historii i rozwojowi tego zawodu. Zasadniczo w tym względzie należy wziąć pod uwagę trzy komentarze do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dostatni 2005;

¹ *Tłumacz przysięgły – czy warto wykonywać ten zawód?*, <https://porady.pracuj.pl/rozwoj/tlumacz-przysiegly-czy-warto-wykonywac-ten-zawod/> [12.12.2024].

Kaczocha, Mazuryk 2011; Cieřlik, Łaska, Rojewski 2022), kilka opracowań branżowych w formie kodeksów deontologicznych i poradników dla tłumaczy przysięęłych (Gugała, Antosik-Bandurska 2021; Kierzkowska 2011; Rybińska, Czyżewska, Miler-Cassino, Poznański, Szędziałorz 2019; Staniszevska-Kowalak 2018) oraz dwa opracowania naukowe, które powstały dopiero po 2004 roku, czyli po uchwaleniu nowej formuły tego zawodu (Kubacki 2012, Biernacka 2014). Dlatego z dużym zadowoleniem przyjąłem informację o tym, że w Wydawnictwie C.H.Beck w Warszawie w serii „Monografie prawnicze” ukazała się w 2024 r. nowa pozycja o charakterze naukowym, której tematem stał się status prawny zawodu tłumacza przysięęłego.

Autorem monografii jest – jak czytamy w notce biograficznej na okładce książki – adiunkt Instytutu Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego Dariusz Koźbiał, doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, anglista i prawnik.

Jak wyjaśnia w „Przedmowie” Autor monografii, jest to zaktualizowana i rozszerzona wersja pracy magisterskiej przygotowanej w ramach seminarium z zakresu publicznego prawa gospodarczego na kierunku prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Promotorem magisterium był dr hab. Dariusz Szafrąński, a recenzentem dr hab. Marcin Więcek, prof. UW. Recenzentem wydawniczym książki jest prof. dr hab. Rafał Stankiewicz. W monografii uwzględniono stan prawny na dzień 1.01.2024 r. (Koźbiał 2024: XXXV).

Na 232 stronach książki znajdziemy oprócz zasadniczej treści, na którą składają się trzy obszerne rozdziały, wykaz skrótów i skrótowców (choć tych ostatnich nie wymieniono w tytule wykazu), bibliografię, streszczenia w języku polskim i angielskim, przedmowę, wprowadzenie i zakończenie. Na końcu książki zamieszczono – pod nieadekwatnym zbiorczym tytułem „Załączniki” – wykaz aktów prawnych kształtujących status prawny tłumacza przysięęłego oraz wykaz aktów prawnych o randze ustawy stanowiących o udziale tłumacza przysięęłego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Wykazy te stanowią raczej bibliografię sekundarną do omawianej tematyki i częściowo pokrywają się z pozycjami bibliograficznymi podanymi w wykazie literatury na początku książki.

Ze spisu treści jednoznacznie wynika, że zawód tłumacza przysięęłego jako zawód okołoprawniczy zostanie poddany analizie przez prawnika z perspektywy prawa, a nie przez lingwistę z perspektywy języka, choć obie te dziedziny są bliskie Autorowi, który – jak wspomniano powyżej – jest formalnie w pełni wykształconym juryslingwistą (legilingwistą).

Nadrzędnym celem monografii – jak czytamy w „Przedmowie” – jest przedstawienie koncepcji zmian prawnych bezpośrednio związanych z postu-

latem *de lege ferenda* powołania do życia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. W związku z tym analizie poddano dwie instytucje prawne: instytucję zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego oraz instytucję samorządu zawodowego (Koźbiał 2024: XXXV). Do wymienianych przez Autora odbiorców publikacji należy zaliczyć – ze względu na jej interdyscyplinarny charakter – dwie grupy. Pierwsza grupa to przedstawiciele zawodów prawniczych oraz studenci i akademicy na kierunku prawo i na kierunkach lingwistycznych ze specjalizacją translatoryczną, drugą grupę stanowią wszyscy zainteresowani przystąpieniem do egzaminu na tłumacza przysięgłego oraz już w pełni wykwalifikowani tłumacze przysięgli, którzy mają na co dzień do czynienia z organami wymiaru sprawiedliwości, notariuszami oraz zawodowymi pełnomocnikami stron (tamże).

Aby zachować przejrzystość w recenzji, najpierw przedstawię pokrótce treść rozdziałów i zakończenia, a następnie dokonam oceny całej książki i wskażę na jej wady i zalety.

W rozdziale pierwszym scharakteryzowano status prawny zawodu tłumacza przysięgłego, skupiając uwagę czytelników na krótkim przedstawieniu historii tego zawodu w podziale na okres zaborów i po odzyskaniu niepodległości oraz okres po drugiej wojnie światowej. Następnie zreferowano aktualny status zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce, uwzględniając sześć kluczowych zagadnień: (1) przepisy ogólne ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, (2) nabywanie i utratę prawa do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, (3) zasady wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, (4) odpowiedzialność zawodową tłumaczy przysięgłych, (5) uznawanie kwalifikacji zawodowych zdobytych za granicą i (6) postulaty zmian w obowiązującej regulacji zawodu tłumacza przysięgłego. Następnym krokiem było omówienie kształcenia tłumaczy przysięgłych oraz kwestii dotyczących etyki zawodu. Na status prawny zawodu tłumacza przysięgłego mają wpływ nie tylko przepisy prawa krajowego, lecz także regulacje prawa unijnego i międzynarodowego i to one stały się przedmiotem rozważań w kolejnym podrozdziale. Rozdział pierwszy książki kończy opis na gruncie porównawczym statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego (sądowego) w pięciu arbitralnie wybranych krajach Unii Europejskiej, tj. Republice Austrii, Republice Chorwacji, Republice Czeskiej, Republice Federalnej Niemiec i Republice Włoskiej. Treści zebrane w rozdziale pierwszym umożliwiły – zdaniem Autora – zrozumienie obecnych rozwiązań dotyczących funkcjonowania tego zawodu na mocy przepisów ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2004 r., a także zrozumienie doniosłości „pracy tłumaczy przysięgłych dla funkcjonowania społeczeństwa, gospodarki i państwa w kontekście ochrony interesu publicznego” (Koźbiał 2024: 2).

W rozdziale drugim tematem przewodnim jest instytucja samorządu zawodowego: zarysowano jego historię, ogólnie go scharakteryzowano, a także omówiono z prawnego punktu widzenia konkretny samorząd zawodowy, to jest notariat, ponieważ – zdaniem Autora – „[jego] przedstawiciele wykonują zawód najbardziej zbliżony pod względem swojej specyfiki do zawodu tłumacza przysięgłego i którego samorząd zawodowy mógłby stanowić wzór dla dotychczas niepowołanego do życia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych” (Kozbiół 2024: XXXI–XXXII). Jak podkreśla Autor (2024: 2), istotą tego rozdziału jest uświadomienie czytelnikom, jak funkcjonuje instytucja samorządu zawodowego jako korporacja prawa publicznego, która w imieniu państwa sprawuje pieczę nad należytym wykonywaniem zawodu zaufania publicznego. Wychodząc od ogólnych założeń dotyczących samorządu zawodowego, Autor omawia strukturę organizacyjną i zadania samorządu oraz kwestię nadzoru nad jego działalnością, wyjaśnia różnicę pomiędzy pojęciami *samorząd zawodowy* a *samorząd gospodarczy*, definiuje wolny zawód i zawód zaufania publicznego, a ponadto wskazuje na ostatnio często popularną w Polsce deregulację zawodów regulowanych. Rozdział kończy szczegółowa charakterystyka prawna notariatu i jego samorządu zawodowego w Polsce z uwzględnieniem historii tej instytucji od jej początków na ziemiach polskich aż do chwili obecnej. Warto przy tym dodać, że przy referowaniu historii notariatu w III Rzeczypospolitej zwrócono uwagę nie tylko na samorząd zawodowy notariuszy, lecz także na ich odpowiedzialność dyscyplinarną i etykę zawodową.

W nawiązaniu do samorządu zawodowego notariuszy w rozdziale trzecim zaprezentowano postulat utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych. Najpierw omówiono status społeczny zawodu tłumacza przysięgłego, powołując się na opinie tłumaczy oraz głosy pochodzące ze środowiska prawniczego (sędziowie i pełnomocnicy procesowi) i opinii publicznej, a następnie dokonano oceny przesłanek utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych oraz przedstawiono jego ogólną koncepcję. Za wzór posłużył sposób organizacji samorządu zawodowego notariuszy. W związku z postulatem utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych omówiono jego struktury, nadzór nad nim oraz odpowiedzialność tłumaczy przysięgłych za szkody i odpowiedzialność dyscyplinarną.

W zakończeniu wskazano – po pierwsze – na zadania, jakie samorząd zawodowy tłumaczy przysięgłych miałby do spełnienia w oparciu o konstytucyjną zasadę subsydiarności, oraz – po drugie – na zakres, w jakim należałoby przekazać władztwo publiczne samorządowi zawodowemu tłumaczy przysięgłych. Przynależność do tego samorządu byłaby obligatoryjna. Z utworzeniem samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych wiązały się pewne ograniczenia wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wolności działalności gospo-

darczej, które Autor dostrzega i uzasadnia celami, jakie przyświecają utworzeniu i działalności takiego samorządu. Wśród istotnych celów Autor wymienia umożliwienie skoncentrowanego reprezentowania interesów tłumaczy przysięgłych oraz sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony (Koźbiał 2024: 3). W opinii Autora usamorządowanie zawodu tłumacza przysięgłego przyniesie korzyści zarówno samym przedstawicielom tego zawodu, jak i całemu społeczeństwu i aparatowi władzy publicznej (Koźbiał 2024: 189).

Przechodząc do oceny recenzowanej publikacji, na wstępie pragnę zauważyć, że publikacja stanowi wnikliwe studium teoretycznoprawne poświęcone możliwości utworzenia samorządu zawodowego dla zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Uważam, że podjęty temat jest aktualny i wymaga szerokiej dyskusji w środowisku przedstawicieli tego zawodu, a przygotowane przez Autora studium podniesienie świadomość tłumaczy przysięgłych w zakresie specyfiki wykonywanego przez nich zawodu. Do bezspornych zalet pracy zaliczam wybór nowatorskiego tematu, który dotychczas nie był gruntownie zbadany w doktrynie, selektywne zreferowanie piśmiennictwa prawniczego w zakresie istoty zawodu tłumacza przysięgłego oraz instytucji samorządu zawodowego, umiejętne integrowanie wątków prawnych z elementami wiedzy z zakresu przekładoznawstwa oraz udane nawiązanie – w przypadku koncepcji samorządu zawodowego dla tłumaczy przysięgłych – do rozwiązań obowiązujących w notariacie w zakresie samorządu zawodowego notariuszy. Argumenty za utworzeniem samorządu zawodowego dla tłumaczy przysięgłych są przekonujące, a wybrany przez Autora wzór samorządu notariuszy w pełni nadaje się do zaadoptowania na potrzeby zawodu tłumacza przysięgłego. Ponadto zaletą książki jest przystępny i klarowny język, dzięki któremu referowane zagadnienia prawne, zwłaszcza dotyczące istoty samorządu zawodowego zawodów prawnych, stają się zrozumiałe nawet dla laika (nieprawnika). Książka napisana jest dobrą polszczyzną i została starannie przygotowana od strony edytorskiej. Zdarzają się wprowadzić drobne uchybienia językowe, ale jest ich niewiele jak na tak obszerne opracowanie, np. niepotrzebne powtórzenie wyrazu „przez” (str. 44), trzykrotne powtórzenie wyrazu „wyznacza” w jednym zdaniu (str. 22), brak spójnika „i”: „obowiązek dokształcania doskonalenia kwalifikacji zawodowych” (str. 168), błędny zapis wyrażenia „monarchia austro-węgierska” (str. 6 i 7), brak konsekwencji w zapisie dużą literą ustaw zwanych kodeksami w tekście głównym i w przypisie (str. 73), niewłaściwe dzielenie wyrazów niemieckich: *Dolmetscher (str. XXX). Zastrzeżenia może budzić także brak spójności terminologicznej w nazwach ustaw niemieckich podawanych w tekście głównym oraz przypisie, np. *federalna ustawa o ustroju sądów powszechnych* w tekście głów-

nym oraz *federalna ustawa niemiecka o ustroju sądów powszechnych* w przepisie nr 390 (str. 72). Dziwi również nieprecyzyjny sposób tłumaczenia terminów niemieckich określających tłumaczy ustnych i pisemnych przy opisie statusu prawnego tłumaczy przysięgłych (sądowych) w Republice Federalnej Niemiec (str. 70), np. *allgemein beeidigter Dolmetscher* to – jak podaje Autor – tłumacz ogólnie zaprzysiężony, choć literalne tłumaczenie powinno brzmieć: „ogólnie zaprzysiężony tłumacz ustny”; *allgemein beeidigter Übersetzer* to także – zdaniem Autora – tłumacz ogólnie zaprzysiężony, choć *de facto* chodzi o „ogólnie zaprzysiężonego tłumacza pisemnego”. Ponieważ w przypadku tłumaczenia aktów prawa niemieckiego Autor przy wymienionych powyżej terminach *Dolmetscher* i *Übersetzer* czasami rozróżnia tłumaczy pisemnych i tłumaczy ustnych, dlatego brak jednolitości w przekładzie tych nazw zawodu pozostaje niejasny.

W kwestiach merytorycznych nie mam zastrzeżeń odnośnie do zaprezentowanego w książce wyводу i toku rozumowania. Niemniej jednak ze względu na temat książki oraz przedstawione przez Autora zmiany w pragmatyce zawodu dostrzegam potrzebę dokładniejszego zaprezentowania relacji tłumaczy przysięgłych ze środowiskiem sądowym na przykładzie większego zakresu palety problemów, jakie pojawiają się w szczególności w przekładzie ustnym, o czym piszą między innymi Aleksandra Stawecka (2010) i Joanna Woźniczka (2018). Ponadto w ciekawym skądinąd rozdziale pierwszym zabrakło uzasadnienia dla arbitralnego wyboru pięciu państw Unii Europejskiej, w których status prawny zawodu tłumacza przysięgłego przedstawiono w zarysie. Autor wprawdzie podaje, że wyczerpująca charakterystyka statusu prawnego zawodu tłumacza przysięgłego w całej Unii Europejskiej wykracza poza ramy jego monografii, niemniej jednak – moim zdaniem – powinien był przyjąć jakieś kryterium doboru, np. status omawianego zawodu w państwach sąsiadujących z Polską lub wybór tych państw w UE, w których istnieje rozróżnienie na zawód tłumacza przysięgłego pisemnego i zawód tłumacza przysięgłego ustnego.

Reasumując, recenzowana książka wypełnia lukę w zakresie teoretycznoprawnych uwarunkowań zawodu tłumacza przysięgłego jako zawodu zaufania publicznego. Przedstawiono w niej i trafnie uzasadniono autorską propozycję utworzenia samorządu zawodowego tłumaczy przysięgłych, a także związaną z nim pragmatykę zawodową (system sądownictwa dyscyplinarnego, integracja środowiska, dbałość o lepsze warunki materialne, ujednolicenie systemu kształcenia oraz zbiorów zasad etycznych). W związku z tym z pełnym przekonaniem polecam wszystkim zainteresowanym, zwłaszcza tłumaczom przysięgłym oraz przedstawicielom Ministerstwa Sprawiedliwości jako decydentom w kształtowaniu tego zawodu, lekturę książki Dariusza Koźbiała „Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego”.

BIBLIOGRAFIA

- Biernacka A. (2014) *Tłumacz w rozprawie sądowej*: Warszawa, Wydawnictwo Naukowe IKLA UW.
- Cieślik B., Laska L., Rojewski M. (red.) (2022) *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*: Warszawa, Wydawnictwo C.H.Beck.
- Dostatni G. (2005), *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Wydawnictwo TEPIS.
- Gugała P., Antosik-Bandurska M. (2021) *Wykonywanie zawodu tłumacza przysięgłego w kazusach*, Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Kaczocha M., Mazuryk M. (2011) *Ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego. Komentarz*, Warszawa: LEX.
- Kierzkowska D. (2011) *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*: Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Koźbial D. (2024) *Status prawny zawodu tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Wydawnictwo C.H.Beck.
- Kubacki A.D. (2012) *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa, Wolters Kluwer Polska.
- Kubacki A.D. (2023) *Tłumacz przysięgły i jego znaczenie dla stanowienia oraz egzekwowania prawa krajowego i międzynarodowego* [w:] *Spółeczna rola tłumacza w czasie pokoju, wojny oraz kryzysów humanitarnych*, Lublin, s. 6–8, https://lst-lublin.org.pl/wp-content/uploads/2023/02/TEW-LST-2022_Publikacja-po-konferencyjna_POL.pdf (12.12.2024).
- Rybińska Z., Czyżewska M., Miler-Cassino J., Poznański J., Szędzielorz E. (red.) (2019), *Kodeks zawodowy tłumacza przysięgłego*: Warszawa, Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS.
- Staniszewska-Kowalak D. (red.) (2018) *Tłumacz przysięgły – status prawny i zawodowy*: Warszawa, Wydawnictwo Translegis.
- Stawecka, A. (2010) *Ustny przekład sądowy w Polsce. Normy zawodowe a praktyka* [w:] *O tłumaczach, prawnikach, lekarzach i urzędnikach. Teoria i praktyka tłumaczenia środowiskowego w Polsce*, M. Tryuk (red.), Warszawa, BEL Studio, s. 65–110.
- Tłumacz przysięgły – czy warto wykonywać ten zawód?*, <https://porady.pracuj.pl/rozwoj/tlumacz-przysiegly-czy-warto-wykonywac-ten-zawod/> (12.12.2024).
- Woźniczak, J. (2018) *Przekład ustny sądowy – wybrane aspekty* [w:] *Rocznik Przekładoznawczy*, nr 13, Toruń, s. 235–258.

Dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UKEN jest kierownikiem Katedry Językoznawstwa Niemieckiego Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie od 2014 r., a także czynnym tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego od 1998 r. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych uzyskał w 2013 r. na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego” (Wolters Kluwer 2012). Jest autorem lub współautorem oraz redaktorem lub współredaktorem 24 książek z zakresu przekładoznawstwa i glottodydaktyki, a także autorem lub współautorem ponad 130 artykułów, recenzji i tłumaczeń z dziedziny przekładu specjalistycznego oraz jego dydaktyki, ze szczególnym uwzględnieniem przekładu terminologii z zakresu prawa i ekonomii. Od 2005 r. jest członkiem Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych oraz od 2007 r. konsultantem, a następnie od 2013 r. członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego w Ministerstwie Sprawiedliwości. Ponadto jest biegłym w zakresie jurslingwistyki przy Sądzie Okręgowym w Krakowie. Za aktywną działalność na rzecz środowiska tłumaczy przysięgłych otrzymał nagrodę Laur Tłumacza 2020 od Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TE-PIS w Warszawie ze względu na wiedzę, wieloletnie doświadczenie oraz wybitny dorobek zawodowy.

ORCID: 0000-0002-3740-2551

Emilia Wojtasik-Dziekan

Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland

On the interpretation in the law and its language –
reviewing Anne Lise Kjær, Joanna Lam (eds.): *Language
and Legal Interpretation in International Law*. New York:
Oxford University Press 2022, pp. 346 + xiv.
ISBN: 9780190855208, e-ISBN: 9780190855239.

In 2022, a multi-author monograph edited by two renowned researchers, Anne Lise Kjær and Joanna Lam, was published by the prestigious Oxford University Press, aimed at individuals directly or indirectly connected to the law. The editors, who are also authors of some chapters included in this monograph, engage with the relationship between law and language both academically and practically (Kjær holds the position of Professor of Legal Linguistics at the University of Copenhagen, whilst Joanna Lam is a Professor with special responsibilities (WSR) and works at the same University; cf. Kjær and Lam 2022: x). Therefore, both the subject matter and the interdisciplinary scope of the analyzed book, which skillfully balances elements of legal theory with translation studies and the practice of translation, are not surprising. Methodologically, it demonstrates a mixed approach, as the chapters' authors utilize both theoretical and empirical analytical tools (such as case studies or corpora), which positions it well within an inherently international and global context (e.g., the international arbitration mentioned later or the EU law context). The book is demanding in that it is very thoughtfully structured in terms of content, and each chapter compels the reader to reflect on the text and consider certain thoughts on the topic discussed. The issues addressed and the way they are presented encourage contemplation of every word. The text is well-planned, as a proper book should motivate the conscious reader to engage in such reflection. This applies not only to theorists but also to practitioners, for whom semantics and context particularly serve as determinants of action.

It is evident that each of the topics raised can be transferred to the realm of other branches of law and to different methodological frameworks. However, in light of the challenging decisions that the editors had to make regarding the chosen legal and temporal framework, each of these chapters represents a valuable contribution to the existing body of knowledge. Therefore, the review focuses on the potential contained within each of these chapters, created with an awareness of the limitations arising from the leitmotif established by the editors.

The book opens with the editors' introduction (Kjær and Lam 2022: 1–21) to the study of law and its language. The practice of law in specific countries and legal systems requires an understanding of language and its meaning. The researchers skillfully guide the argument by presenting various approaches to legal translation, also addressing the issue of multilingualism in translation and international law, using EU treaties as an example in the light of the Vienna Convention. Finally, they draw attention to the problem of discrepancies in the interpretation of different textual versions of a given law. These developments are also evident in the approach of legal practitioners to interpretation.

The book is structurally divided into three main parts, each containing a different number of chapters. The first part, titled "Theoretical perspectives" comprises six chapters, the second part, "Language and translation in the interpretation of international law" includes four chapters, and the final one, "Interpretation in special areas of international law", also consists of six texts.

Part One is mainly devoted to theoretical perspectives on the interpretation of law. It opens with a chapter by Tomasz Stawecki (2022: 25–49), which sheds light on the importance of skillful interpretation of the law by the judicial community, particularly in international courts. By referring to selected theories that shape judicial decisions, the author leads the reader to examine the extent to which judges' interpretations influence the creation of law. The analysis of selected twentieth-century European concepts of how judges interpret the law underscores the complexity of the subject not only in the Polish legal system but also in the EU legal framework. This historical and contemporary overview of this discourse may prove valuable in understanding the challenges of interpreting judgments rendered by a given court. Adam Dyrda and Tomasz Gizbert-Studnicki (2022: 50–63) also anchor their considerations with regard to arbitration in the specifics of the legal systems concerned. They draw attention to the problem of transferring a given concept of law to another culture and legal principles, adopting an anthropological approach to their assumptions. These "Substantive Multicultural Concepts" are thus embedded within a given legal culture. The chapter draws attention to the importance of linguistic

knowledge, logical reasoning skills and intercultural-legal competence in the broadest sense. By adopting an anthropological emic-ethical model (cf. Harris 1976) guides the reader through further meanderings of evaluative reasoning, which is valuable especially for future adepts of arbitration. The chapter also includes an attempt to analyze selected legal concepts across various systems, with the aim of showing the *de facto* incompatibility (and, one might even venture, on multiple levels) of these, which translates into a demonstration of the complexity of the communication under a given law. The third text in this section focuses on the legitimacy of judges' use of justifications produced in foreign languages and foreign cultures in the light of their transfer to a different interpretive ground than originally intended. Marcin Matczak (2022: 64–75) proposes a specific methodological approach, structured around three guiding principles, to analyze this phenomenon. These foreign elements, borrowed from other legal systems, often form part of judicial justification. The fourth chapter by Julian Udich (2022: 76–94) deals with interpretation as a reading of the law in the light of selected articles of the Vienna Convention in an international context. An important element of his discussion is the linguistic character of the norm, which is reflected in its different interpretations depending on the analyzed legal system. The author also draws attention to the members of the community functioning in a given legal system, as the values they profess are reflected in the specifics of that system. Bartosz Wojciechowski (2022: 97–110) devotes his text to judicial discretion, with particular reference to the specifics of the language that judges may use to justify their positions. Hence the frequent occurrence of vague terms, which, from the point of view of the translator (cf. Tryczyńska 2019), constitute one of the potential problems. The author concludes with a remark about the influence of judges' decisions on reality, indicating that they should exercise special care in ensuring the precision of their statements. The last text in this section addresses the issue of reading and correct interpretation of the law through the prism of the language in which it is written (Větrovsky 2022: 111–127). By leading through the meanders of Wittgensteinian views on language, the author illuminates the complexity of the concept of the interpretation, using examples from various textual sources. A careful reader may wish to explore the issues of the philosophy of interpreting legal texts by judges in a specific context, for example, in Lekkas, Merkouris, and Peat (2023: 316–357), Easterbrook (1984: 87–99) or Galdia 2021: 65–120).

As can be stated, this section provides valuable support regarding the conditions of judicial interpretation, highlighting the roles of judges in shaping and enforcing the law, the language they use to justify specific rulings, and the discourse in which they operate, as well as the values that guide them. Cus-

tomary norms also present a terminological and interpretative challenge, representing ‘treacherous ground’ for translators and legal practitioners. Despite the genuine reflection of the broad coverage of issues addressed in this section, it remains a topic that the Reader can further explore in related literature within the context of informal cultural-legal principles and their globalizing impact on arbitration. Additionally, the aspect of values is worth examining in the context of ethics considered in international law. Since the editors adopted (as evident from the content arrangement of this section) a theoretical approach to judges’ interpretation, they, along with the authors, managed to successfully present various methodologies (e.g., anthropological or philosophical) and their influence on potential directions of interpretation (including cultural interpretation) by practitioners of domestic and/or international law.

The second part consists of four chapters and focuses on the problems of translation in international and multilingual settings. Lawrence Solan (2022: 131–151) discusses the principle of multilingualism adopted for European Union law, resulting in the equivalence of all language versions of a given law and, consequently, also in terminological problems. The chapter includes an analysis of selected cases, through which the author concludes that the multilingualism of law has its brightnesses and shadows. The second author in this section, Martina Bajčić (2022: 152–165) examines way meaning is constructed precisely through the prism of legal translation. The researcher emphasizes the relationship between terminology, including that embedded in a given culture and legal system, and translation in the legal domain. Additionally, the researcher explores how courts operate a particular language – also in the light of the already mentioned vague terms (cf. Kaczmarek 2013: 55–59). The third chapter, written by Lucie Pacho Aljanati (2022: 166–188), refers to the areas of freedom, security and justice in the context of multilingual versions of EU law. The author works on a selected corpus of judgments in order to, as a legal interpreter, establish the discrepancies in the language versions and then the steps that were taken to establish meaning (Aljanati 2022: 168). The study refers to the four language versions – German, English, Spanish and French – showing the linguistic and conceptual problems that occur and highlighting areas that, from the translator’s perspective, require special attention. The chapter also draws attention to how these discrepancies are addressed by the EU courts. The final chapter in this section, authored by Anne Lise Kjær (2022: 189–219), examines judicial decisions of the European Court of Human Rights that were originally written in English and French and translated into the other languages of the Union. The researcher first discusses the principles of the European Union’s language policy in the context of human rights, together with the most important changes to

these principles. The researcher then analyzes the process of translating into multiple languages of relevance at the time. The chapter itself aims to shed light on the importance of translating certain legal documents into the languages of the Union's multilingual framework (and beyond), so that these documents are recognized as legitimate. Readers of this part may wish to deepen their knowledge by referring to relevant areas and topics, examined for example by Šarčević (1997), Cao (2007), or Leung (2019: 183–208).

As can be observed, the second part focuses on the issues of legal translation within the EU and at the level of EU law, also drawing attention to the linguistic discrepancies between the various official versions of a given legal act, which can lead to divergences and even interpretative conflicts. In this context, the awareness of clarity in communication and its impact on the interpretation of law is also significant. This part is particularly important for practitioners of legal translation. Perhaps a slightly greater emphasis could be placed on local cultural context along with the concepts defining individual values that influence local legal traditions, which strongly affect the interpretation of a given notion. However, the attentive reader will see that the current content structure fully aligns with the technical and substantive assumptions of the editors. Currently, this part provides the recipient with a solid dose of knowledge about the linguistic, technical, and cultural challenges faced by translators of legal texts in the Union.

Selected areas of international law and issues revolving around the appropriate reading of law are addressed in the final part of the book, which contains six interrelated chapters. The first chapter, by Lo Chang-fa (2022: 223–235), is based on the reading and the treaties and pays particular attention to considering not only the linguistic layer, but also the context, potential differences and sign relations, and especially the way the values and symbols reflected in the treaties are understood. The author supports his findings with an analysis of the various values contained in WTO treaties, such as internal values or external values, highlighting how semantic factors influence the perception of the treaty provisions (cf. on WTO for example Van Damme 2009). The author of the second chapter, Joanna Lam (2022: 236–255) examines the semiotic process of meaning-making through the reading of a given law. To this end, she cites selected approaches to the theory of legal interpretation on the basis of which new legal realities are created. Additionally, the researcher draws attention to potential differences between arbitral jurisprudence and national courts. Thus, the author takes on three main manifestations, i.e. “Lex mercatoria, amiable composition, and decision-making based on *ordre public* (in particular *ordre public* transnational)” (Lam 2022: 237), which served as examples of the potential pos-

sibilities for interpretation of the rules (one may want to read Jemielniak 2014 for this topic). The third chapter is provided by Izabela Skoczeń (2022: 256–270) who examines potential approaches to the interpretation of contracts (i.e., pragmatic or literal). By referring to the speech act principles of Paul Grice (1975 in Skoczeń 2022: 256–258), she applies them to selected legal acts. She then seeks the relationship between content and its connotation, emphasizing the need for caution in the interpretative approach to the linguistic schemes of legal provisions (cf. Pirker and Skoczeń 2022). The next chapter, authored by Güneş Ünüvar (2022: 271–292), focuses on the phenomenon of ambiguity in selected legal issues and terms, which are then subjected to analysis in selected legal acts and contexts. The author provides an overview of the phrase ‘fair and equitable treatment’ in international investment agreements and analyzes changes in the arbitral interpretation of this expression in selected texts over time (for this topic one may want to read a book by Kläger 2011, mentioned also in this chapter). The fifth chapter in this section, written by Ezgi Yildiz (2022: 295–314), focuses on changes in the interpretation of established norms and their reflection in the documents of rulings of institutions based in Strasbourg. The author presents a socio-political approach to the transformations of selected norms, while also attempting to establish the boundaries of these transformations in an international, institutional, and discursive context, doing so based on materials derived from rulings concerning human rights, and particularly torture (cf. Cakal 2023), which form the historical framework for comparative research illustrating these changes. The final chapter refers to the previous theme. Karolina Ristova-Aasterud (2022: 315–333) examines crimes committed against women in the context of international humanitarian law, which currently insufficiently protects women’s rights. The author provides a historical analysis and reviews the most significant examples of cases of sexual crimes, committed, among others, in wartime conditions, and proposes changes in a broader conceptual and terminological scope reflected in the interpretation of international law (for this topic one may want to read e.g. Alison 2007).

The final section focusing on selected areas of international law achieves its goal of demonstrating the application of interpretative theories in specific fields such as trade and human rights. Highlighting the evolution of norms regarding the protection of women, the use of semiotics in arbitration interpretation, the interpretation of values in commercial law, and ambiguities in investment agreements, all these issues are framed within the methodology chosen by the authors. It would be beneficial to strengthen this grounding by referencing the context of political and social changes combined with the potential for rapid responses from tribunals to these changes. Since this concluding part of the

project was not intended to focus on the issues of translation, the question of attempts to translate concepts of individual human rights in significantly different legal systems was not addressed, which is itself an interesting interpretative problem. Further research potential can also be observed in the impact of institutional policies, whether European or global, on court rulings in light of the unequal distribution of influence among individual countries. However, this section is coherent, well-thought-out, and constitutes a valuable contribution to the development of this area of research.

As evident from the analysis of individual chapters, the goal set by the editors and contributing authors, namely “to cast light on the workings of language in international legal interpretation in the context of contemporary processes of globalization” (Kjær and Lam 2022: 2), can be fully recognized as achieved. It might seem that the book, due to its chapters relating to legal theory, legal discourse, etc., is mainly dedicated to representatives of the legal world; however, from page to page, the usefulness particularly for a conscious translator of each of the texts forming the individual parts of the book becomes evident. A careful reading reveals the logical and coherent connections between the individual texts due to the dominant themes they address, starting from reflections on legal theory, through a smooth transition to the philosophy of legal language, which connects the first part with the second, focusing on the problems of legal translation in an international context, up to the last part, which examines the process of interpretation of individual legal concepts. The presented comprehensive and fragmentary analysis of the book allows us to notice its undeniable strengths, which certainly include the substantive nature of each text, enriching the existing state of research both nationally and internationally. Therefore, the authors’ substantive contribution to the legal and jurisprudential discourse deserves attention (especially the theoretical texts from the first part, such as reflections on semantics, the evolutionary approach to interpretative norms, etc.), the consideration of multilingualism and its impact on the circumstances of legal translation, also in its practical dimension (noticeable in all texts of the second part) as well as the relevance of the presented research and reflections in relation to socio-political conditions (texts of the third part). The decisions of the editors to necessarily narrow the thematic and regional scope are fully understandable, as they translated into a specific effect in the form of the timely publication of this work. The book thus creates potential for further research – for example, on comparative studies within the intentionally omitted branches of law, or more in-depth contrastive analyses within more distantly related legal systems and cultures, not to mention the debate on selected aspects of theoretical legal reflections. An additional aspect of this research could be

a deeper grounding in the context of analyzing the influences of individual ideologies, which would allow for a greater emphasis on the impact of politics on the practical dimension of legal interpretation, as it is precisely the ideological, political, and cultural contexts that shape international legal practice.

This interdisciplinary volume can be considered valuable due to its subject matter and audience – it is aimed at all those who deal with various forms of legal interpretation and the language in which it is realized, as well as connecting practice with theory.

REFERENCES:

- Alison M. (2007) “Wartime sexual violence: women’s human rights and questions of masculinity”. *Review of International Studies* 33(1), 75–90. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0260210507007310>.
- Aljanati L.P. (2022) “Multilingual interpretation by the CJEU in the Area of Freedom, Security, and Justice”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 166–188.
- Bajčić M. (2022) “On the conceptualization of meaning in legal interpretation”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 152–165.
- Cakal E. (2023) “Torture and progress, past and promised: problematising torture’s evolving interpretation”. *International Journal of Law in Context* 19(2), 236–254. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1744552323000010>.
- Cao D. (2007) *Translating Law*. Bristol: Multilingual Matters.
- Dyrda A., Gizbert-Studnicki T. (2022) “Do legal concepts travel?”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 50–63.
- Easterbrook F. H. (1984) “Legal Interpretation and the Power of the Judiciary”. *Harvard Journal of Law and Public Policy* 7, 87–99. https://chicagounbound.uchicago.edu/journal_articles/1152/.
- Galdia M. (2021) *Legal Constructs. Reflections on Legal-Linguistic Methodology*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Grice P. (1975) “Logic and Conversation”, in: Cole P., Morgan J. (eds.) *Syntax and Semantics*, vol. 3. New York: New York: Academic Press, 22–40.
- Harris M. (1976) “History and Significance of the Emic/Etic Distinction”. *Annual Review of Anthropology* 5, 329–350.
- Jemieliński J. (2014) *Legal Interpretation in International Commercial Arbitration*. Farnham: Ashgate Publishing Ltd..

- Kaczmarek K. (2013) „Precyzja i niedookreśloność wyrażen w przepisach prawnych na przykładzie języka polskiego i węgierskiego”. *Comparative Legilinguistics* 13, 51–68. DOI: <https://doi.org/10.14746/cl.2013.13.04>.
- Kjær A.L., Lam J. (2022) “Introduction: The dynamics of law and language in the interpretation of international legal sources”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 1–21.
- Kjær A.L. (2022) “Translation of judgments of the European Court of Human Rights into non- official languages: The politics and practice of European multilingualism”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 189–219.
- Kläger R. (2011) *‘Fair and Equitable Treatment’ in International Investment Law*. New York: Cambridge University Press.
- Lam J. (2022) “Legal interpretation and adjudicatory activism in international commercial arbitration”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 236–255.
- Lekkas S., Merkouris P. and Peat D. (2023) “The Interpretative Practice of the International Court of Justice”. *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online* 26(1), 316–357. DOI: https://doi.org/10.1163/18757413_02601015.
- Leung J.H.C. (2019) *Shallow Equality and Symbolic Jurisprudence in Multilingual Legal Orders*. New York: Oxford Academic.
- Lo C-F. (2022) “Fundamental values being introduced into the treaty interpretation process under the WTO beyond semantic finding of conveyed meaning” in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 223–235.
- Matzak M. (2022) “The semantics of openness. Why references to foreign judicial decisions do not infringe the sovereignty of national legal systems”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 64–75.
- Pirker B., Skoczeń I. (2022) “Pragmatic Inferences and Moral Factors in Treaty Interpretation—Applying Experimental Linguistics to International Law”. *German Law Journal* 23(3), 314–332. DOI: <https://doi.org/10.1017/glj.2022.22>.
- Ristova-Aasterud K. (2022) “Crimes against women in armed conflicts: Judicial activism and feminist legal interpretation as key factors in the reconstruction of concepts of international humanitarian law”, in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 315–333.
- Šarčević S. (1997) *New Approach to Legal Translation*. The Hague-London-Boston: Kluwer Law International B.V.

- Skoczeń I. (2022) "Is a legal implicature only in the eye of the beholder? On the interpretation of the CISG convention", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 256–270.
- Solan L.M. (2022) "Interpreting multilingual laws: Some costs and benefits", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 131–151.
- Stawecki T. (2022) "Legal interpretation as a solution to disputes over the validity of laws", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 25–49.
- Tryczyńska K. (2019) „Problemy terminologiczne w przekładzie tekstów prawnych z zakresu prawa pracy na przykładzie języka niderlandzkiego i polskiego”. *Applied Linguistics Papers* 26(3), 87–103.
- Udich J. (2022) "Who forges the tools? The methods of interpretation between interpretive discourse and positive norms of law", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 76–94.
- Ünüvar G. (2022) "The vague meaning of the Fair and Equitable Treatment principle in investment arbitration and new generation clarifications", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 271–292.
- Van Damme I. (2009) *Treaty Interpretation by the WTO Appellate Body*. Oxford: Oxford University Press.
- Větrovský J. (2022) "Interpretation of international treaties and the role of Articles 31 and 32 of the Vienna Convention on the Law of Treaties: A Wittgensteinian perspective", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 111–127.
- Wojciechowski B. (2022) "Balancing interpretation rules as the element of judicial discretion", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 97–110.
- Yildiz E. (2022) "Interpretative evolution of the norm prohibiting torture and inhuman or degrading treatment under the European Convention", in: Kjær A.L., Lam J. (eds.) *Language and Legal Interpretation in International Law*. New York: Oxford University Press, 295–314.

Emilia Wojtasik-Dziekan – holds a PhD degree in comparative linguistics, based on her doctoral thesis on the translation of civil law contracts (Korean to Polish / Polish to Korean) (2018). She earned an MA degree in Korean philology from Adam Mickiewicz University (2008) and another MA degree in philology, specializing in Ethnolinguistics with Korean and English as the primary languages in 2005. Her current research interests include Korean for specific purposes, legal and cultural linguistic comparative studies, and specialized translation, particularly in legal contexts. She is an experienced educator, having taught courses at Adam Mickiewicz University, such as Polish-Korean translation, Korean in Use, and Korean culture. She is a researcher, Koreanist, and a linguist, currently employed at the Institute of Oriental Studies, Faculty of Modern Languages and Literatures, Adam Mickiewicz University.

Email: emilia.wojtasik@amu.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1011-1081>

